

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ (Π.Μ.Σ.)
«ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ & ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ»

Μεταπτυχιακή Μελέτη

Η μετεξέλιξη της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα στην Ελλάδα

Παναγιώτης Δ. Σκούφης

Επιβλέπων καθηγητής : Σταύρος Ζωγραφάκης

ΑΘΗΝΑ 2010

Μεταπτυχιακή μελέτη με τίτλο:

Η μετεξέλιξη της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα στην Ελλάδα

Του

Παναγιώτη Δ. Σκούφη

Επιβλέπων καθηγητής : Σταύρος Ζωγραφάκης

Εξεταστική επιτροπή

Καθηγητής: Δημήτριος Δαμιανός

Καθηγητής: Παύλος Σπαθής

Επίκουρος καθηγητής: Σταύρος Ζωγραφάκης

ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ (Π.Μ.Σ.)
«ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ & ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ»

ΑΘΗΝΑ 2010

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε στο εργαστήριο Πολιτικής Οικονομίας και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, του τμήματος Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη και Διαχείριση του Αγροτικού Χώρου.

Αρχικά θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα της μεταπτυχιακής μου εργασίας, τον Επ. καθηγητή κ. Σταύρο Ζωγραφάκη για τη συνεχή καθοδήγηση του, τις συμβουλές του και γενικότερα τη συμβολή του για την ολοκλήρωση της εργασίας.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.) για τα απαραίτητα στατιστικά στοιχεία τα οποία χρησιμοποίησαμε, τα οποία αποτέλεσαν την κύρια βάση για την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας.

Τέλος θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στην οικογένεια μου και στους γονείς μου για την ηθική και όχι μόνο συμπαράσταση σε όλη τη διάρκεια των ακαδημαϊκών μου σπουδών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	3
Περιεχόμενα	4
Περιεχόμενα Πινάκων	8
Περιεχόμενα Διαγραμμάτων.....	12
Περίληψη.....	14
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ : Διαχρονική εξέλιξη των μεγεθών στην αγορά εργασίας του πρωτογενή τομέα	18
1.1. Η έρευνα του εργατικού δυναμικού για τους τομείς οικονομικής δραστηριότητας	18
1.2. Η διάρθρωση της απασχόλησης κατά τομέα την κατά την περίοδο 1998-2009.....	20
1.3. Η ηλικιακή διάρθρωση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα κατά την περίοδο 1998-2009	26
1.4. Η διάρθρωση της απασχόλησης κατά θέση στο επάγγελμα στον πρωτογενή τομέα κατά την περίοδο 1998-2009.....	32
1.5. Η διάρθρωση της απασχόλησης με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης στον πρωτογενή τομέα κατά την περίοδο 1998-2009.....	37

1.6. Η διάρθρωση της απασχόλησης κατά τον βαθμό απασχόλησης στην κύρια εργασία στον πρωτογενή τομέα κατά την περίοδο 1998-2009.....	43
1.7. Η διάρθρωση της απασχόλησης με βάση τις ώρες εβδομαδιαίας απασχόλησης στην κύρια η μοναδική εργασία στον πρωτογενή τομέα κατά την περίοδο 1998-2009.....	45
1.8. Η διάρθρωση της απασχόλησης με βάση τον βαθμό αστικότητας του τόπου διαμονής στον πρωτογενή τομέα κατά την περίοδο 1998-2009.....	47
1.9. Η διάρθρωση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα με βάση τον λόγο ζήτησης εργασίας κατά την περίοδο 1998-2009.....	53
1.10. Η διάρθρωση της ανεργίας στον πρωτογενή τομέα με βάση την ηλικία κατά την περίοδο 1998-2009.....	56
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα το 2010.....	59
2.1. Μεθοδολογία.....	59
2.2. Η διάρθρωση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα σε σχέση με το φύλο.....	59
2.3. Η διάρθρωση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα σε σχέση με την Περιφέρεια.....	66
2.4. Η μισθωτή απασχόληση στον πρωτογενή τομέα.....	70
2.5. Η διάρθρωση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα σε σχέση με τον βοηθό των οικογενειακών επιχειρήσεων.....	76
2.6. Η αυτοαπασχόληση στον πρωτογενή τομέα.....	81

2.7.Η διάρθρωση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα σε σχέση με την πλήρη και την μερική απασχόληση.....	86
2.8.Η διάρθρωση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα σε σχέση με την δεύτερη απασχόληση.....	91
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Προσφορά ωρών απασχόλησης.....	94
3.1.Οικονομική μεθοδολογία.....	94
3.2. Το γραμμικό υπόδειγμα: απλή παλινδρόμηση.....	95
3.3. Κλασσική γραμμική παλινδρόμηση: οι βασικές υποθέσεις.....	96
3.4. Το γραμμικό υπόδειγμα: πολλαπλή παλινδρόμηση.....	97
3.5. Το κλασσικό γραμμικό υπόδειγμα : οι βασικές υποθέσεις.....	97
3.6. Το γραμμικό υπόδειγμα: πολλαπλή παλινδρόμηση με εξαρτημένη μεταβλητή τις ώρες συνήθους απασχόλησης.....	98
3.7. Ανάλυση και αποτελέσματα βήμα προς βήμα της πολλαπλής παλινδρόμησης με εξαρτημένη μεταβλητή τις ώρες συνήθους απασχόλησης.....	100
3.8. Λογιστική (logistic) παλινδρόμηση.....	105
3.9. Ανάλυση της λογιστικής παλινδρόμησης(logistic) για τις εξαρτημένες μεταβλητές X_1 και X_2	107
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: Τα συμπεράσματα όσο αναφορά την μετεξέλιξη της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα στην Ελλάδα.....	110

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	113
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1:Οι πίνακες του κεφαλαίου 1 σε απόλυτες τιμές.....	116
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2:Επεξηγήσεις.....	119
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3:Ερωτηματολόγιο έρευνας εργατικού δυναμικού 2008.....	120

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας.

1.Ποσοστιαία διάρθρωση απασχόλησης στους τρεις βασικούς τομείς δραστηριότητας.....	20
2.Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής εργαζομένων βάση την ηλικία τους στον πρωτογενή τομέα.....	26
3.Ο αριθμός εργαζομένων με βάση την ηλικία τους στον πρωτογενή τομέα (σε χιλιάδες).	31
4.Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής εργαζομένων με βάση την θέση τους στο επάγγελμα στον πρωτογενή τομέα.....	32
5. Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής εργαζομένων με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης στον πρωτογενή τομέα.....	37
6.Έμμεσος υπολογισμός μέσου όρου ετών εκπαίδευσης των εργαζομένων στον πρωτογενή τομέα, διαχρονικά.....	42
7.Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής εργαζομένων με βάση τον βαθμό απασχόλησης στην κύρια εργασία στον πρωτογενή τομέα.....	43
8.Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής εργαζομένων με βάση τις ώρες εβδομαδιαίας απασχόλησης στην κύρια ή μοναδική εργασία στον πρωτογενή τομέα.....	45
9.Ποσοστιαία συμμετοχή εργαζομένων με βάση τον βαθμό αστικότητας του τόπου διαμονής στον πρωτογενή τομέα	47
10. Ποσοστιαία συμμετοχή απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα στο σύνολο των απασχολούμενων της χώρας.....	52
11.1.Λόγοι για τους οποίους οι εργαζόμενοι στον πρωτογενή τομέα επιθυμούν άλλη εργασία (σε χιλιάδες)	53
11.2.Λόγοι για τους οποίους οι εργαζόμενοι στον πρωτογενή τομέα επιθυμούν άλλη εργασία (ποσοστιαία)	54
12.1.Ο αριθμός ανέργων 15 ετών και άνω στον πρωτογενή τομέα που είχαν εργαστεί στο παρελθόν με βάση την ηλικία (σε χιλιάδες)	56
12.2.Ποσοστιαία διάρθρωση ανέργων 15 ετών και άνω στον πρωτογενή τομέα που είχαν εργαστεί στο παρελθόν με βάση την ηλικία.....	57
13.Η κατανομή των φύλων στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας.....	61
14.Η κατανομή των φύλων στον πρωτογενή τομέα με βάση την ηλικία.....	62

15.Η κατανομή των φύλων στον πρωτογενή τομέα με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης.....	62
16.Η κατανομή των φύλων στον πρωτογενή τομέα με βάση την θέση τους στο επάγγελμα.....	63
17.Η κατανομή των φύλων στον πρωτογενή τομέα με κριτήριο αν απασχολούνται πλήρως ή μερικώς.....	64
18.Η κατανομή των φύλων στον πρωτογενή τομέα με βάση τις ώρες εβδομαδιαίας απασχόλησης.....	65
19.Εργασία Σαββάτου από τα φύλα στον πρωτογενή τομέα.....	65
20. Εργασία Κυριακής από τα φύλα στον πρωτογενή τομέα.....	65
21.Ο αριθμός απασχολούμενων κατά τομείς δραστηριότητας ανά Περιφέρεια.....	68
22.Ομάδες ηλικιών απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα ανά Περιφέρεια.....	69
23.Οι ανά Περιφέρεια απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης τους.....	70
24.Η κατανομή μισθωτών στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας.....	71
25.Η κατανομή μισθωτών στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με βάση την ηλικία τους.....	72
26.Η κατανομή μισθωτών στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης τους.....	72
27.Η κατανομή μισθωτών στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με κριτήριο την πλήρη ή την μερική τους απασχόληση.....	73
28.Η κατανομή μισθωτών στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με βάση τις ώρες εβδομαδιαίας απασχόλησης.....	74
29.Εργασία Σαββάτου από μισθωτούς στον πρωτογενή τομέα και στους λοιπούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας.....	74
30.Εργασία Κυριακής από μισθωτούς στον πρωτογενή τομέα και στους λοιπούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας	74
31.Η κατανομή των μισθωτών στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με βάση τις καθαρές μηνιαίες αποδοχές στην κύρια εργασία συμπεριλαμβανομένων και των πρόσθετων αμοιβών.....	75
32.Η κατανομή των μισθωτών στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με κριτήριο το αν απασχολούνται μόνιμα ή προσωρινά.....	76

33.Η διάρθρωση των βοηθών στις οικογενειακές επιχειρήσεις στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας.....	78
34.Η διάρθρωση των βοηθών στις οικογενειακές επιχειρήσεις στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με βάση την ηλικία.....	78
35.Η διάρθρωση των βοηθών στις οικογενειακές επιχειρήσεις στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης.....	79
36.Η διάρθρωση των βοηθών στις οικογενειακές επιχειρήσεις στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με κριτήριο το αν απασχολούνται πλήρως ή μερικώς.....	80
37.Η διάρθρωση των βοηθών στις οικογενειακές επιχειρήσεις στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με βάση τις ώρες εβδομαδιαίας απασχόλησης.....	80
38.Εργασία Σαββάτου των βοηθών στις οικογενειακές επιχειρήσεις στον πρωτογενή τομέα και στους λοιπούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας.....	81
39.Εργασία Κυριακής των βοηθών στις οικογενειακές επιχειρήσεις στον πρωτογενή τομέα και στους λοιπούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας.....	81
40.Η κατανομή αυτοαπασχολούμενων στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας.....	82
41.Η κατανομή αυτοαπασχολούμενων στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με βάση την ηλικία.....	82
42.Η κατανομή αυτοαπασχολούμενων στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης.....	83
43.Η κατανομή αυτοαπασχολούμενων στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με βάση τις ώρες εβδομαδιαίας εργασίας.....	84
44.Η κατανομή αυτοαπασχολούμενων με προσωπικό στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με κριτήριο το αν απασχολούνται πλήρως ή μερικώς.....	84
45.Η κατανομή αυτοαπασχολούμενων χωρίς προσωπικό στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με κριτήριο το αν απασχολούνται πλήρως ή μερικώς.....	85
46.Εργασία το Σάββατο από αυτοαπασχολούμενους στον πρωτογενή τομέα και στους λοιπούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας.....	85
47.Εργασία την Κυριακή από αυτοαπασχολούμενους στον πρωτογενή τομέα και στους λοιπούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας.....	86
48.Η κατανομή των πλήρως και των μερικώς απασχολούμενων στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας.....	88

49.Η κατανομή των πλήρως και των μερικώς απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα με βάση την ηλικία.....	89
50.Η κατανομή των πλήρως και των μερικώς απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης.....	90
51.Επαγγέλματα που δηλώνονται από τους γεωργοκτηνοτρόφους ως 2 ^η απασχόληση.....	93
52.Επαγγέλματα που δηλώνουν γεωργοκτηνοτρόφοι ως 2 ^η απασχόληση.....	93
53.Μεταβλητές στην ανάλυση πολλαπλής παλινδρόμησης.....	103
54.Διαχωρισμός των απασχολούμενων με βάση την μεταβλητή X_1	104
55.Διαχωρισμός των απασχολούμενων με βάση την μεταβλητή X_2	109
1α.Ο αριθμός των απασχολούμενων στους τρεις βασικούς τομείς δραστηριότητας (σε χιλιάδες)	116
4α.Ο αριθμός των απασχολούμενων με βάση την θέση τους στο επάγγελμα στον πρωτογενή τομέα (σε χιλιάδες)	116
5α.Ο αριθμός των απασχολούμενων με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης στον πρωτογενή τομέα (σε χιλιάδες)	117
7α. Ο αριθμός των απασχολούμενων με βάση τον βαθμό απασχόλησης στην κύρια εργασία στον πρωτογενή τομέα (σε χιλιάδες)	117
8α. Ο αριθμός των απασχολούμενων με βάση τις ώρες εβδομαδιαίας απασχόλησης στην κύρια ή μοναδική εργασία στον πρωτογενή τομέα (σε χιλιάδες)	118
9α.Ο αριθμός των απασχολούμενων με βάση τον βαθμό αστικότητας του τόπου διαμονής στον πρωτογενή τομέα (σε χιλιάδες)	118

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα.

1.Εργαζόμενοι στον πρωτογενή τομέα ως % στο σύνολο του εργατικού δυναμικού.....	21
2.Εργαζόμενοι στον δευτερογενή τομέα ως % στο σύνολο του εργατικού δυναμικού.....	22
3.Εργαζόμενοι στον τριτογενή τομέα ως % στο σύνολο του εργατικού δυναμικού.....	23
4.Διαχρονική ποσοστιαία διάρθρωση των εργαζομένων στην ελληνική οικονομία.....	24
5.Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής εργαζομένων με ηλικία 20-24 ετών στον πρωτογενή τομέα.....	27
6.Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής εργαζομένων με ηλικία 30-44 ετών στον πρωτογενή τομέα.....	28
7.Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής εργαζομένων με ηλικία 45-64 ετών στον πρωτογενή τομέα.....	28
8.Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής εργαζομένων με ηλικία 65 ετών και άνω στον πρωτογενή τομέα.....	29
9.Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής εργαζομένων για δικό τους λογαριασμό στον πρωτογενή τομέα.....	34
10. Ποσοστιαία διάρθρωση συμβοηθούτων και μη αμειβομένων μελών της οικογένειας στον πρωτογενή τομέα.....	34
11. Ποσοστιαία διάρθρωση εργοδοτών στον πρωτογενή τομέα.....	35
12. Ποσοστιαία διάρθρωση μισθωτών στον πρωτογενή τομέα.....	35
13.Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής απασχολούμενων με απολυτήριο στοιχειώδους εκπαίδευσης στον πρωτογενή τομέα.....	39
14.Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής απασχολούμενων με απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης στον πρωτογενή τομέα.....	40
15.Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής απασχολούμενων που έχουν τελειώσει την γ τάξη εκπαίδευσης (γ τάξη γυμνασίου) στον πρωτογενή τομέα.....	40
16.Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής απασχολούμενων με τόπο διαμονής τις αγροτικές περιοχές στον πρωτογενή τομέα.....	49
17.Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής απασχολούμενων με τόπο διαμονής τις ημιαστικές περιοχές στον πρωτογενή τομέα.....	49

18.Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής απασχολούμενων με τόπο διαμονής τις λοιπές αστικές περιοχές στον πρωτογενή τομέα.....	50
--	----

Η μετεξέλιξη της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα στην Ελλάδα

Περίληψη

Σκοπός αυτής της διπλωματικής μελέτης είναι να παρουσιάσει την μετεξέλιξη του απασχολούμενου δυναμικού στον πρωτογενή τομέα στην Ελλάδα μέσω της έρευνας Εργατικού Δυναμικού της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛ.ΣΤΑΤ.) για την περίοδο 1998-2009 και για το 1^ο τρίμηνο του 2010.

Αρχικά παρουσιάζεται η διαχρονική εξέλιξη των μεγεθών της αγοράς εργασίας του πρωτογενή τομέα σε εθνικό επίπεδο της περιόδου 1998-2009 δηλαδή η δομή της απασχόλησης κατά τομείς δραστηριότητας, κατά ομάδες ηλικιών, κατά την θέση στο επάγγελμα, κατά επίπεδο εκπαίδευσης, κατά βαθμό απασχόλησης στην κύρια εργασία, κατά ώρες εβδομαδιαίας απασχόλησης στην κύρια η μοναδική εργασία, κατά τον βαθμό αστικότητας του τόπου διαμονής, κατά τους λόγους ζήτησης εργασίας καθώς η διάρθρωση της ανεργίας όσο αναφορά τα άτομα που είχαν εργαστεί στο παρελθόν σε με βάση την ηλικία τους.

Στην συνέχεια παρουσιάζεται η προσαρμογή του πρωτογενή τομέα στο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο αναπτύσσεται και πιο συγκεκριμένα γίνεται αναφορά στην απασχόληση του υπό μελέτη τομέα για το 1^ο τρίμηνο του 2010. Μέσω της εστίασης σε συγκεκριμένες ομάδες του τομέα και τα ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους, γίνεται η ανάλυση της διάρθρωσης του τομέα.

Τέλος, ερευνάται η σχέση που υπάρχει ανάμεσα στις ώρες συνήθους απασχόλησης (εξαρτημένη μεταβλητή) και ενός αριθμού μεταβλητών (ανεξάρτητες) που θεωρήσαμε σημαντικές ως προς την επίδραση τους πάνω στην ανεξάρτητη μεταβλητή, με βάση την έρευνα του Εργατικού Δυναμικού της Ελληνικής Στατιστικής αρχής (ΕΛ.ΣΤΑΤ.) για το 1^ο τρίμηνο του 2010. Δύο είναι τα υποδείγματα πάνω στα οποία βασίζεται η έρευνα της παραπάνω σχέσης. Αυτό της γραμμικής πολλαπλής παλινδρόμησης και αυτό της λογιστικής παλινδρόμησης.

Λέξεις κλειδιά: διαχρονική εξέλιξη των μεγεθών της αγοράς εργασίας, έρευνα Εργατικού Δυναμικού, προσαρμογή πρωτογενή τομέα

The transformation of employment in the primary sector in Greece

Abstract

The purpose of this study is to present the transformation of the labor force in the primary sector in Greece through the Labor Force Survey of the Greek Statistical Authority for the period 1998-2009 and for the 1° (three month's period) of 2010.

Initially, presented the longitudinal evolution of the size of the labor market in the primary sector at national level for the period 1998-2009 namely the employment's structure by sectors of activity by age groups, according to occupational status, by education level, grade of employment in main job, in hours per week in the main or only job, the extent of urbanization place of residence, reasons of employment and the structure of unemployment as a reference to people who had worked in the past based on their age.

Consecutively, presented the adjustment of the primary sector in the economic and social environment in which it develops and more specifically refers to employment of the study sector for the 1° (three month's period) of 2010. By focusing on specific sector groups and their particular characteristics, there is an analysis of the structure of the sector.

Finally, investigated the relationship between the normal hours of employment (dependent variable) and a number of variables (independent) that we considered significant in their impact on the independent variable through the Labor Force Survey of the Greek Statistical Authority for the 1° (three month's period) of 2010. Two are the models in which is based the research of the above relationship. The multiple linear regression and logistic regression.

Key words: longitudinal evolution of the size of the labor market, Labor Force Survey, adjustment of the primary sector

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο πρωτογενής τομέας αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα οικονομικής και κοινωνικής συνοχής στην Ελλάδα, τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο. Ο πρωτογενής τομέας βρίσκεται στο μέσον μιας διαρκούς αναθεώρησης του θεσμικού του πλαισίου στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, αλλά και ενώπιον μεταβαλλόμενων πραγματικών συνθηκών (τεχνολογικές εξελίξεις, νέες χώρες που εισέρχονται στον διεθνή ανταγωνισμό¹).

Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια, σημαντικές εξελίξεις έχουν επιφέρει αλλαγές στον τρόπο και το κόστος παραγωγής, και ιδιαίτερα στη βιωσιμότητα ορισμένων κλάδων τόσο σε εθνικό όσο και σε Ευρωπαϊκό αλλά και παγκόσμιο επίπεδο. Οι συνεχείς αλλαγές στον τρόπο άσκησης της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.), η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) προς την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, οι αναδιαρθρώσεις στην αλυσίδα παραγωγής και εμπορίας τροφίμων με την παρουσία ισχυρών πολυεθνικών εταιρειών, οι συχνές διεθνείς διατροφικές κρίσεις, οι συνεχιζόμενες εμπορικές διαπραγματεύσεις στα πλαίσια του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (Π.Ο.Ε.) καθώς και το αυξανόμενο ενδιαφέρον για την προστασία του περιβάλλοντος είναι μόνο μερικοί από τους παράγοντες που διαμορφώνουν νέες συνθήκες τόσο στην εσωτερική όσο και στην παγκόσμια αγορά των αγροτικών προϊόντων, με άμεσες επιπτώσεις στα εισοδήματα και στην απασχόληση του πρωτογενή τομέα².

Σε εθνικό κυρίως αλλά και σε ευρωπαϊκό επίπεδο είναι αρκετά σημαντικό το μέγεθος της απασχόλησης που εξαρτάται από τον πρωτογενή τομέα, όπως γενικότερα οι συνδεδεμένες με αυτόν δραστηριότητες, η αγροτική ανάπτυξη (προσιδιάζει στις αγροτικές και απομακρυσμένες περιοχές), η διαμόρφωση και η διαχείριση του αγροτικού περιβάλλοντος και το σύστημα κοινωνικών και πολιτιστικών αξιών που συνδέονται με την ύπαιθρο και την γεωργία ειδικότερα. Ακόμη, είναι σημαντική η οικονομική σημασία

---

¹ Καδίτη Ε. και Νίτση Ε., Έκθεση “Ο Αγροτικός τομέας στην Ελλάδα”, από το ΚΕΠΕ, 8 Σεπτεμβρίου 2010.

² Καδίτη Ε. και Νίτση Ε., Έκθεση “Ο Αγροτικός τομέας στην Ελλάδα”, από το ΚΕΠΕ, 8 Σεπτεμβρίου 2010.

του τομέα για τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες εντός της Κοινότητας και για τις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες μέσα σε κάθε χώρα και ειδικότερα για την Ελλάδα³.

Στόχος αυτής της διπλωματικής μελέτης, είναι να παρουσιάσει την διαχρονική εξέλιξη των μεγεθών της αγοράς εργασίας του πρωτογενή τομέα σε εθνικό επίπεδο της περιόδου 1998-2009. Στην συνέχεια να δείξει την προσαρμογή του πρωτογενή τομέα στο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο αναπτύσσεται και πιο συγκεκριμένα θα γίνει αναφορά στην απασχόληση του υπό μελέτη τομέα για το ά τρίμηνο του 2010. Μέσω της εστίασης σε συγκεκριμένες ομάδες του τομέα και τα ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους, θα γίνει η ανάλυση της διάρθρωσης του τομέα. Τέλος θα ερευνήσουμε την σχέση που υπάρχει ανάμεσα στις ώρες συνήθους απασχόλησης (εξαρτημένη μεταβλητή) και ενός αριθμού μεταβλητών (ανεξάρτητες) που θεωρήσαμε σημαντικές ως προς την επίδραση τους πάνω στην ανεξάρτητη μεταβλητή, με βάση την Έρευνα του Εργατικού Δυναμικού της Ελληνικής Στατιστικής αρχής (ΕΛ.ΣΤΑΤ.) για το 1^ο τρίμηνο του 2010 πάνω σε ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα πληθυσμού, ενώ τα αποτελέσματα μας θα αναχθούν για επίπεδο πληθυσμού 4.500.000 εκατομμυρίων ατόμων (εργαζόμενου πληθυσμού) περίπου. Δύο είναι τα υποδείγματα πάνω στα οποία θα βασιστεί η έρευνα της παραπάνω σχέσης. Αυτό της γραμμικής πολλαπλής παλινδρόμησης και αυτό της λογιστικής παλινδρόμησης.

---

³ Παχάκη Κ. και Τονικίδου Π., Έκθεση “Η Ελληνική Γεωργία ενώπιον των Νέων Συνθηκών και Θεσμικού Πλαισίου” από το ΚΕΠΕ, Αθήνα 2006.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΜΕΓΕΘΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ

1.1. Η Έρευνα του Εργατικού Δυναμικού για τους τομείς οικονομικής δραστηριότητας.

Από το έτος 1998 η χώρα μας έχει αναλάβει την υποχρέωση να διενεργεί την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού τέσσερις φορές το χρόνο (κατά τρίμηνο). Βασικός σκοπός της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού είναι η κατανομή του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας (15ετών και άνω) σε τρεις πλήρως διακριτές ομάδες- απασχολούμενοι, άνεργοι και μη ενεργοί. Η Έρευνα Εργατικού Δυναμικού συλλέγει πρόσθετες πληροφορίες που αφορούν δημογραφικά χαρακτηριστικά, χαρακτηριστικά της κύριας εργασίας, ύπαρξη και χαρακτηριστικά δεύτερης εργασίας, ολοκληρωμένο εκπαιδευτικό επίπεδο, συμμετοχή σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες, προηγούμενη εργασιακή εμπειρία και αναζήτηση εργασίας.

Κατά την έρευνα εφαρμόστηκε η δισταδιακή στρωματοποιημένη δειγματοληψία με πρωτογενή μονάδα έρευνας την επιφάνεια (ένα ή περισσότερα συνεχόμενα οικοδομικά τετράγωνα) και τελική μονάδα έρευνας το νοικοκυριό και τα μέλη του. Τα στοιχεία τα οποία συγκεντρώνονται αναφέρονται στα δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά τους, καθώς και σε στοιχεία της αγοράς εργασίας (απασχόληση, ανεργία). Τα στοιχεία τα οποία συγκεντρώνονται είναι απαραίτητα τόσο για την άσκηση πολιτικής στους διάφορους τομείς (απασχόλησης, οικονομικό, κοινωνικό κλπ.) όσο και για άλλες χρήσεις (μελέτη αγοράς εργασίας, μελέτη χρονικής διάρκειας ανεργίας κλπ.). Η μονάδα επιφάνειας είναι ένα σύνολο γειτονικών κτιρίων, μέσα στα οποία βρίσκονται οι κατοικίες που θα ερευνηθούν. Μια μονάδα επιφάνειας μπορεί να είναι ένα ή περισσότερα οικοδομικά τετράγωνα και συνήθως περιλαμβάνει τουλάχιστον 80 κατοικούμενες κατοικίες. Κάθε νοικοκυριό που ανήκει στο δείγμα της έρευνας (δ1, δ2, ή δ3) ερευνάται επί έξι διαδοχικά τρίμηνα. Όταν συμπληρωθούν έξι επισκέψεις στα νοικοκυριά μιας μονάδας επιφάνειας (δηλαδή έπειτα από ενάμιση χρόνο) αλλάζει συνολικά το δείγμα για τη συγκεκριμένη μονάδα, δηλαδή, αν μέχρι στιγμής ερευνώνται

οι κατοικίες του δείγματος δ1, αρχίζουν στη συνέχεια να ερευνώνται οι κατοικίες του δείγματος δ2. Όταν ερευνηθούν επί έξι φορές και οι κατοικίες του δείγματος δ3 γίνεται νέα επιλογή μονάδας επιφάνειας και καινούργιος κατάλογος. Η συνέντευξη η οποία διεξάγεται στα μέλη των νέων νοικοκυριών είναι προσωπική συνέντευξη και διενεργείται στην κατοικία του νοικοκυριού. Οι επόμενες συνεντεύξεις με το ίδιο νοικοκυριό γίνονται είτε με συνέντευξη πρόσωπο με πρόσωπο είτε με τηλέφωνο. Σε κάθε περίπτωση χρησιμοποιείται έντυπο ερωτηματολόγιο. Οι εκτιμήσεις της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού παράγονται με την αναγωγή των αποτελεσμάτων της έρευνας στον συνολικό πληθυσμό των ιδιωτικών νοικοκυριών. Η αναγωγή αυτή επιτυγχάνεται με την κατάλληλη στάθμιση των δειγματικών τιμών⁴.

Στις περιπτώσεις κατοικιών με δύο ή περισσότερα νοικοκυριά ερευνώνται όλα τα νοικοκυριά των κατοικιών αυτών. Ερευνήθηκε επομένως, το νοικοκυριό ή τα νοικοκυριά, τα οποία διέμεναν, κατά το χρόνο διενέργειας της έρευνας, στην κατοικία που είχε επιλεγεί. Οι κενές κατοικίες και οι εξοχικές ή δευτερεύουσες κατοικίες, δεν ερευνήθηκαν (οι εξοχικές ή δευτερεύουσες κατοικίες αν κατοικούσαν κατά την κατάρτιση του καταλόγου τότε συμπεριλήφθηκαν στον κατάλογο). Οι υπό ανέγερση κατοικίες, δηλαδή οι κατοικίες στις οποίες δεν είχαν αποπερατωθεί οι εργασίες κατασκευής, που ήταν απαραίτητες για να γίνουν κατοικήσιμες, οι ερειπωμένες και οι υπό κατεδάφιση κατοικίες, όταν δεν κατοικούσαν δεν ερευνήθηκαν⁵.

---

⁴ www.statistics.gr, (ΕΛ.ΣΤΑΤ.)

⁵ www.statistics.gr, (ΕΛ.ΣΤΑΤ.)

1.2. Η διάρθρωση της απασχόλησης κατά τομέα κατά την περίοδο 1998-2009

Με βάση την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛ.ΣΤΑΤ.) για την περίοδο 1998-2009, η δομή της απασχόλησης κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας στον Ελλαδικό χώρο είχε ως εξής:

Πίνακας 1. Ποσοστιαία διάρθρωση απασχόλησης στους τρεις βασικούς τομείς δραστηριότητας.

	Πρωτογενής τομέας	Δευτερογενής τομέας	Τριτογενής τομέας	Σύνολο %
1998	18,0%	23,3%	58,7%	100%
1999	17,9%	22,9%	59,2%	100%
2000	17,3%	22,8%	60,0%	100%
2001	16,1%	23,0%	60,9%	100%
2002	15,6%	22,8%	61,6%	100%
2003	15,4%	22,6%	62,0%	100%
2004	12,6%	22,4%	65,0%	100%
2005	12,4%	22,4%	65,2%	100%
2006	12,0%	22,1%	65,9%	100%
2007	11,5%	22,5%	66,0%	100%
2008	11,3%	22,3%	66,4%	100%
2009	11,9%	21,2%	66,9%	100%
2009/1998	-6,1%	-2,1%	8,2%	

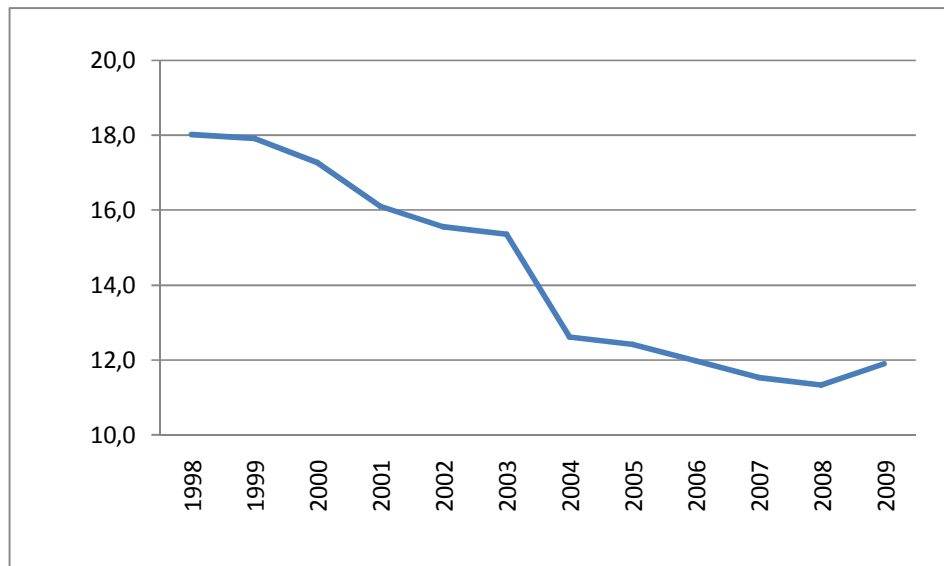
Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 1, το ποσοστό συμμετοχής των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα, στο σύνολο των απασχολούμενων στην οικονομία κατά την περίοδο 1998-2009 ακολουθεί φθίνουσα πορεία (Διάγραμμα 1) . Πιο συγκεκριμένα, η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα το έτος 1998 αποτελούσε το 18% της συνολικής απασχόλησης, το έτος 2003 το 15,4% ενώ το έτος 2009 αντιπροσώπευε το 11,9% της συνολικής απασχόλησης .

Με βάση τα παραπάνω στοιχεία, παρατηρούμε ότι την περίοδο 1998-2009 η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα ως προς το συνολική απασχόληση μειώθηκε κατά 6,1% με μέσο ετήσιο ρυθμό μείωσης 0,6%. Την περίοδο 2003-2004 παρατηρήθηκε η

μεγαλύτερη μείωση όπου άγγιξε το 2,8% ενώ το έτος 2009 παρατηρήθηκε αύξηση σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά κατά 0,6%.

Διάγραμμα 1. Εργαζόμενοι στον πρωτογενή τομέα ως % στο σύνολο του εργατικού δυναμικού.

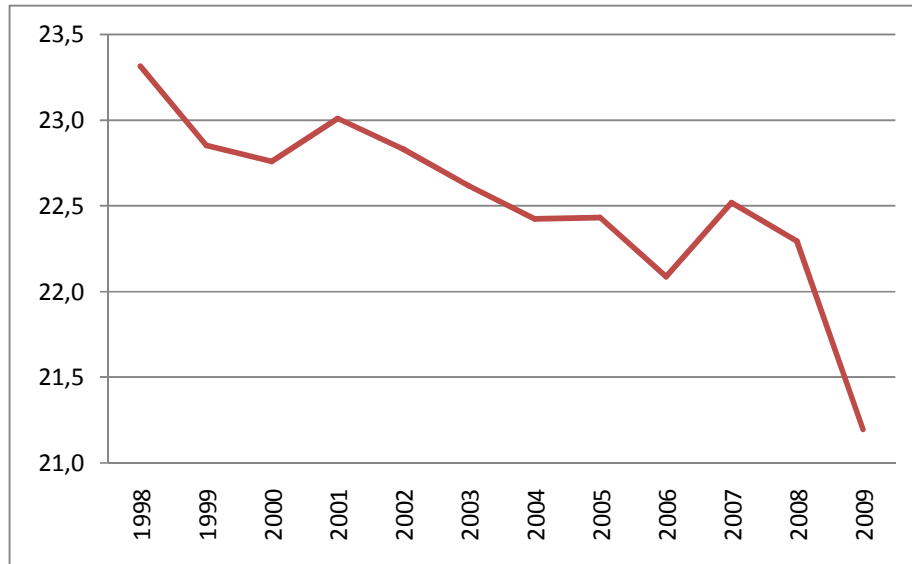

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Από την άλλη, το ποσοστό συμμετοχής των απασχολούμενων στον δευτερογενή τομέα στο σύνολο των απασχολούμενων στην οικονομία κατά την περίοδο 1998-2009, με βάση τον Πίνακα 1 έχει μια ελαφρώς πτωτική τάση λόγω του βαθμιαίου περιορισμού της απασχόλησης στον δευτερογενή τομέα (Διάγραμμα 2). Το έτος 1998 η απασχόληση στον δευτερογενή τομέα αποτελούσε το 23,3% της συνολικής απασχόλησης, το έτος 2003 το 22,6% ενώ το έτος 2009 το 21,2%.

Επιπλέον τα συμπεράσματα που εξάγουμε από τον Πίνακα 1, είναι ότι την περίοδο 1998-2009 η απασχόληση στον δευτερογενή τομέα ως προς το συνολική απασχόληση μειώθηκε κατά 2,1%. Την περίοδο 2008-2009 παρατηρήθηκε η μεγαλύτερη μείωση 1,1% ενώ το έτος 2001 παρουσιάστηκε αύξηση σε σύγκριση με την προηγούμενη χρονιά κατά 0,2% και το έτος 2007 0,4% αύξηση σε σχέση με το προηγούμενο έτος.

Διάγραμμα 2. Εργαζόμενοι στον δευτερογενή τομέα ως % στο σύνολο του εργατικού δυναμικού.

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

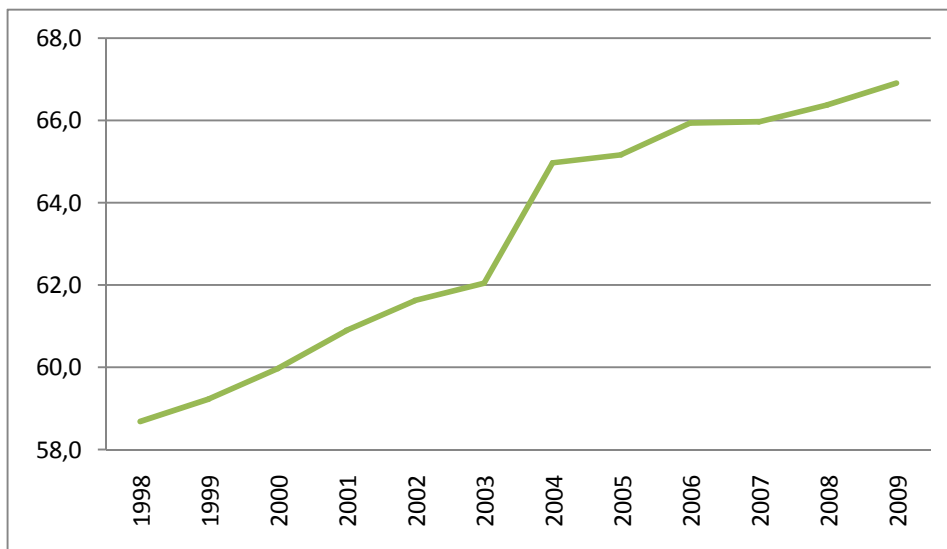
Όσο αναφορά το ποσοστό συμμετοχής των απασχολούμενων στον τριτογενή τομέα, στο σύνολο των απασχολούμενων στην οικονομία κατά την περίοδο 1998-2009, παρατηρείται σημαντική αύξηση της απασχόλησης (Διάγραμμα 3) σύμφωνα και με τον Πίνακα 1. Την χρονιά 1998 η απασχόληση στον τριτογενή τομέα αποτελούσε το 58,7 % της συνολικής απασχόλησης, το έτος 2003 το 62% ενώ το έτος 2009 το 66,9%.

Με άλλα λόγια, την περίοδο 1998-2009 η απασχόληση στον τριτογενή τομέα ως προς την συνολική απασχόληση αυξήθηκε κατά 8,2%. Την περίοδο 2003-2004 σημειώθηκε η μεγαλύτερη αύξηση κατά 3%.

Από την ανάλυση των στοιχείων εξάγεται το συμπέρασμα ότι ο τριτογενής τομέας αποτελεί τον κυρίαρχο τομέα στο θέμα της απασχόλησης στην ελληνική οικονομία (Διάγραμμα 4) έχοντας σημαντικά περιθώρια αύξησης του εργατικού δυναμικού, κυρίως μέσω της κινητοποίησης των διαθέσιμων αποθεμάτων στις γυναίκες (σε όλες τις ηλικίες) και στους άνδρες (στις νέες ηλικίες). Για τον δευτερογενή τομέα, όπως προαναφέρθηκε και προηγουμένως, αποτελεί τον δεύτερο σε σημαντικότητα τομέα ως προς την % συμμετοχή του απασχολούμενου δυναμικού στο σύνολο της απασχόλησης στην ελληνική οικονομία (Διάγραμμα 4), με τον αριθμό των

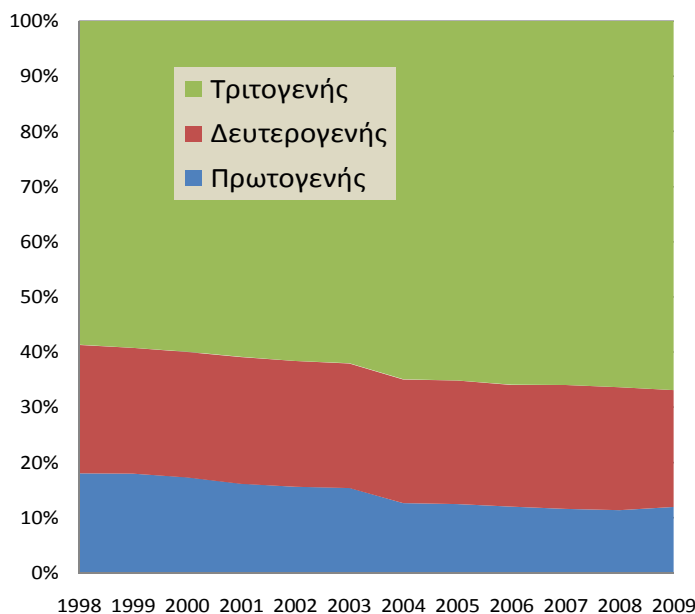
απασχολούμενων στον κλάδο της μεταποίησης να περιορίζεται ελαφρά, ενώ αντίστροφα μικρή αύξηση να παρατηρείται στους απασχολούμενους στον κλάδο των κατασκευών. Στην αντίπερα όχθη ο πρωτογενής τομέας, με την μικρότερη % συμμετοχή απασχόλησης στο σύνολο του απασχολούμενου δυναμικού της χώρας (Διάγραμμα 4), παρουσιάζει συνεχή και έντονη μείωση της απασχόλησης για λόγους στους οποίους θα αναφερθούμε στην συνέχεια του κεφαλαίου κατά περίπτωση.

Διάγραμμα 3. Εργαζόμενοι στον τριτογενή τομέα ως % στο σύνολο του εργατικού δυναμικού.

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Διάγραμμα 4. Διαχρονική ποσοστιαία διάρθρωση των εργαζομένων στην ελληνική οικονομία.

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Η παραπάνω προσαρμογή της ελληνικής οικονομίας που εξετάσαμε, προσομοιάζει και με αντίστοιχες προσαρμογές άλλων ανεπτυγμένων χωρών με διαφορετική κλίμακα και μεγέθους μεταβολών. Υπάρχει στενή συσχέτιση μεταξύ επιπέδου οικονομικής ανάπτυξης και διάρθρωσης της απασχόλησης κατά τομέα και κλάδο και κατά θέση στο επάγγελμα. Στα χαμηλά επίπεδα ανάπτυξης, ο πρωτογενής τομέας της παραγωγής απασχολεί υψηλά ποσοστά του εργατικού δυναμικού και ανάλογη είναι η συμβολή του στο εθνικό εισόδημα, οπότε οι υπόλοιποι τομείς είναι σχετικά επουσιώδεις. Διαχρονικά, με την αύξηση της παραγωγικότητας η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα περιορίζεται ενώ αντίθετα αυξάνονται τα μερίδια απασχόλησης στους άλλους τομείς.

Σε υψηλά επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα εξακολουθεί να μειώνεται. Αλλά και στο δευτερογενή τομέα ο ρυθμός αύξησης της απασχόλησης αρχίζει να επιβραδύνεται για να εξελιχθεί, στη συνέχεια, σε μηδενικό και αρνητικό στις πιο αναπτυγμένες βιομηχανικές χώρες. Συνεχί, λοιπόν, αύξηση της

απασχόλησης παρουσιάζει μόνο ο τομέας των υπηρεσιών και ανάλογη είναι η αύξηση της συμμετοχής του τομέα των υπηρεσιών στο εθνικό εισόδημα.

Στις επόμενες ενότητες του κεφαλαίου, θα παρουσιάσουμε πιο εξειδικευμένα την διαχρονική εξέλιξη της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα, για την περίοδο 1998-2009, με βάση κάποιες βασικές παραμέτρους (χαρακτηριστικά) και οι οποίες είναι οι εξής :

- Ηλικία των απασχολούμενων
- Την θέση στο επάγγελμα
- Επίπεδο εκπαίδευσης
- Βαθμός απασχόλησης στην κύρια εργασία
- Ώρες εβδομαδιαίας απασχόλησης (μερική απασχόληση, κλπ) στην κύρια ή μοναδική εργασία
- Βαθμός αστικότητας του τόπου διαμονής
- Λόγους ζήτησης εργασίας
- Τα ποσοστά ανεργίας

Ενδεικτικά αναφέρουμε ορισμένα βασικά ποσοτικά δεδομένα της αγοράς εργασίας για τα έτη 1998 και 2009 για τους τρεις τομείς ξεχωριστά:

- 1998 (Σύνολο οικονομίας: 4.017.099 απασχολούμενοι)
  - 1) Πρωτογενής τομέας: 723.900 απασχολούμενοι
  - 2) Δευτερογενής τομέας: 936.700 απασχολούμενοι
  - 3) Τριτογενής τομέας : 2.357.200 απασχολούμενοι
- 2009 (Σύνολο οικονομίας: 4.508.700 απασχολούμενοι)
  - 1) Πρωτογενής τομέας: 536.600 απασχολούμενοι
  - 2) Δευτερογενής τομέας: 955.700 απασχολούμενοι
  - 3) Τριτογενής τομέας : 3.016.400 απασχολούμενοι

1.3. Η ηλικιακή διάρθρωση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα κατά την περίοδο 1998-2009

Την περίοδο 1998-2009 η δομή της απασχόλησης κατά ομάδες ηλικιών στον πρωτογενή τομέα είχε ως εξής:

Πίνακας 2. Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής εργαζομένων βάσει την ηλικία τους στον πρωτογενή τομέα

	15-19 ετών	20-24 ετών	25-29 ετών	30-44 ετών	45-64 ετών	65 ετών και άνω	Σύνολο %
1998	2,9%	5,7%	7,1%	26,3%	49,5%	8,6%	100%
1999	2,6%	5,7%	7,1%	27,6%	48,7%	8,2%	100%
2000	2,6%	5,3%	6,8%	28,2%	49,0%	8,0%	100%
2001	2,4%	5,2%	7,8%	27,9%	48,8%	7,9%	100%
2002	1,9%	4,9%	7,6%	29,8%	47,7%	8,2%	100%
2003	1,7%	4,2%	7,2%	30,4%	48,6%	8,0%	100%
2004	1,7%	3,9%	7,5%	31,8%	48,3%	6,8%	100%
2005	1,3%	3,7%	7,1%	32,0%	48,7%	7,1%	100%
2006	1,7%	3,6%	7,0%	31,7%	48,1%	7,9%	100%
2007	1,7%	3,2%	6,1%	32,1%	48,8%	8,1%	100%
2008	1,3%	3,4%	5,8%	32,7%	49,3%	7,5%	100%
2009	1,1%	3,0%	6,0%	31,4%	51,2%	7,2%	100%
2009/1998	-1,8%	-2,7%	-1,1%	5,1%	1,7%	-1,4%	

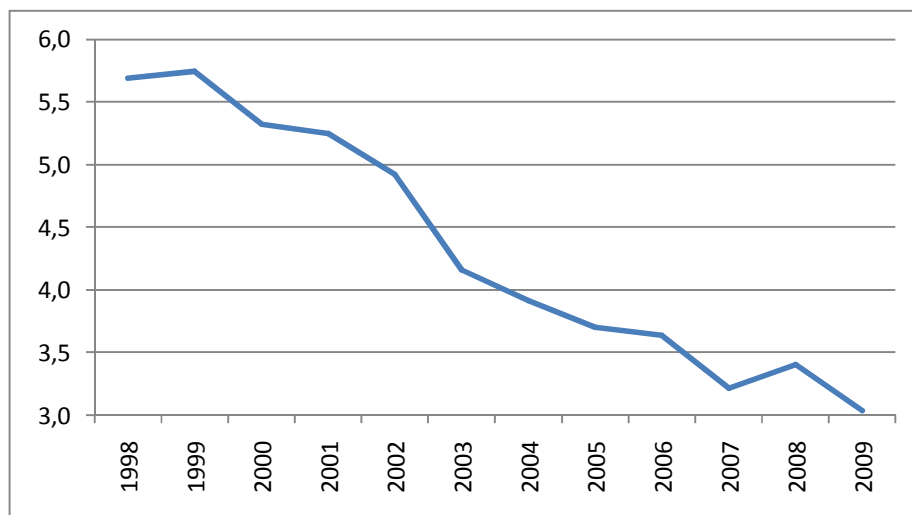
Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Στηριζόμενοι στον Πίνακα 2. για την περίοδο 1998-2009 παρατηρούμε τα εξής:

- Οι ομάδες ηλικιών 30-44 ετών και 45-64 αποτελούν τις κυρίαρχες ομάδες στον πρωτογενή τομέα, με μέσο όρο εργαζομένων στο 30,2% του συνόλου του πρωτογενή τομέα για τις ηλικίες 30-44 και στο 48,9% για τις ηλικίες 45-64. Επίσης είναι φανερή η αύξουσα πορεία που ακολουθούν τα τελευταία χρόνια στο σύνολο του τομέα με εύρος που κυμαίνεται για την περίοδο 1998-2009 στο +5,2% για την ομάδα 30-44 και στο +1,7% για την ομάδα 45-64 (Διαγράμματα 6 και 7). Το έτος 1998 για την ομάδα 45-64 ετών το ποσοστό εργαζομένων ανερχόταν στο 49,5%, το 2003 στο 48,6% και τέλος το 2009 στο 51,2%.

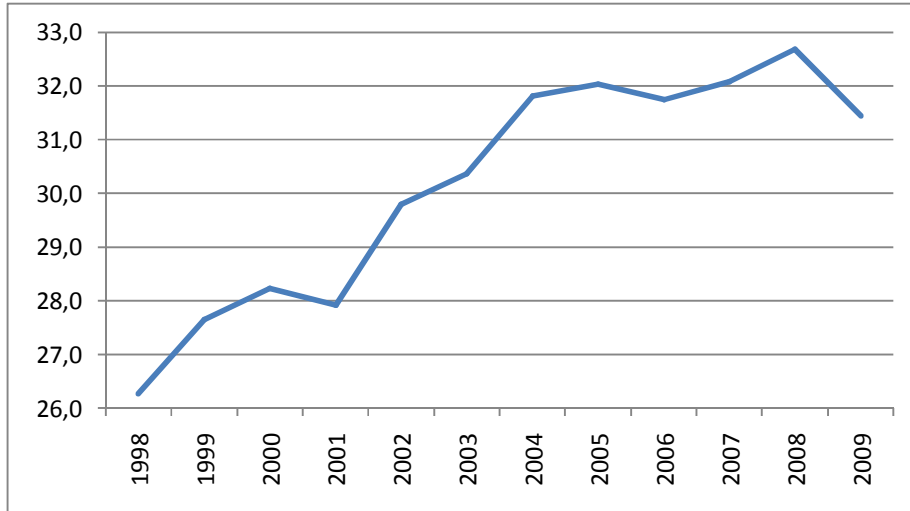
- Η ποσοστιαία διάρθρωση των εργαζομένων στον πρωτογενή τομέα για τις ομάδες ηλικιών 15-19, 20-24 και 25-29 ακολουθεί φθίνουσα πορεία τα τελευταία χρόνια και κυμαίνεται σε αρκετά χαμηλά επίπεδα με μέσους όρους εργαζομένων στο σύνολο του υπό εξέταση τομέα στα 1,9%, 4,3% και 6,9% αντίστοιχα ενώ τα εύρη ως ενίσχυση τον παραπάνω κυμαίνονται στα -1,8%, -2,7% και -1,1% αντίστοιχα. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι το 1998 για την ομάδα 20-24 ετών το ποσοστό ήταν περίπου στο 5,7%, το 2003 στο 4,2% ενώ το 2009 στο 3,2% (Διάγραμμα 5).
- Σχετικά πτωτική τάση ακολουθεί και η ομάδα 65 ετών και άνω τα τελευταία 12 χρόνια με μέσο όρο εργαζομένων στο σύνολο του πρωτογενή τομέα στο 7,8%. Την χρονιά 1998 κυμαινόταν στο 8,6% ,το 2003 στο 8% και το 2009 στο 7,2% με εύρος που κυμαινόταν στο -1,4% (Διάγραμμα 8) .

Διάγραμμα 5. Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής εργαζομένων με ηλικία 20-24 ετών στον πρωτογενή τομέα.

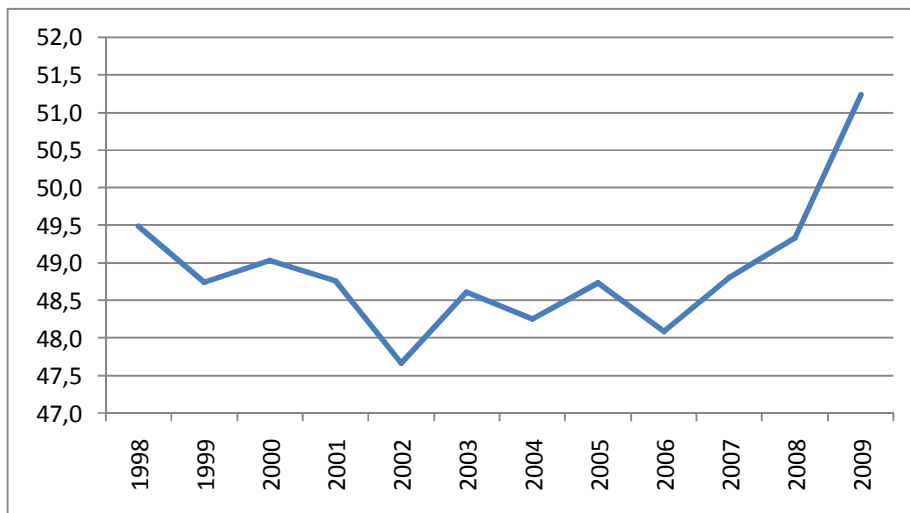
Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Διάγραμμα 6. Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής εργαζομένων με ηλικία 30-44 ετών στον πρωτογενή τομέα.

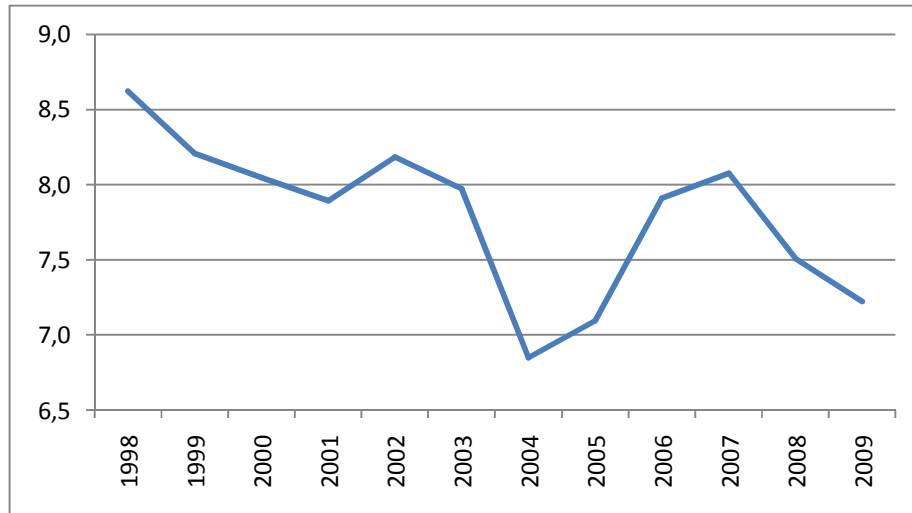
Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Διάγραμμα 7. Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής εργαζομένων με ηλικία 45-64 ετών στον πρωτογενή τομέα.

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Διάγραμμα 8. Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής εργαζομένων με ηλικία 65 ετών και άνω στον πρωτογενή τομέα.

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Από την παραπάνω ανάλυση ως προς την ηλικιακή διάρθρωση των εργαζομένων στον πρωτογενή τομέα, συμπεραίνουμε ότι εντείνεται συνεχώς η γήρανση του απασχολούμενου δυναμικού αφού έντονος είναι ο ρυθμός μείωσης των εργαζομένων στις ομάδες ηλικιών 15-19, 20-24 και 25-29 ενώ από την άλλη μεριά το ποσοστό των εργαζομένων στις ηλικίες 30-44 και 45-64 παραμένει σε υψηλά επίπεδα. Ας σημειωθεί ότι το φαινόμενο γήρανσης χαρακτηρίζει τόσο τη γεωργία των χωρών του Ευρωπαϊκού Νότιου, όσο και χωρών όπου ο αγροτικός τομέας είναι ήσσονος σχετικής σημασίας και ειδικού βάρους, όπως στην Μεγάλη Βρετανία⁶.

Οι πιθανοί λόγοι για τους οποίους παρατηρείται γενικά συρρίκνωση του πρωτογενή τομέα σε σχέση με τους άλλους τομείς και συγκεκριμένα έντονη γήρανση των εργαζόμενων, κυρίως οφείλονται στις τάσεις περιθωριοποίησης και σταδιακής αποχώρησης συντελεστών από την γεωργία και της εντατικοποίησης ορισμένων τμημάτων αυτής αφού οι εξελίξεις στα μακροοικονομικά μεγέθη του τομέα είναι

⁶ http://www.empeiria-dp.gr/stud/24_5el.pdf, Αναπτυξιακή Σύμπραξη Εμπειρία, «Έκθεση με βασικά στοιχεία που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη σε ένα σχέδιο δράσης στον πρωτογενή τομέα», 2007.

δυσμενείς και δημιουργούν ανησυχίες για τις προοπτικές του⁷. Οι αλλαγές της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, ο περιορισμός της προστασίας και των εγγυημένων τιμών, το άνοιγμα και η απορρύθμιση των αγορών, ο αυξανόμενος ανταγωνισμός, οι αποσυνδεδεμένες ενισχύσεις, οι δυσκολίες προσαρμογής στα νέα δεδομένα αποτελούν κάποιους από τους πιθανούς λόγους που δημιουργούν αίσθημα αβεβαιότητας για την είσοδο νέων ηλικιών στον πρωτογενή τομέα και εμποδώνουν την επιθυμία πρόωρης φυγής⁸. Παρόλα αυτά οι παραπάνω λόγοι όπως προαναφέρθηκε είναι οι πιθανοί και σίγουρα χρειάζεται μια πιο ολοκληρωμένη και πιο εμπειριστατωμένη έρευνα ώστε να προσδιοριστούν ακριβώς. Στην παρούσα εργασία δίνεται το βάρος αλλού.

Τέλος, με βάση τα στοιχεία του Πίνακα 3 και σε απόλυτες τιμές πλέον διαπιστώνουμε, ότι οι απασχολούμενοι του πρωτογενή τομέα από το 1998 έως το 2009 και συγκεκριμένα στις ηλικιακές ομάδες 45-64 ετών και 65 ετών και άνω, μειώνονται με ταχείς ρυθμούς και γενικά τα τελευταία χρόνια και ίσως ένας πιθανός λόγος είναι η ύπαρξη κοινοτικών/εθνικών προγραμμάτων πρόωρων συνταξιοδοτήσεων των αυτοαπασχολούμενων ηλικιωμένων αγροτών όπως και η ύπαρξη πολιτικών κινήτρων και ευνοϊκής μεταχείρισης όσων πάρουν την θέση του πρόωρα συνταξιοδοτηθέντος γονέα⁹.

---

⁷ Παχάκη Κ. και Τονικίδου Π., Έκθεση "Η Ελληνική Γεωργία ενώπιον των Νέων Συνθηκών και Θεσμικού Πλαισίου" από το ΚΕΠΕ, Αθήνα 2006.

⁸ http://www.empeiria-dp.gr/stud/24_5el.pdf, Αναπτυξιακή Σύμπραξη Εμπειρία, «Έκθεση με βασικά στοιχεία που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη σε ένα σχέδιο δράσης στον πρωτογενή τομέα», 2007.

⁹ http://www.empeiria-dp.gr/stud/24_5el.pdf, Αναπτυξιακή Σύμπραξη Εμπειρία, «Έκθεση με βασικά στοιχεία που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη σε ένα σχέδιο δράσης στον πρωτογενή τομέα», 2007.

Πίνακας 3. Ο αριθμός εργαζομένων με βάση την ηλικία τους στον πρωτογενή τομέα (σε χιλιάδες).

	Σύνολο	15-19 ετών	20-24 ετών	25-29 ετών	30-44 ετών	45-64 ετών	65 ετών και άνω
1998	723,9	20,7	41,2	51,2	190,1	358,3	62,4
1999	722,6	18,6	41,5	51,2	199,8	352,2	59,3
2000	706,3	18,0	37,6	48,1	199,4	346,3	56,8
2001	658,1	15,8	34,6	51,1	183,8	320,9	52,0
2002	649,6	12,2	32,0	49,2	193,6	309,6	53,2
2003	656,1	11,3	27,3	47,0	199,2	319,0	52,3
2004	544,0	9,2	21,3	40,7	173,0	262,5	37,3
2005	542,0	7,0	20,1	38,7	173,6	264,2	38,5
2006	533,3	8,9	19,4	37,1	169,3	256,4	42,2
2007	519,7	8,8	16,7	31,9	166,7	253,7	42,0
2008	516,8	6,6	17,6	29,9	168,9	255,0	38,8
2009	536,6	5,9	16,3	32,0	168,7	274,9	38,7

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

1.4. Η διάρθρωση της απασχόλησης κατά θέση στο επάγγελμα στον πρωτογενή τομέα κατά την περίοδο 1998-2009

Την περίοδο 1998-2009, η δομή της απασχόλησης κατά θέση στο επάγγελμα στον πρωτογενή τομέα είχε ως εξής:

Πίνακας 4. Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής εργαζομένων με βάση την θέση τους στο επάγγελμα στον πρωτογενή τομέα.

	Εργοδότες	Εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό	Μισθωτοί (με μισθό ή ημερομίσθιο)	Συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη της οικογένειας	Σύνολο %
1998	5,6%	53,6%	4,4%	36,4%	100%
1999	6,9%	54,9%	4,4%	33,9%	100%
2000	7,7%	55,8%	3,8%	32,6%	100%
2001	8,1%	57,1%	4,6%	30,2%	100%
2002	7,2%	58,2%	5,0%	29,6%	100%
2003	6,4%	59,1%	5,5%	29,0%	100%
2004	7,5%	59,5%	7,1%	25,8%	100%
2005	6,9%	60,5%	6,6%	25,9%	100%
2006	6,9%	61,0%	6,6%	25,5%	100%
2007	7,8%	60,4%	6,7%	25,1%	100%
2008	7,9%	62,3%	7,4	22,4%	100%
2009	8,6%	62,6%	9,1%	19,7%	100%
2009/1998	3,0%	9,0%	4,7%	-16,7%	

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Στηριζόμενοι στον Πίνακα 4 για την περίοδο 1998-2009 παρατηρούμε τα εξής:

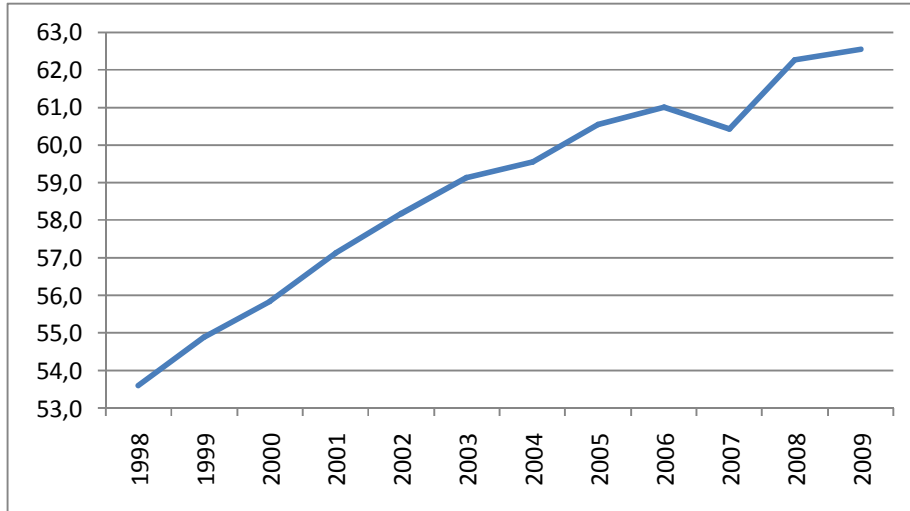
- Οι εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό με μέσο όρο απασχολούμενων 58,8% του συνόλου του πρωτογενή τομέα καθώς και τα συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη της οικογένειας με μέσο όρο 28% αποτελούν τις κύριες μορφές θέσεων στον πρωτογενή τομέα. Παρόλα αυτά οι εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό εμφανίζουν διαχρονικά αύξουσα πορεία (με αύξηση +8,9 ποσοστιαίες μονάδες) (Διάγραμμα 9) σε αντίθεση με τα συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη της οικογένειας που ακολουθούν πτωτική πορεία (με μείωση -16,7 ποσοστιαίων μονάδων) (Διάγραμμα 10). Το έτος 1998 εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό αποτελούσαν το 53,6% του συνόλου των απασχολούμενων του

πρωτογενή τομέα, το 2003 το 59,1% και το 2009 το 62,6%. Από την άλλη τα συμβοηθούσα και μη αμειβόμενα μέλη της οικογένειας αποτελούσαν το 1998 το 36,4%, το 2003 το 29% και το 2009 το 19,7% του συνόλου των απασχολούμενων του πρωτογενή τομέα.

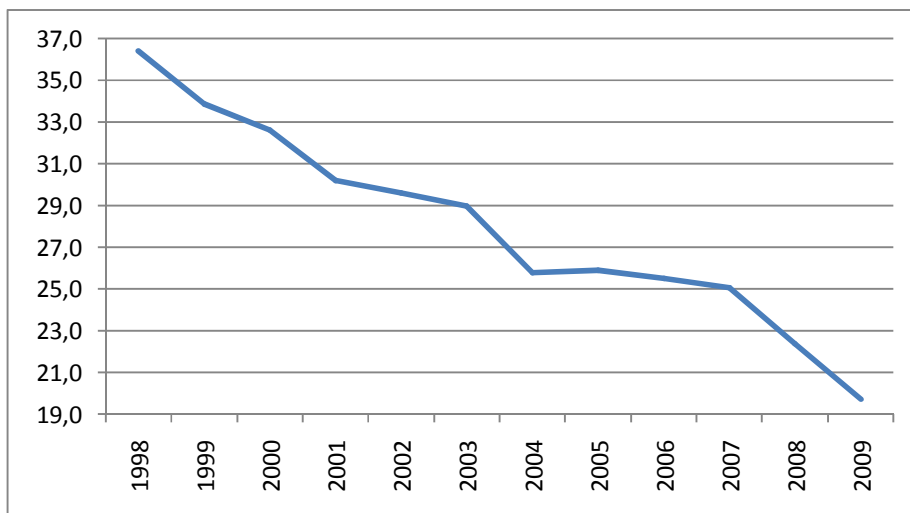
- Η ποσοστιαία διάρθρωση των εργαζομένων στον υπό μελέτη τομέα για τους μισθωτούς και τους εργοδότες ακολουθεί ανοδική πορεία (Διαγράμματα 11&12), παρόλα αυτά υπολείπονται σημαντικά ακόμα σε σχέση με τις κύριες μορφές θέσεων επαγγέλματος που αναφέρθηκαν πιο πάνω. Πιο συγκεκριμένα και πιο αναλυτικά η κατηγορία των εργοδοτών εμφανίζει μέσο όρο απασχολούμενων γύρω στο 7,3% του συνόλου απασχολούμενων του πρωτογενή τομέα με μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης γύρω στο +0,3% παρόλο που της περιόδους 2001-2002, 2002-2003 και 2004-2005 είχαμε μείωση. Η μεγαλύτερη αύξηση παρατηρήθηκε την περίοδο 1998-1999, γύρω στο 1,3% ενώ η μεγαλύτερη μείωση κατά 0,9% το 2001-2002. Την περίοδο 2005-2006 υπήρχε στασιμότητα στο 6,9%. Όσο αναφορά στους μισθωτούς παρατηρούμε ότι ο μέσος όρος απασχολούμενων κυμαίνεται στο 5,9% του συνόλου απασχολούμενων του πρωτογενή τομέα με μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης περίπου στο +0,4%. Η μεγαλύτερη αύξηση παρατηρήθηκε την περίοδο 2008-2009, περίπου στο 1,7% ενώ η μεγαλύτερη μείωση το 1999-2000, στο -0,6%. Την περίοδο 2005-2006 παρουσιάστηκε στασιμότητα στο 6,6%.

Διάγραμμα 9. Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής εργαζομένων για δικό τους λογαριασμό στον πρωτογενή τομέα.

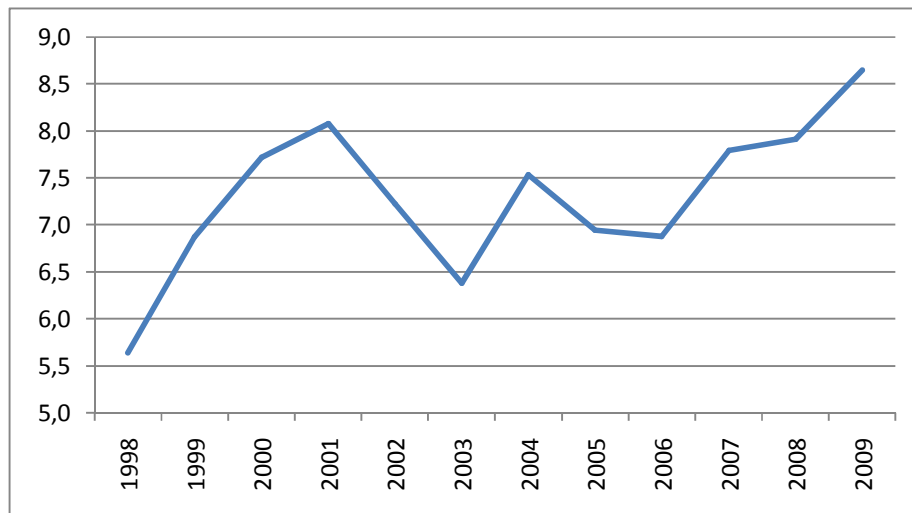
Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Διάγραμμα 10. Ποσοστιαία διάρθρωση συμβοηθούτων και μη αμειβομένων μελών της οικογένειας στον πρωτογενή τομέα.

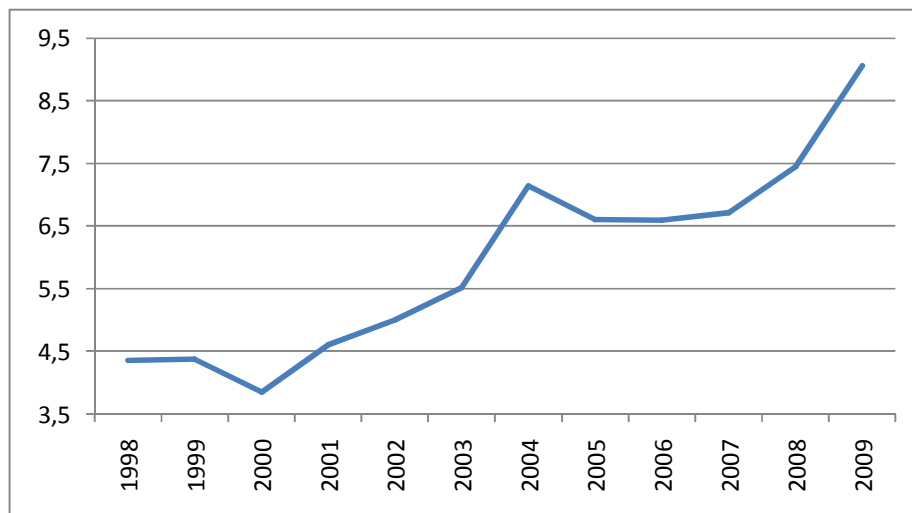
Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Διάγραμμα 11. Ποσοστιαία διάρθρωση εργοδοτών στον πρωτογενή τομέα.

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Διάγραμμα 12. Ποσοστιαία διάρθρωση μισθωτών στον πρωτογενή τομέα.

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Εισερχόμενοι στην εξήγηση των αποτελεσμάτων που προήλθαν από την εκτενή ανάλυση του Πίνακα 4, μπορούμε να δικαιολογήσουμε την υπάρχουσα κατάσταση στην ελληνική γεωργία τα τελευταία χρόνια, ως προς την διάρθρωση της απασχόλησης κατά θέση στο επάγγελμα. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρήσαμε δραστική μείωση των συμβοηθούτων και μη αμειβομένων μελών της οικογένειας και σταδιακή αύξηση των μισθωτών διαχρονικά, εξαιτίας της αναδιάρθρωσης του παραγωγικού μοντέλου της οικονομίας. Πιο γενικά, η οικογενειακή επιχείρηση αντικαθίσταται ραγδαία από μεγαλύτερες επιχειρήσεις, με σαφές αντίκτυπο και στην αύξηση των μισθωτών στον πρωτογενή τομέα. Πιο ειδικά λόγω της αναδιάρθρωσης του πρωτογενή τομέα, κυρίως τις 2 τελευταίες δεκαετίες, εμφανίζονται εκμεταλλεύσεις με ελαφρώς μέσο μέγεθος και με περισσότερη μισθωμένη γη και μισθωτή εργασία¹⁰. Οπότε αποτελεί γεγονός η αύξηση του μη οικογενειακού εργατικού δυναμικού (τακτικού και εποχικού)¹¹. Αν και η μισθωμένη εργασία αποτελεί μικρό μέρος σε σχέση με την οικογενειακή στον υπό μελέτη τομέα, η αυξητική τάση διαχρονικά όπως αναφέραμε πιο πάνω δείχνει αυξανόμενο βαθμό επιχειρηματικής οργάνωσης. Στο πρόσφατο παρελθόν, οι ανάγκες μισθωτής εργασίας καλυπτόντουσαν κυρίως από την απασχόληση κατόχων μικρών εκμεταλλεύσεων των φτωχότερων στρωμάτων της υπαίθρου, τους κατοίκους προβληματικών και μειονεκτικών περιοχών ή τους τσιγγάνους. Ωστόσο τις τελευταίες 2 δεκαετίες η έλευση μεγάλου αριθμού οικονομικών μεταναστών που είχαν ή συνεχίζουν να έχουν τη γεωργία ως πρώτη τους απασχόληση ανέτρεψε τα δεδομένα ως προς το θέμα της πορείας της μισθωτής εργασίας στον πρωτογενή τομέα¹².

Παρόλα αυτά, παραμένει σχετικά μικρό το μέσο μέγεθος της επιχείρησης (εκμετάλλευσης) και οι ρυθμοί μεταβολής της θέσης στην επιχείρηση δεν είναι ιδιαίτερα ταχείς σε σχέση με τα ευρωπαϊκά και παγκόσμια δεδομένα. Συνέπεια αυτού του χαρακτηριστικού στην Ελλάδα, που αποτελεί και μια από τις κύριες ιδιαιτερότητες της ελληνικής απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα, ο αριθμός των αυτοαπασχολούμενων

---

¹⁰ Παχάκη Κ. και Τονικίδου Π., Έκθεση “Η Ελληνική Γεωργία ενώπιον των Νέων Συνθηκών και Θεσμικού Πλαισίου” από το ΚΕΠΕ, Αθήνα 2006.

¹¹ Παχάκη Κ. και Τονικίδου Π., Έκθεση “Η Ελληνική Γεωργία ενώπιον των Νέων Συνθηκών και Θεσμικού Πλαισίου” από το ΚΕΠΕ, Αθήνα 2006.

¹² http://www.empeiria-dp.gr/stud/24_5el.pdf, Αναπτυξιακή Σύμπραξη Εμπειρία, «Έκθεση με βασικά στοιχεία που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη σε ένα σχέδιο δράσης στον πρωτογενή τομέα», 2007.

είναι αρκετά μεγάλος και η προσαρμογή της μέσης ελληνικής εκμετάλλευσης στα δεδομένα της σύγχρονης παγκοσμιοποιημένης οικονομίας δεν έχει πραγματοποιηθεί.

1.5. Η διάρθρωση της απασχόλησης με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης στον πρωτογενή τομέα κατά την περίοδο 1998-2009

Την περίοδο 1998-2009 η δομή της απασχόλησης κατά επίπεδο εκπαίδευσης στον πρωτογενή τομέα είχε ως εξής:

Πίνακας 5. Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής εργαζομένων με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης στον πρωτογενή τομέα.

	Έχουν μεταπτυχιακό τίτλο	Πτυχιούχοι ανωτάτων σχολών	Φοίτησαν σε ΑΕΙ, αλλά δεν πήραν πτυχίο	Πτυχιούχοι ανώτερων τεχνικών επαγγελματικών σχολών	Έχουν απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης	Έχουν τελειώσει την γ' τάξη μέσης εκπαίδευσης	Έχουν απολυτήριο στοιχειώδους εκπαίδευσης	Δεν τελείωσαν τη στοιχειώδη εκπαίδευση	Δεν πήγαν καθόλου σε σχολείο	Σύνολο %
1998	0,0%	0,8%	0,0%	0,8%	9,7%	9,3%	67,8%	8,2%	3,3%	100%
1999	0,0%	0,8%	0,0%	1,2%	11,6%	9,5%	65,0%	7,8%	4,1%	100%
2000	0,0%	0,6%	0,0%	1,4%	11,9%	9,3%	66,9%	6,0%	3,8%	100%
2001	0,0%	0,8%	0,0%	1,2%	12,1%	10,4%	68,1%	4,7%	2,7%	100%
2002	0,0%	0,5%	0,0%	1,1%	13,3%	9,8%	67,4%	4,8%	3,1%	100%
2003	0,0%	0,6%	0,0%	1,4%	13,9%	10,0%	65,7%	5,2%	3,2%	100%
2004	0,0%	0,8%	0,0%	1,8%	15,5%	13,0%	62,2%	4,0%	2,6%	100%
2005	0,0%	0,8%	0,0%	1,9%	15,6%	13,8%	61,7%	4,0%	2,2%	100%
2006	0,1%	1,1%	0,0%	1,9%	17,3%	13,7%	60,1%	3,7%	2,1%	100%
2007	0,1%	1,2%	0,0%	2,3%	18,5%	15,4%	57,6%	3,4%	1,6%	100%
2008	0,1%	1,0%	0,0%	3,0%	19,8%	15,2%	56,5%	2,9%	1,5%	100%
2009	0,0%	1,2%	0,0%	3,0%	19,1%	15,8%	56,7%	2,5%	1,6%	100%
2009/1998	0,0%	0,4%	0,0%	2,2%	9,4%	6,5%	-11,1%	-5,7%	-1,7%	

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Με βάση τον Πίνακα 5 για την περίοδο 1998-2009 παρατηρούμε τα εξής:

- Οι απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα με απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης, που έχουν τελειώσει την γ' τάξη μέσης εκπαίδευσης (γ' τάξη γυμνασίου) και οι απασχολούμενοι με απολυτήριο στοιχειώδους εκπαίδευσης συνθέτουν το μεγαλύτερο μέρος της απασχόλησης στον τομέα αυτό. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι το 2009 αποτελούσαν το 91,7%

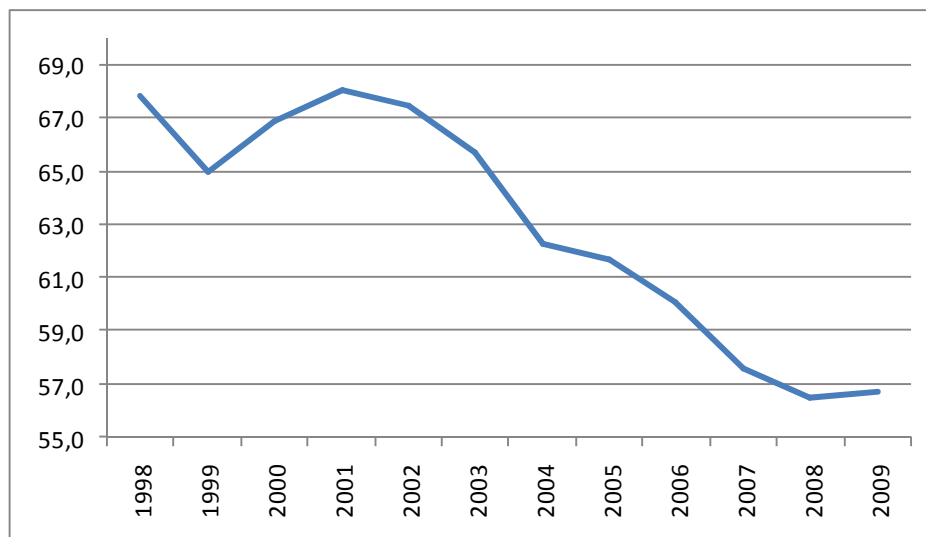
του συνόλου απασχολούμενων του πρωτογενή τομέα. Πιο συγκεκριμένα, απολυτήριο μόνο στοιχειώδους εκπαίδευσης κατέχει το μεγαλύτερο μέρος απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα με μέσο όρο την περίοδο 1998-2009 στο 63% του συνόλου απασχολούμενων του πρωτογενή τομέα (Διάγραμμα 13). Παρόλα αυτά αυτή η κατηγορία απασχολούμενων (με απολυτήριο μόνο στοιχειώδους εκπαίδευσης) ακολουθεί φθίνουσα πορεία διαχρονικά (1998-2009) με μείωση που άγγιξε το 11,1% το 2009 σε σχέση με το έτος αναφοράς μας το 1998 (από 67,8% το 1998→ στο 56,7% το 2009). Την μόνη εξαίρεση αποτέλεσε η περίοδος 1999-2001 όπου σημειώθηκε αύξηση στο τέλος του 2001 κατά 3,1%. Το υψηλότερο ποσοστό το εμφάνισε το έτος 2001 περίπου στο 68,1%. Για τις άλλες δύο προαναφερθείσες κατηγορίες παρατηρούμε ότι ακολουθούν αύξουσα πορεία τα τελευταία υπό εξέταση 12 χρόνια. Η κατηγορία με απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης με μέσο όρο απασχολούμενων 14,9% στο σύνολο του πρωτογενή τομέα παρουσίασε αλματώδη αύξηση κατά 9,4% το 2009 σε σύγκριση με το έτος 1998 (Διάγραμμα 14). Το έτος 1998 παρουσίαζε ποσοστό γύρω στο 9,7%, το 2003 στο 13,9% και το 2009 περίπου στο 19,1%. Τέλος η κατηγορία στην οποία έχουν τελειώσει την 7^η τάξη μέσης εκπαίδευσης εμφανίζει μέσο όρο απασχολούμενων 12,1% για το 1998-2009 εμφανίζοντας επίσης αξιοσημείωτη αύξηση κατά 6,5% το 2009 σε σχέση με την χρονιά 1998 (Διάγραμμα 15). Το έτος 1998 παρουσίαζε ποσοστό 9,3%, το 2003 στο 10% και το 2009 περίπου στο 15,8%.

- Είναι αξιοσημείωτο, να αναφερθεί η πτωτική πορεία που ακολουθούν οι κατηγορίες απασχολούμενων που δεν τελείωσαν την στοιχειώδη εκπαίδευση (μείωση κατά 5,7% την περίοδο 1998-2009) και αυτών που δεν πήγαν καθόλου σχολείο (μείωση κατά 1,7%) κατέχοντας πολύ μικρό ποσοστό στο σύνολο των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα το 2009, 2,5% και 1,6% αντίστοιχα.
- Για τους απασχολούμενους με μεταπτυχιακό τίτλο και αυτούς που φοίτησαν σε ΑΕΙ αλλά δεν απέκτησαν πτυχίο δεν αξίζει οποιασδήποτε ανάλυση διότι κυμαίνονται σε μηδενικά επίπεδα ως προς την συμμετοχή

τους στο σύνολο των απασχολούμενων του πρωτογενή τομέα. Επίσης να αναφέρουμε ότι τις χρονιές 2006, 2007, 2008 και 2009 δεν υπήρχαν στοιχεία σχετικά με αυτούς που φοίτησαν σε ΑΕΙ αλλά δεν απέκτησαν πτυχίο.

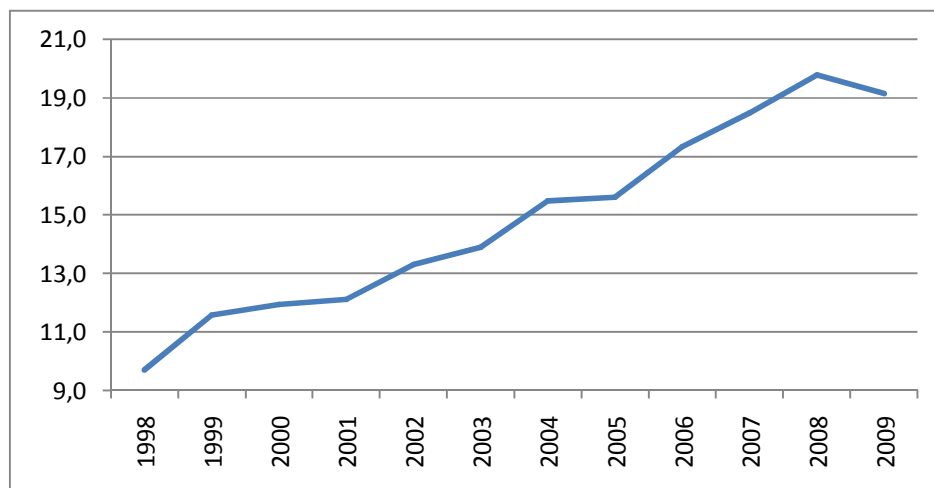
- Για τους απασχολούμενους στον πρωτογενή τομέα, πτυχιούχους ανώτερων τεχνικών επαγγελματικών σχολών και τους πτυχιούχους ανωτάτων σχολών είναι εμφανής η ανοδική πορεία που εμφανίζουν στα ποσοστά τους τα τελευταία χρόνια αλλά βέβαια κυμαίνονται σε πολύ χαμηλά επίπεδα ακόμα με μέσους όρους απασχολούμενων στο σύνολο του τομέα 1,7% και 0,9% αντίστοιχα. Το τελευταίο έτος εξέτασης παρουσίασαν ποσοστά περίπου στο 3% και 1,2% αντίστοιχα, του συνόλου απασχολούμενων στον τομέα.

Διάγραμμα 13. Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής εργαζομένων με απολυτήριο στοιχειώδους εκπαίδευσης στον πρωτογενή τομέα.

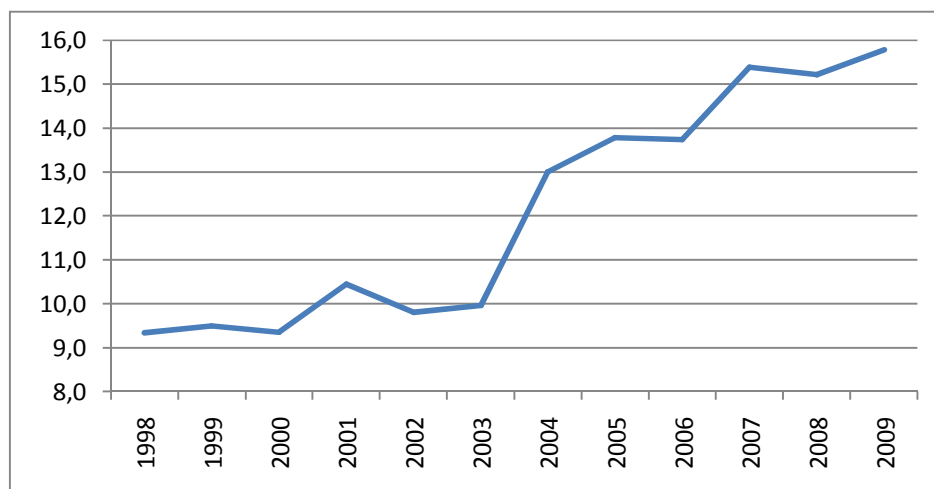
Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Διάγραμμα 14. Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής εργαζομένων με απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης στον πρωτογενή τομέα.

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Διάγραμμα 15. Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής εργαζομένων που έχουν τελειώσει την 'γ τάξη μέσης εκπαίδευσης ('γ τάξη γυμνασίου) στον πρωτογενή τομέα.

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Από την εκτενή ανάλυση του Πίνακα 5, παρατηρούμε ότι στον πρωτογενή τομέα όπως και για το σύνολο της απασχόλησης στην ελληνική επικράτεια, το επίπεδο εκπαίδευσης του απασχολούμενου δυναμικού στο σύνολο του είναι αρκετά χαμηλό. Πιο ειδικά οι απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα με απολυτήριο στοιχειώδους εκπαίδευσης κυμαίνονται σε αρκετά υψηλό ποσοστό παρότι που τα τελευταία χρόνια το ποσοστό τους έχει μειωθεί σημαντικά. Από τα στοιχεία που παρατίθενται, παρατηρείται όπως επισημάνθηκε παραπάνω, ότι το υψηλότερο ποσοστό απασχολούμενων εξακολουθεί στον υπό μελέτη τομέα να αφορά άτομα που σχετίζονται με την στοιχειώδη εκπαίδευση. Ακολουθεί το ποσοστό των απασχολούμενων που είναι μέσης εκπαίδευσης και έρχεται τρίτο και τελευταίο το ποσοστό των απασχολούμενων με σπουδές πέρα του Λυκείου. Είναι εμφανές πάντως, ότι τα ποσοστά των απασχολούμενων των τριών κατηγοριών ή βαθμίδων (πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια, τριτοβάθμια) εκπαίδευσης, διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους παρόλα αυτά η διαφορά αυτή μειώνεται αισθητά διαχρονικά.

Συνοψίζοντας, το φαινόμενο της μεταβολής στη σύνθεση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα, με κριτήριο την εκπαίδευση, ως απόρροια της αύξησης των απαιτήσεων στην αγορά εργασίας και κυρίως με την ανάγκη για καλύτερης ποιότητας εργατικό δυναμικό είναι εμφανές πλέον (κινούμενο σε αργούς ρυθμούς) αφού στα ποσοστά των απασχολούμενων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, παρουσιάζεται αύξηση των απασχολούμενων πτυχιούχων ανώτερων τεχνικών επαγγελματικών σχολών με τετραπλασιασμό του ποσοστού τους το έτος 2009 σε σύγκριση με το 1998 (βέβαια σε αρκετά χαμηλά επίπεδα σε σχέση με τις άλλες βαθμίδες) ενώ επίσης παρουσιάζεται μια αισθητή αύξηση των αποφοίτων ΑΕΙ αλλά κινούμενη και αυτή η κατηγορία σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Παρότι την αύξηση των ποσοστών τους παραμένουν σε πολύ χαμηλά επίπεδα, διότι το περισσότερο εκπαιδευμένο προσωπικό συγκεντρώνουν οι κλάδοι του τομέα των υπηρεσιών που παράγουν κατά κανόνα μη εμπορεύσιμα διεθνώς προϊόντα, ενώ κλάδοι που παράγουν διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα όπως η γεωργία και η βιομηχανία δεν συγκεντρώνουν ιδιαίτερα εκπαιδευμένο προσωπικό. Αυτό σημαίνει ότι οι πτυχιούχοι απορροφώνται σε κλάδους που δεν συνδέονται με τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας. Επίσης η μετάβαση από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας στην Ελλάδα δεν είναι εύκολη. Μετά την αποφοίτησή τους, οι νέοι ηλικίας 15-29 ετών καθυστερούν περίπου 2 χρόνια μέχρι να απορροφηθούν στην αγορά εργασίας πόσο μάλλον στον πρωτογενή τομέα.

Το γενικό συμπέρασμα που βγαίνει για την περίπτωση του πρωτογενή τομέα είναι ότι υπάρχει σταδιακή άνοδος του επιπέδου μόρφωσης των απασχολούμενων αλλά με αργό ρυθμό όπως φαίνεται και από τον Πίνακα 6.

Πίνακας 6. Έμμεσος υπολογισμός μέσου όρου ετών εκπαίδευσης των εργαζομένων στον πρωτογενή τομέα, διαχρονικά.

	Έχουν μεταπτυχιακό τίτλο (σε 20 χρόνια)	Πτυχιούχοι ανωτάτων σχολών (σε 16 χρόνια)	Φοίτησαν σε ΑΕΙ, αλλά δεν πήραν πτυχίο (σε 15 χρόνια)	Πτυχιούχοι ανώτερων τεχνικών επαγγελματικών σχολών (σε 18 χρόνια)	Έχουν απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης (σε 12 χρόνια)	Έχουν τελειώσει την γ' τάξη μέσης εκπαίδευσης (σε 9 χρόνια)	Έχουν απολυτήριο στοιχειώδους εκπαίδευσης (σε 6 χρόνια)	Δεν τελείωσαν τη στοιχειώδη εκπαίδευση (σε 3 χρόνια)	Δεν πήγαν καθόλου σε σχολείο (σε 0 χρόνια)	Σύνολο χρόνων υλοποίησης εκπ/σης	Σύνολο χρόνων απασχολούμενων
1998	2	88,8	0	106,7	842,4	608	2945,4	178,5	0	4771,7	6,6
1999	2	96,8	1,5	154,4	1002,6	617,2	2818,1	168,7	0	4861,2	6,7
2000	2	70,8	2,3	171,9	1011	594,2	2833,8	127,5	0	4813,5	6,8
2001	1	82	1,5	145,4	955,5	618,1	2688	93,1	0	4584,5	7
2002	0	56,4	0	126,9	1036,2	572,6	2628,8	92,8	0	4513,7	6,9
2003	0	59,6	0	165,6	1094,4	587,9	2588	103,1	0	4598,5	7
2004	4	66,4	0	176,5	1010,5	636,5	2031,2	65,8	0	3990,9	7,3
2005	3,5	72,5	0	180,6	1015,2	672,2	2006,4	64,2	0	4014,6	7,4
2006	6,5	97,4	0	180,9	1109,6	659,1	1921,6	59,7	0	4034,8	7,6
2007	6	103,7	0	210,8	1152,9	719,5	1795,5	52,9	0	4041,2	7,8
2008	6	81,5	0	283,4	1226,3	708	1752,6	45,6	0	4103,4	7,9
2009	2,7	103,1	0	291,6	1232,8	762,4	1826,4	40,4	0	4259,5	7,9

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Σύμφωνα με το Πίνακα 6 και με βάση την διάρκεια εκπαίδευσης στην κάθε κατηγορία, πολλαπλασιάζοντας την προαναφερθείσα διάρκεια με τον αριθμό των απασχολούμενων για κάθε έτος, κάθε κατηγορίας ξεχωριστά και αθροίζοντας ύστερα τα αποτελέσματα βρίσκουμε τον συνολική διάρκεια ετών εκπαίδευσης (σε χιλιάδες) για όλους τους απασχολούμενους όλων των κατηγοριών για κάθε χρονιά. Κατόπιν διαιρώντας την συνολική διάρκεια υλοποίησης της εκπαίδευσης (σε χιλιάδες) όλων των κατηγοριών με το σύνολο των απασχολούμενων για κάθε χρονιά, οδηγούμαστε στην μέση διάρκεια σε έτη υλοποίησης της εκπαίδευσης ανά απασχολούμενο για κάθε έτος ξεχωριστά. Όπως διαπιστώνουμε και σε ενίσχυση του παραπάνω γενικού συμπεράσματος για την περίοδο 1998-2009, διαχρονικά η μέση διάρκεια αυξάνεται όπου το 2009 άγγιζε τα 7,9 έτη εκπαίδευσης ανά εργαζόμενο σε σχέση με το 1998 όπου άγγιζε τα 6,6 έτη. Είναι αναγκαία

λοιπόν η άνοδος του επιπέδου μόρφωσης των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα, διότι αυτό σημαίνει αυτόματα καλύτερη ποιότητα ανθρωπίνου κεφαλαίου και μεγαλύτερη αποδοτικότητα της εργασίας.

1.6. Η διάρθρωση της απασχόλησης κατά τον βαθμό απασχόλησης στην κύρια εργασία στον πρωτογενή τομέα κατά την περίοδο 1998-2009

Την περίοδο 1998-2009 η δομή της απασχόλησης κατά τον βαθμό απασχόλησης στην κύρια εργασία στον πρωτογενή τομέα είχε ως εξής:

Πίνακας 7. Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής εργαζομένων με βάση τον βαθμό απασχόλησης στην κύρια εργασία στον πρωτογενή τομέα.

	Εργάστηκαν το κανονικό τους ωράριο	Εργάστηκαν περισσότερο από το κανονικό ωράριο	Εργάστηκαν λιγότερο από το κανονικό τους ωράριο ή καθόλου Σύνολο (1+2+3+4+5+6)	Σύνολο %
1998	66,20%	4,80%	29,00%	100%
1999	70,10%	4,00%	25,90%	100%
2000	74,50%	3,80%	21,70%	100%
2001	76,70%	3,90%	19,40%	100%
2002	70,50%	3,80%	25,70%	100%
2003	70,10%	4,40%	25,60%	100%
2004	67,8%	3,90%	28,20%	100%
2005	70,90%	3,20%	25,90%	100%
2006	67,40%	2,70%	29,90%	100%
2007	66,80%	3,60%	29,70%	100%
2008	68,90%	3,20%	27,90%	100%
2009	65,00%	3,30%	31,60%	100%
2009/1998	-1,20%	-1,50%	2,60%	

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Όπου το σύνολο (1+2+3+4+5+6), αναφέρεται στους λόγους για τους οποίους εργάστηκαν λιγότερο από το κανονικό τους ωράριο ή καθόλου και είναι οι εξής:

1. Τεχνικοί, κλιματολογικοί, οικονομικοί λόγοι
2. Εργατικές διαφορές (απεργίες, λοκ-άουτ)

3. Ασθένεια, ατυχήματα, άδειες μητρότητας
4. Διακοπές, άδειες κλπ
5. Έναρξη η λήξη εργασίας μεσοβδόμαδα
6. Προσωπικοί οι άλλοι λόγοι

Στηριζόμενοι στον Πίνακα 7.για την περίοδο 1998-2009 παρατηρούμε τα εξής:

- Κάθε χρονιά το μεγαλύτερο ποσοστό των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα εργάζονταν το κανονικό τους ωράριο. Συγκεκριμένα ο μέσος όρος εργαζομένων που εργάζονταν το κανονικό τους ωράριο κυμαίνονταν στο 69,6% του συνόλου απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα. Το μεγαλύτερο ποσοστό, σημειώθηκε το έτος 2001 και έφτασε το 76,7%, ενώ το μικρότερο το έτος 2009, που ήταν 65% περίπου.
- Οι απασχολούμενοι που εργάστηκαν λιγότερο από το κανονικό τους ωράριο αποτελούσαν την δεύτερη σε σημαντικότητα κατηγορία στον πρωτογενή τομέα με μέσο όρο απασχολούμενων στο 26,7% του συνόλου απασχολούμενων του πρωτογενή τομέα. Το υψηλότερο ποσοστό σημειώθηκε την χρονιά 2009 και ήταν 31,6% και το χαμηλότερο το 2001 περίπου στο 19,4%. Οι λόγοι για τους οποίους εργάστηκαν λιγότερο από το κανονικό τους ωράριο ήταν κυρίως λόγω τεχνικών, κλιματολογικών, οικονομικών λόγων, δευτερευόντως λόγω προσωπικών η άλλων λόγων και τριτεύοντος για άλλους λόγους ελάχιστης σημασίας (διακοπές, άδειες, απεργίες, ασθένειες, ατυχήματα, κλπ) .
- Τέλος οι εργαζόμενοι που εργάστηκαν περισσότερο από το κανονικό τους ωράριο κυμαίνονταν σε αρκετά χαμηλά ποσοστά κάθε χρονιά με μέσο όρο απασχολούμενων στο 3,7% του συνόλου απασχολούμενων του υπό μελέτη τομέα. Το μεγαλύτερο ποσοστό παρουσιάστηκε το 1998, 4,8% ενώ το χαμηλότερο το 2006, 2,7% περίπου.

1.7. Η διάρθρωση της απασχόλησης με βάση τις ώρες εβδομαδιαίας απασχόλησης στην κύρια ή μοναδική εργασία στον πρωτογενή τομέα κατά την περίοδο 1998-2009

Την περίοδο 1998-2009 η δομή της απασχόλησης με βάση τις ώρες εβδομαδιαίας απασχόλησης στην κύρια ή μοναδική εργασία στον πρωτογενή τομέα είχε ως εξής:

Πίνακας 8. Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής εργαζομένων με βάση τις ώρες εβδομαδιαίας απασχόλησης στην κύρια ή μοναδική εργασία στον πρωτογενή τομέα.

	έως 14 ώρες	15 – 24 ώρες	25 – 34 ώρες	35 – 39 ώρες	40 – 47 ώρες	48 ώρες και άνω	Σύνολο %
1998	13,8%	13,2%	12,2%	5,9%	15,7%	39,3%	100%
1999	11,2%	10,7%	13,1%	6,9%	17,9%	40,3%	100%
2000	10,1%	9,3%	14,6%	6,5%	18,5%	41,1%	100%
2001	9,5%	7,8%	15,8%	5,9%	18,7%	42,2%	100%
2002	12,0%	10,2%	14,4%	5,4%	18,0%	40,0%	100%
2003	12,6%	9,1%	12,8%	5,5%	17,4%	42,5%	100%
2004	14,5%	9,8%	13,1%	4,6%	16,7%	41,3%	100%
2005	13,7%	10,4%	12,5%	4,2%	17,3%	41,9%	100%
2006	16,6%	11,2%	12,8%	4,5%	18,1%	36,7%	100%
2007	16,7%	11,7%	12,8%	5,0%	16,2%	37,7%	100%
2008	15,1%	12,3%	13,5%	5,1%	16,6%	37,4 5	100%
2009	16,4%	11,6%	12,6%	4,8%	15,9%	38,6%	100%
2009/1998	2,6%	-1,6%	0,4%	-1,1%	0,2%	-0,7%	

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Στηριζόμενοι στον Πίνακα 8 για την περίοδο 1998-2009 παρατηρούμε τα εξής:

- Οι απασχολούμενοι που εργάζονταν 48 ώρες και άνω εβδομαδιαίως παρουσίαζαν τα υψηλότερα ποσοστά στο σύνολο των απασχολούμενων του τομέα με μέσο όρο 39,9%. Τα ποσοστά αυτής της κατηγορίας εργαζομένων κάθε έτος εμφανίζουν ποικίλες αυξομειώσεις. Το έτος 1998 κυμαίνονταν στο 39,3%, το 2003 στο 42,5% και το 2009 στο 38,6%.
- Τα χαμηλότερα ποσοστά τα εμφανίζουν όπως διαπιστώνουμε οι εργαζόμενοι με 35-39 ώρη απασχόληση εβδομαδιαίως στον πρωτογενή τομέα με μέσο όρο στο 5,4% του συνόλου των απασχολούμενων στον

πρωτογενή τομέα. Τα ποσοστά επίσης και αυτής της κατηγορίας εργαζομένων για κάθε χρονιά παρουσιάζουν ποικίλες αυξομειώσεις (όπως όλες οι κατηγορίες του Πίνακα 8). Το έτος 1998 εμφάνιζε 5,9%, το 2003 5,5% και το 2009 4,8%.

- Οι υπόλοιπες κατηγορίες κυμαίνονται περίπου στα ίδια ποσοστά και πιο συγκεκριμένα η κατηγορία των εργαζομένων με 40-47 ώρες εβδομαδιαίας απασχόλησης παρουσιάζει μέσο όρο 17,2%, με 25-34 ώρες 13,4%, με 15-24 ώρες 10,6% και τέλος μέχρι 14 ώρες 13,5% στο σύνολο των απασχολούμενων του πρωτογενή τομέα.

Όπως διαπιστώνουμε, στον πρωτογενή τομέα, αν υποθέσουμε ότι ο Πίνακας 8 αναφέρεται στην 6 ήμερη απασχόληση-εβδομαδιαία απασχόληση, το 40% περίπου των εργαζομένων κατά μέσο όρο για την περίοδο 1998-2009 απασχολείται ημερησίως όπως ορίζει το νόμιμο ωράριο ή περισσότερο από το νόμιμο (κανονικό) ωράριο δηλαδή του 8 άωρου δηλαδή με άλλα λόγια υπερωρία. Νόμιμο ωράριο είναι εκείνο που καθορίζεται με διάταξη νόμου ή κατόπιν εξουσιοδότησεως νόμου¹³. Οι διατάξεις αυτές ορίζουν μόνο το ανώτατο όριο νόμιμης απασχόλησης των μισθωτών και είναι υποχρεωτικές¹⁴. Το ανώτατο όριο νόμιμης απασχόλησης των εργαζομένων είναι 48 ώρες την εβδομάδα και 8 ώρες την ημέρα για εξαήμερη απασχόληση και 9 ώρες την ημέρα για πενθήμερη απασχόληση¹⁵. Υπερωρία είναι η επιπλέον του νομίμου ωραρίου απασχόληση. Το υπόλοιπο 60% κατά μέσο όρο εργάζεται λιγότερο από το νόμιμο ωράριο δηλαδή ως μερική απασχόληση. Η μερική απασχόληση έχει τις εξής μορφές:

- Καθημερινή απασχόληση με μειωμένο ωράριο
- Απασχόληση για λιγότερες από 5 ή 6 ημέρες την εβδομάδα με μειωμένο ωράριο
- Απασχόληση για λιγότερες από 5 ή 6 ημέρες την εβδομάδα με πλήρες ωράριο
- Εκ περιτροπής εργασία

¹³ <http://www.somtechnik.gr/Pravo/ORa.htm>, Ωράρια εργασίας και Αργίες.

¹⁴ <http://www.somtechnik.gr/Pravo/ORa.htm>, Ωράρια εργασίας και Αργίες.

¹⁵ <http://www.somtechnik.gr/Pravo/ORa.htm>, Ωράρια εργασίας και Αργίες.

1.8. Η διάρθρωση της απασχόλησης με βάση τον βαθμό αστικότητας του τύπου διαμονής στον πρωτογενή τομέα κατά την περίοδο 1998-2009

Την περίοδο 1998-2009 η δομή της απασχόλησης με βάση τον βαθμό αστικότητας του τύπου διαμονής στον πρωτογενή τομέα είχε ως εξής:

Πίνακας 9. Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής εργαζομένων με βάση τον βαθμό αστικότητας του τύπου διαμονής στον πρωτογενή τομέα.

	Περιφέρεια Πρωτευούσης	Π. Σ. Θεσσαλονίκης	Λοιπές αστικές	Ημιαστικές περιοχές	Αγροτικές περιοχές	Σύνολο %
1998	0,4%	0,2%	3,8%	12,3%	83,4%	100%
1999	0,3%	0,0%	4,8%	11,8%	82,9%	100%
2000	0,2%	0,2%	3,4%	11,8%	84,3%	100%
2001	0,0%	0,2%	2,3%	11,9%	85,4%	100%
2002	0,0%	0,5%	4,0%	8,7%	86,8%	100%
2003	0,0%	0,4%	4,1%	8,7%	86,8%	100%
2004	0,0%	0,0%	8,3%	20,1%	71,8%	100%
2005	0,0%	0,0%	7,7%	20,5%	71,9%	100%
2006	0,0%	0,0%	5,9%	19,8%	74,3%	100%
2007	0,0%	0,0%	7,9%	22,0%	70,0%	100%
2008	0,6%	0,0%	7,5%	19,1%	72,8%	100%
2009	0,6%	0,0%	7,3%	19,9%	72,2%	100%
2009/1998	0,2%	-0,2%	3,5%	7,6%	-11,2%	

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Στηριζόμενοι στον Πίνακα 9 για την περίοδο 1998-2009 παρατηρούμε τα εξής:

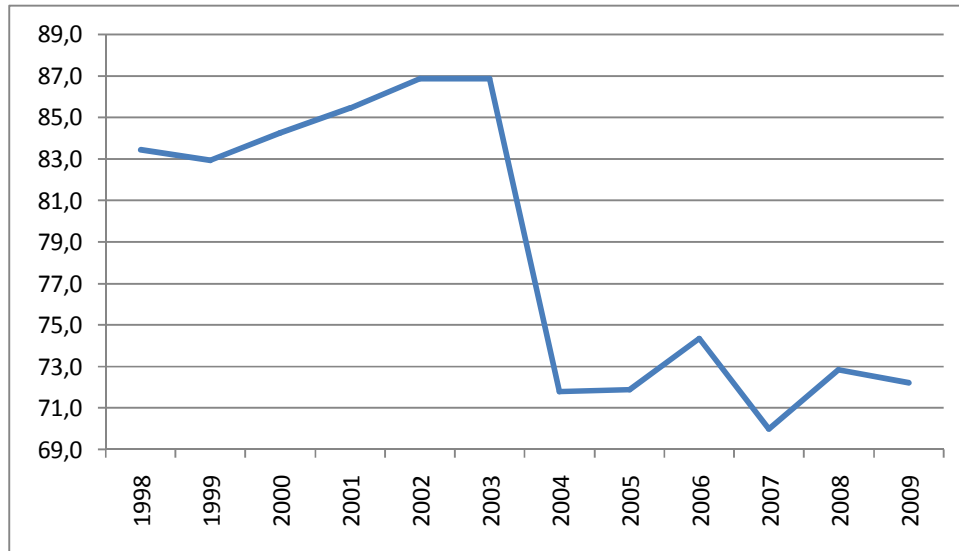
- Οι απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα, οι οποίοι διαμένουν στις αγροτικές περιοχές, συνθέτουν το μεγαλύτερο μέρος του συνόλου των απασχολούμενων στον τομέα αυτό. Για την περίοδο την οποία εξετάζουμε, αποτελούν κατά μέσο όρο το 78,6% του συνόλου των εργαζομένων στον πρωτογενή τομέα. Είναι άξιο λόγου να αναφερθεί η απότομη πτώση του αριθμού των εργαζομένων αυτής της κατηγορίας από το 2003 και μετά όπου από το 86,8% του 2003 έπεσε στο 71,8% του

συνόλου των εργαζομένων του τομέα το 2004. Με άλλα λόγια, η περίοδος 1998-2003, όπου η συγκεκριμένη κατηγορία εργαζομένων ακολουθούσε ανοδική πορεία ως προς την % συμμετοχή τους στο σύνολο των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα, αντικαταστάθηκε από την πτωτική πορεία των ποσοστών της συγκεκριμένης κατηγορίας της περιόδου 2004-2009 (Διάγραμμα 16). Το έτος 1998 εμφάνιζε ποσοστό 83,4%, το 2003 86,8% και το 2009 72,2%.

- Οι εργαζόμενοι του πρωτογενή τομέα, οι οποίοι διαμένουν στις ημιαστικές περιοχές, με μέσο όρο εργαζομένων περίπου στο 15,6% του συνόλου των εργαζομένων στον υπό μελέτη τομέα, κατέχουν την δεύτερη σε σημαντικότητα θέση ως προς την ποσοστιαία διάρθρωση τους με βάση τον βαθμό αστικότητας του τόπου διαμονής. Σε αντίθεση με ότι συνέβη στις αγροτικές περιοχές, από το έτος 2003 και ύστερα η κατηγορία αυτή παρουσίασε απότομη ανοδική πορεία όπου από το 8,7 % του 2003 ανέβηκε στο 20,1 % το 2004 (Διάγραμμα 17). Το έτος 1998 εμφάνιζε ποσοστά γύρω στο 12,3 %, το 2003 στο 8,7% και το 2009 19,9% του συνόλου των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα.
- Όσο αναφορά την Περιφέρεια Πρωτευούσης και την περιφέρεια Θεσσαλονίκης, δεν θα προχωρήσουμε σε καμιά είδους ανάλυση, διότι από θέμα στατιστικού ενδιαφέροντος δεν παρουσιάζουν τίποτα το σημαντικό αφού εμφανίζουν ποσοστά τα οποία κυμαίνονται σε μηδενικά επίπεδα. Από την άλλη οι εργαζόμενοι που διαμένουν στις λοιπές αστικές περιοχές με μέσο όρο 5,6% του συνόλου των εργαζομένων στον τομέα, παρουσιάζουν μια σχετικά ανοδική πορεία ως προς την % συμμετοχή τους στο σύνολο των εργαζομένων του τομέα (Διάγραμμα 18). Από το έτος 2003 και ύστερα η κατηγορία αυτή παρουσίασε αύξηση και διπλασιασμό των ποσοστών της, από το 4,1% το 2003 στο 8,3% το 2004. Το 1998 αποτελούσαν το 3,8% του συνόλου, το 2003 το 4,1% και το 2009 το 7,3%.

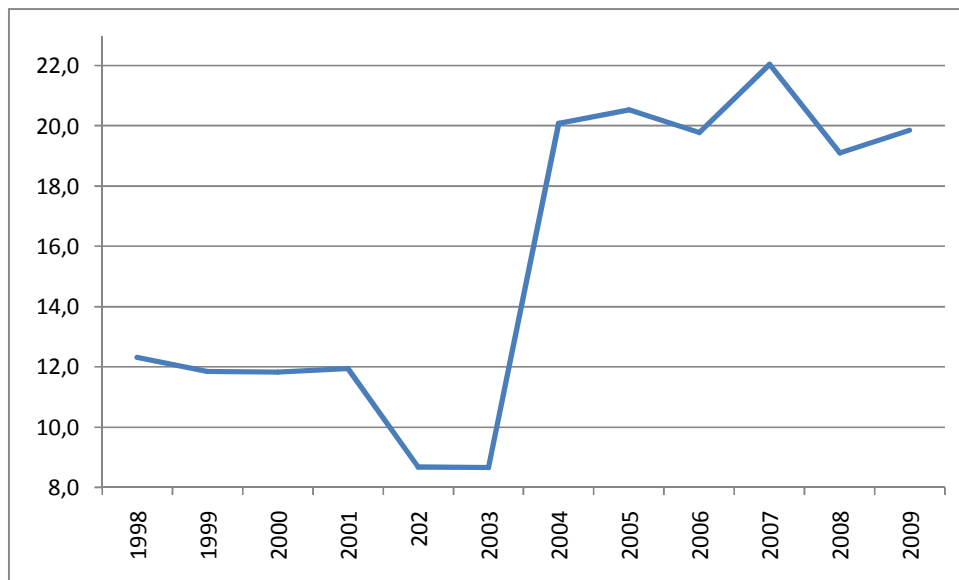

Διάγραμμα 16. Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής εργαζομένων με τόπο διαμονής τις αγροτικές περιοχές στον πρωτογενή τομέα.

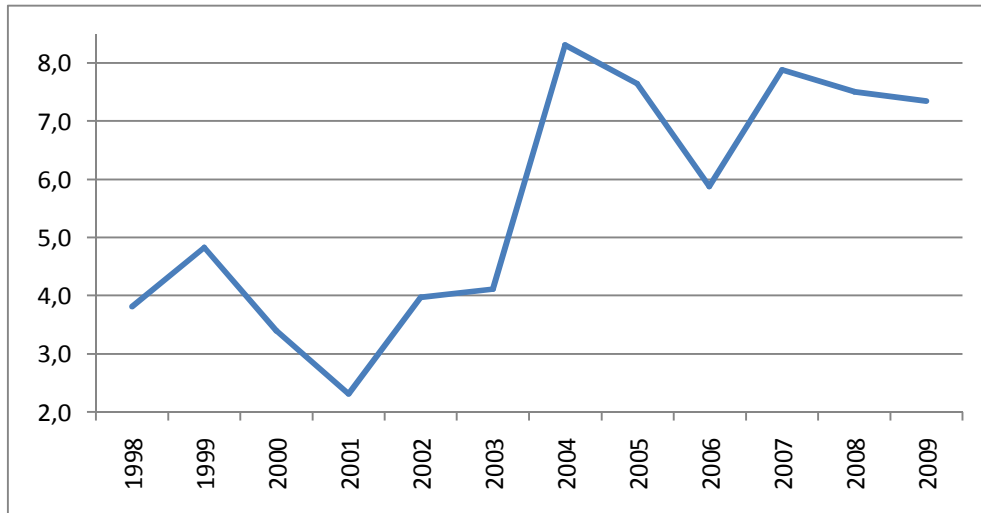
Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Διάγραμμα 17. Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής εργαζομένων με τόπο διαμονής τις ημιαστικές περιοχές στον πρωτογενή τομέα.

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Διάγραμμα 18. Ποσοστιαία διάρθρωση συμμετοχής εργαζομένων με τόπο διαμονής τις λοιπές αστικές περιοχές στον πρωτογενή τομέα.

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Οι αγροτικές περιοχές σε εθνικό επίπεδο αλλά και σε επίπεδο Ε.Ε διαφέρουν δημογραφικά, οικονομικά, κοινωνικά, εργασιακά και πληθυσμιακά από περιοχές άλλου τύπου (αστικές κλπ). Η δημιουργία πολυάριθμων και βιώσιμων θέσεων εργασίας αποτελεί ένα υπαρκτό πρόβλημα για αυτές τις περιοχές. Μεγάλο πρόβλημα, στον ελλαδικό χώρο όπως και στις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε, αντιμετωπίζουν οι ορεινές, απομακρυσμένες αγροτικές περιοχές τόσο οικονομικά όσο και πληθυσμιακά. Αντίθετα οι περισσότερο προσβάσιμες αγροτικές περιοχές, αντιπροσωπεύουν ζώνη οικονομικής ανάπτυξης, με οικονομική δομή που προσομοιάζει ολοένα και περισσότερο εκείνη των αστικών περιοχών¹⁶.

Όπως διαπιστώνουμε και από τον Πίνακα 10, ο πρωτογενής τομέας διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στις αγροτικές περιοχές με μέσο όρο απασχολούμενων για την περίοδο 1998-2009 περίπου στο 41,8% στο σύνολο των απασχολούμενων της χώρας. Ο τομέας των υπηρεσιών προσφέρει αρκετές θέσεις εργασίας στις αγροτικές περιοχές αλλά λιγότερες σε σύγκριση με τις αστικές περιοχές και τείνει να κυριαρχείται από το δημόσιο

¹⁶ http://ec.europa.eu/agriculture/publi/reports/ruralemployment/com857_el.pdf , Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο «Απασχόληση στις αγροτικές περιοχές: κάλυψη του ελλείματος θέσεων εργασίας», Βρυξέλλες 21 Δεκεμβρίου 2006.

τομέα. Το γεγονός αυτό, οφείλεται κυρίως στην περιορισμένη ανάπτυξη της προσφοράς ιδιωτικών υπηρεσιών που παραμένουν σε μεγάλο βαθμό αστική δραστηριότητα¹⁷.

Από την ανάλυση του Πίνακα 9, παρατηρήσαμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα συγκεντρώνεται στις αγροτικές περιοχές. Παρόλα αυτά την χρονιά 2004 παρατηρήθηκε μια ραγδαία μείωση όπου και διατηρήθηκε στα επόμενα χρόνια, στα ποσοστά των αγροτικών περιοχών και παράλληλη αύξηση στα ποσοστά των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα στις λοιπές αστικές και ημιαστικές περιοχές. Έτσι ορισμένες περιοχές, ιδίως οι περιοχές που γειτνιάζουν με αστικά κέντρα (λοιπές αστικές, ημιαστικές), παρουσίασαν υψηλά ποσοστά αύξησης της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα, αφού όπως ειπώθηκε και παραπάνω οι πιο προσβάσιμες περιοχές αντιπροσωπεύουν ζώνη οικονομικής ανάπτυξης και περιοχές πρόωθησης του πρωτογενή τομέα. Έτσι η τάση «αστικοποίησης», που έχει εδραιωθεί από καιρό, ωθεί τον πληθυσμό και την οικονομική δραστηριότητα να εγκαταλείπουν τις απομακρυσμένες αγροτικές περιοχές και να μεταφέρονται σε αστικές και προσβάσιμες αγροτικές περιοχές. Παρόλα αυτά τα, τελευταία χρόνια εμφανίστηκε και μια τάση «αντι-αστικοποίησης» (τάση την οποία κατέστησαν δυνατή οι νέες υποδομές μεταφορών και τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνιών), που οδηγεί τον πληθυσμό εκτός αστικών περιοχών, σε προσβάσιμες αγροτικές περιοχές οι οποίες υφίστανται αυξανόμενη πίεση αστικοποίησης του τρόπου ζωής¹⁸.

Πάντως οι αγροτικές περιοχές προσφέρουν πραγματικές ευκαιρίες με το δυναμικό τους για ανάπτυξη σε νέους τομείς, την αναψυχή και τον τουρισμό στην ύπαιθρο, την ελκυστικότητά τους ως τόπων διαβίωσης και εργασίας και το ρόλο τους ως αποθεμάτων φυσικών πόρων και τοπίων εξαιρετικής αξίας. Η γεωργία προσφέρει πολλά προϊόντα υψηλής ποιότητας. Οι κλάδοι της γεωργίας και των τροφίμων πρέπει να εκμεταλλευτούν τις ευκαιρίες που προσφέρουν οι νέες προσεγγίσεις, οι νέες τεχνολογίες και η καινοτομία

---

¹⁷ http://ec.europa.eu/agriculture/publi/reports/ruralemployment/com857_el.pdf, Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο «Απασχόληση στις αγροτικές περιοχές: κάλυψη του ελλείματος θέσεων εργασίας», Βρυξέλλες 21 Δεκεμβρίου 2006.

¹⁸ http://ec.europa.eu/agriculture/publi/reports/ruralemployment/com857_el.pdf, Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο «Απασχόληση στις αγροτικές περιοχές: κάλυψη του ελλείματος θέσεων εργασίας», Βρυξέλλες 21 Δεκεμβρίου 2006.

για να ανταποκριθούν στην εξελισσόμενη ζήτηση της αγοράς. Γι'αυτό θα απαιτηθεί η ανάπτυξη νέων δεξιοτήτων, της επιχειρηματικής δραστηριότητας και της ικανότητας προσαρμογής στην παροχή νέων τύπων υπηρεσιών.

Συνοψίζοντας, οι αγροτικές περιοχές της Ελλάδος πρέπει να εκμεταλλευτούν το δυναμικό τους, ειδάλως κινδυνεύουν να αυξηθεί ακόμη περισσότερο η υστέρησή τους σε σχέση με τις αστικές περιοχές, ιδίως οι πλέον απομακρυσμένες ορεινές και οι πλέον γεωργικές περιοχές¹⁹.

Πίνακας 10. Ποσοστιαία συμμετοχή απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα στο σύνολο των απασχολούμενων της χώρας.

	Αστικές περιοχές			Ημιαστικές περιοχές	Αγροτικές περιοχές
	Περιφέρεια Πρωτευούσης	Π. Σ. Θεσσαλονίκης	Λοιπές αστικές		
1998	1,0%	2,4%	7,6%	22,8%	44,5%
1999	0,8%	0,5%	10,0%	20,9%	43,7%
2000	0,7%	2,5%	7,2%	22,2%	47,5%
2001	0,0%	2,4%	4,4%	20,9%	41,9%
2002	0,0%	4,0%	8,9%	16,4%	40,3%
2003	0,0%	3,3%	7,7%	16,8%	44,9%
2004	0,0%	0,0%	9,6%	29,9%	37,9%
2005	0,0%	0,0%	10,8%	30,7%	37,5%
2006	0,0%	0,0%	7,5%	26,7%	39,2%
2007	0,0%	0,0%	10,1%	35,1%	38,5%
2008	1,0%	0,0%	12,0%	30,8%	43,9%
2009	0,9%	0,0%	11,3%	28,2%	41,6%
2009/1998	-0,10%	-2,40%	3,60%	5,40%	-3%

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

¹⁹ http://ec.europa.eu/agriculture/publi/reports/ruralemployment/com857_el.pdf , Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο «Απασχόληση στις αγροτικές περιοχές: κάλυψη του ελλείματος θέσεων εργασίας», Βρυξέλλες 21 Δεκεμβρίου 2006.

1.9. Η διάρθρωση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα με βάση τον λόγο ζήτησης εργασίας κατά την περίοδο 1998-2009

Την περίοδο 1998-2009 η δομή της απασχόλησης σε απόλυτες τιμές (σε χιλιάδες) με βάση τον λόγο ζήτησης εργασίας στον πρωτογενή τομέα είχε ως εξής:

Πίνακας 11.1. Λόγοι για τους οποίους οι εργαζόμενοι στον πρωτογενή τομέα επιθυμούν άλλη εργασία (σε χιλιάδες).

	Σύνολο	Υπάρχει κίνδυνος να χάσουν αυτή που έχουν	Η εργασία που έχουν είναι μεταβατική	Η τωρινή εργασία δεν είναι ανάλογη των προσόντων τους	Θέλουν να εργαστούν περισσότερες ώρες και ζητούν μια επιπρόσθετη εργασία	Θέλουν μια εργασία με περισσότερες ώρες από την τωρινή	Θέλουν και δεύτερη εργασία	Επιθυμούν καλύτερες συνθήκες εργασίας	Θέλουν μια εργασία με λιγότερες ώρες από την τωρινή	Άλλοι λόγοι ή δεν καθόρισαν το λόγο
1998	41,9	2,9	3,1	-	-	-	7,3	24,4	-	4,3
1999	34,8	1,2	2,4	3,8	2,5	2,4	2,3	18,7	0,4	1,1
2000	27,6	1,5	1,7	4,5	1,6	1,3	1,9	14,4	0,3	0,5
2001	24,5	0,6	0,4	3,1	1,1	1,4	1,9	15,1	0,2	0,8
2002	17,8	0,3	0,7	2,8	1,0	1,0	1,3	10,5	0,0	0,4
2003	14,8	0,8	1,5	1,8	0,8	1,0	0,7	7,4	0,0	1,1
2004	18,4	1,3	1,2	1,3	1,5	1,4	1,0	10,0	0,0	0,6
2005	18,0	0,8	1,3	1,5	2,4	1,3	1,0	9,1	0,0	0,8
2006	18,3	1,5	1,7	1,7	1,7	2,0	-	8,7	0,0	1,1
2007	14,7	0,4	0,9	1,9	1,4	1,8	-	7,5	0,0	0,8
2008	13,2	0,4	0,8	1,3	1,4	2,0	-	6,5	0,0	0,8
2009	13,2	1,8	0,8	1,3	1,0	1,7	-	5,1	0,0	1,5

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Παρατηρούμε ότι οι απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα οι οποίοι δηλώνουν τους λόγους για τους οποίους επιθυμούν άλλη εργασία αποτελούν σε όρους απόλυτων τιμών πολύ μικρό κομμάτι του συνόλου των απασχολούμενων του πρωτογενή τομέα. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι το έτος 1998 από τους περίπου 723.900 εργαζόμενους στον πρωτογενή τομέα δήλωσαν λόγο για τον οποίο επιθυμούν άλλη εργασία 41.900 εργαζόμενοι ενώ το 2009 από τους περίπου 536.600 εργαζόμενους δήλωσαν μόνο οι 13.200. Οπότε όπως

καταλαβαίνουμε, δεν μπορούμε να βγάλουμε και τόσο ασφαλή συμπεράσματα χρησιμοποιώντας μόνο την ποσοστιαία διάρθρωση των εργαζομένων στον υπό μελέτη τομέα με βάση τους λόγους για τους οποίους επιθυμούν άλλη εργασία.

Την περίοδο 1998-2009 η δομή της απασχόλησης σε ποσοστιαίες μονάδες με βάση τον λόγο ζήτησης εργασίας στον πρωτογενή τομέα είχε ως εξής:

Πίνακας 11.2. Λόγοι για τους οποίους οι εργαζόμενοι στον πρωτογενή τομέα επιθυμούν άλλη εργασία (ποσοστιαία).

	Υπάρχει κίνδυνος να χάσουν αυτή που έχουν	Η εργασία που έχουν είναι μεταβατική	Η τωρινή εργασία δεν είναι ανάλογη των προσόντων τους	Θέλουν να εργαστούν περισσότερες ώρες και ζητούν μια επιπρόσθετη εργασία	Θέλουν μια εργασία με περισσότερες ώρες από την τωρινή	Θέλουν και δεύτερη εργασία	Επιθυμούν καλύτερες συνθήκες εργασίας	Θέλουν μια εργασία με λιγότερες ώρες από την τωρινή	Άλλοι λόγοι ή δεν καθόρισαν το λόγω	Σύνολο %
1998	6,9%	7,3%	-	-	-	17,4%	58,3%	-	10,1%	100%
1999	3,4%	6,8%	11,0%	7,3%	6,8%	6,5%	53,7%	1,1%	3,2%	100%
2000	5,3%	6,3%	16,1%	5,6%	4,5%	6,7%	52,3%	1,1%	1,8%	100%
2001	2,2%	1,5%	12,8%	4,4%	5,5%	7,8%	61,6%	0,7%	3,4%	100%
2002	1,5%	3,9%	15,6%	5,6%	5,5%	7,0%	58,7%	0,0%	2,1%	100%
2003	5,1%	9,8%	12,3%	5,1%	6,4%	4,6%	49,7%	0,0%	7,6%	100%
2004	7,1%	6,7%	7,2%	8,2%	7,8%	5,6%	54,4%	0,0%	3,1%	100%
2005	4,3%	7,1%	8,1%	13,1%	7,1%	5,4%	50,5%	0,0%	4,2%	100%
2006	8,2%	9,1%	9,3%	9,2%	10,8%	-	47,7%	0,0%	5,9%	100%
2007	2,9%	6,0%	12,8%	9,7%	12,3%	-	51,3%	0,0%	5,1%	100%
2008	3,1%	6,2%	9,7%	10,7%	15,1%	-	49,3%	0,0%	6,0%	100%
2009	13,4%	6,4%	9,8%	7,7%	13,1%	-	38,5%	0,0%	11,0%	100%
2009/1998	6,5%	-0,9%	-	-	-	-	-19,8%		0,9%	

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Με βάση τον Πίνακα 11.2 για την περίοδο 1998-2009 παρατηρούμε τα εξής:

- Ο κυριότερος λόγος για τον οποίο αναζητούν άλλη εργασία οι απασχολούμενοι του πρωτογενή τομέα, είναι η επιθυμία για καλύτερες συνθήκες εργασίας, με μέσο όρο απασχολούμενων που έχουν αυτή την επιθυμία, περίπου στο 52,2% του συνόλου των απασχολούμενων που

δηλώνουν λόγο για τον οποίο επιθυμούν άλλη εργασία στον τομέα αυτό. Όπως προείπαμε και στον Πίνακα 11.1, οι ποσοστιαίες διαρθρώσεις του Πίνακα 11.2 δεν αποτελούν την γενική εικόνα όλων των απασχολούμενων του υπό μελέτη τομέα αλλά ενός μικρού μέρους του που δηλώνει τον λόγο επιθυμίας άλλης απασχόλησης. Σε όλη την διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου, παρουσιάζονται αυξομειώσεις των ποσοστών, όσο αναφορά τον παραπάνω λόγο, αλλά παρόλα αυτά εμφανίζεται μια αισθητή τάση για φθίνουσα πορεία των ποσοστών του διαχρονικά . Το έτος 1998 κυμαινόταν στο 58,3%, το 2003 στο 49,7% και το 2009 στο 38,5%.

- Ο δεύτερος σε σημαντικότητα λόγος, είναι ότι η τωρινή εργασία τους (για κάθε χρονιά ξεχωριστά της υπό εξέταση περιόδου αναφέρεται η λέξη τωρινός) δεν είναι ανάλογη των προσόντων τους, με μέσο όρο απασχολούμενων που αναζητούν άλλη εργασία για αυτό τον λόγο στο 11,3% του συνόλου των απασχολούμενων που δηλώνουν λόγο για τον οποίο επιθυμούν άλλη εργασία στον πρωτογενή τομέα. Το 1999 παρουσίαζε ποσοστό γύρω στο 11%, το 2003 στο 12,3% και το 2009 στο 9,8%. Να αναφερθεί ότι για το έτος 1998 δεν υπήρχαν στοιχεία για αυτήν την κατηγορία λόγου.
- Όλες οι άλλες κατηγορίες λόγων, κινούνται μεταξύ των ίδιων ποσοστών πάνω κάτω, με μόνη εξαίρεση τον λόγο ζήτησης εργασίας με λιγότερες ώρες από την τωρινή (για κάθε χρονιά ξεχωριστά της υπό εξέταση περιόδου αναφέρεται η λέξη τωρινή), όπου ο μέσος όρος του κυμαίνεται σε μηδενικά επίπεδα. Πρέπει να τονιστεί το γεγονός ότι για το έτος 1998 επίσης δεν υπάρχουν στοιχεία για τους λόγους: θέλουν να εργαστούν περισσότερες ώρες και αναζητούν μια επιπρόσθετη εργασία, θέλουν μια εργασία με περισσότερες ώρες από την τωρινή και θέλουν μια εργασία με λιγότερες ώρες από την τωρινή. Επιπροσθέτως για τις χρονιές 2006 έως 2009 δεν υπήρχαν στοιχεία για τον λόγο αναζήτησης εργασίας ως δεύτερης.

1.10. Η διάρθρωση της ανεργίας στον πρωτογενή τομέα με βάση την ηλικία κατά την περίοδο 1998-2009

Την περίοδο 1998-2009 η διάρθρωση της ανεργίας, όσο αναφορά τά άτομα που είχαν εργαστεί στο παρελθόν σε απόλυτες τιμές (σε χιλιάδες) με βάση την ηλικία στον πρωτογενή τομέα, είχε ως εξής:

Πίνακας 12.1. Ο αριθμός ανέργων 15 ετών και άνω στον πρωτογενή τομέα που είχαν εργαστεί στο παρελθόν με βάση την ηλικία (σε χιλιάδες).

	15-19 ετών	20-24 ετών	25-29 ετών	30-44 ετών	45-64 ετών	65 ετών και άνω	Σύνολο
1998	0,2	1,3	1,0	3,1	2,7	0,1	8,5
1999	0,2	1,9	2,1	3,4	3,7	0,1	11,2
2000	0,3	1,3	1,8	3,7	1,6	0,1	8,8
2001	0,3	1,1	1,4	3,2	1,5	0,1	7,7
2002	0,2	0,5	1,2	1,9	2,3	0,1	6,3
2003	0,4	0,4	1,1	2,8	2,2	0,0	6,8
2004	0,5	1,1	1,5	3,5	2,4	0,0	9,0
2005	0,3	0,7	0,9	2,6	1,7	0,0	6,1
2006	0,1	0,5	0,4	1,7	1,9	0,1	4,6
2007	0,3	0,9	1,4	2,7	1,9	0,0	7,1
2008	0,2	0,4	0,7	3,2	2,2	0,0	6,8
2009	0,3	1,0	1,1	3,6	2,7	0,0	8,7

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Παρατηρούμε στον Πίνακα 12.1 ότι οι άνεργοι 15 ετών και άνω που είχαν εργαστεί στο παρελθόν, αποτελούν ένα πάρα πολύ μικρό κομμάτι του εργατικού δυναμικού (που προέρχεται ένα μέρος του, όχι από το σύνολο των ανέργων αλλά από την συγκεκριμένη κατηγορία ανέργων) του πρωτογενή τομέα σε όρους απόλυτων τιμών (εργατικό δυναμικό= απασχολούμενοι + άνεργοι 15 ετών και άνω που είχαν εργαστεί στο παρελθόν). Οπότε είναι παρακινδυνευμένο να βγάλουμε ασφαλή και απόλυτα συμπεράσματα μόνο από την ποσοστιαία διάρθρωση των ανέργων στον υπό μελέτη τομέα 15 ετών και άνω που είχαν εργαστεί στο παρελθόν.

Την περίοδο 1998-2009 η διάρθρωση της ανεργίας όσο αναφορά τά άτομα που είχαν εργαστεί στο παρελθόν σε ποσοστιαίες μονάδες με βάση την ηλικία στον πρωτογενή τομέα, είχε ως εξής:

Πίνακας 12.2. Ποσοστιαία διάρθρωση ανέργων 15 ετών και άνω στον πρωτογενή τομέα που είχαν εργαστεί στο παρελθόν με βάση την ηλικία.

	15-19 ετών	20-24 ετών	25-29 ετών	30-44 ετών	45-64 ετών	65 ετών και άνω	Σύνολο %
1998	2,1%	15,4%	11,8%	37,1%	31,5%	1,5%	100%
1999	1,6%	16,6%	18,3%	30,0%	33,3%	0,4%	100%
2000	3,4%	14,5%	19,9%	42,5%	18,5%	0,6%	100%
2001	4,2%	14,1%	17,6%	42,2%	19,9%	1,6%	100%
2002	3,2%	8,0%	18,8%	30,8%	36,8%	1,2%	100%
2003	6,2%	5,1%	16,2%	40,8%	32,3%	0,0%	100%
2004	5,0%	12,7%	16,7%	39,0%	26,5%	0,3%	100%
2005	4,3%	10,9%	14,8%	41,6%	27,2%	0,4%	100%
2006	1,1%	11,3%	8,6%	37,2%	40,3%	1,5%	100%
2007	3,5%	11,9%	20,0%	37,7%	26,2%	0,0%	100%
2008	2,5%	6,0%	10,7%	47,8%	33,0%	0,0%	100%
2009	3,8%	11,0%	12,6%	41,3%	31,2%	0,0%	100%
2009/1998	1,7%	-4,4%	0,8%	4,2%	-0,3%	-1,5%	

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Με βάση τον Πίνακα 12.2 για την περίοδο 1998-2009 παρατηρούμε τα εξής:

- Η ανεργία για άτομα που είχαν εργαστεί στο παρελθόν αφορά κυρίως τις ομάδες ηλικιών 30-44 ετών και 45-64 ετών δηλαδή τις κυρίαρχες ομάδες απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα όπως είδαμε και στην ενότητα 1.3. Οι άνεργοι ηλικίας 30-44 ετών συγκροτούν το μεγαλύτερο μέρος των ανέργων που είχαν εργαστεί στο παρελθόν στον υπό μελέτη τομέα με μέσο όρο ανέργων προσεγγιστικά στο 39% του συνόλου των ανέργων στον πρωτογενή τομέα που είχαν εργαστεί στο παρελθόν. Διαχρονικά παρουσιάζει ποικίλες αυξομειώσεις χωρίς να εμφανίζει μια καθαρά αύξουσα ή φθίνουσα πορεία. Το 1998 εμφάνιζε ποσοστό ανέργων στο σύνολο των ανέργων που είχαν εργαστεί στο παρελθόν στο 37,1%, το 2003 στο 40,8% και το 2009 στο 41,3%. Στο ίδιο μοτίβο κινείται και η ομάδα ηλικιών 45-64 με μέσο όρο ανέργων στο 29,7 % του συνόλου των

ανέργων που είχαν εργαστεί στο παρελθόν. Επίσης και σε αυτήν την ομάδα οι αυξομειώσεις των ποσοστών διαχρονικά είναι πολλές χωρίς να εμφανίζει μια ξεκάθαρη τάση. Το 1998 παρουσίαζε 31,5%, το 2003 32,3% και το 2009 31,2%.

- Στο αμέσως πιο κάτω επίπεδο, όσο αναφορά την συμμετοχή ανέργων της κάθε ομάδας ηλικιών στο σύνολο της ανεργίας που αφορά τα άτομα που είχαν εργαστεί στο παρελθόν, βρίσκονται οι ομάδες ηλικιών 25-29 ετών και 20-24 ετών με μέσους όρους ανέργων διαχρονικά στο 15,5% και στο 11,5% αντίστοιχα. Επίσης και για αυτήν την περίπτωση ομάδων ισχύει ότι αναφέραμε παραπάνω, δηλαδή δεν εμφανίζουν κάποια ιδιαίτερη τάση για αύξουσα ή φθίνουσα πορεία των ποσοστών τους. Η ομάδα ηλικιών 25-29 ετών εμφάνιζε το 1998 ποσοστό 11,8%, το 2003 16,2% και το 2009 12,6%. Η ομάδα ηλικιών 20-24 το 1998 αποτελούσε το 15,4% των ανέργων στον πρωτογενή τομέα που είχαν εργαστεί στο παρελθόν, το 2003 το 5,1% και το 2009 το 11%.
- Στο τελευταίο επίπεδο κατατάσσουμε τις ομάδες ηλικιών 15-19 ετών και 65 ετών και άνω με μέσους όρους ανέργων που είχαν εργαστεί στο παρελθόν διαχρονικά στο 3,4% και στο 0,6% αντίστοιχα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΟΝ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ ΤΟ 2010

2.1. Μεθοδολογία

Με βάση την επεξεργασία της Έρευνας του Εργατικού Δυναμικού της Ελληνικής Στατιστικής αρχής (ΕΛ.ΣΤΑΤ.) για το 1^ο τρίμηνο του 2010, υπολογίζουμε τα παρακάτω:

2.2. Η διάρθρωση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα σε σχέση με το φύλο

Η γυναίκα της υπαίθρου αντιμετωπίζει σήμερα σοβαρά προβλήματα στην ένταξή της στην αγορά εργασίας ή στη διατήρηση της απασχόλησής της. Οι λόγοι είναι πολλοί και σχετίζονται τόσο με τις γενικότερες συνθήκες που επικρατούν στην ύπαιθρό μας (πρωτογενής τομέας που δεν είναι θελκτικός και διαρκώς συρρικνώνεται, ανεπαρκής ανάπτυξη του δευτερογενούς και του τριτογενούς τομέα που συνδέονται κυρίως με τον αστικό χώρο ή με τις κατ' εξοχήν τουριστικές περιοχές, ανεπάρκεια σε κατάλληλες υποδομές και μηχανισμούς υποστήριξης κ.ά.), όσο και με κοινωνικού – μορφωτικού χαρακτήρα αίτια που εμποδίζουν την αγρότισσα να βγει από την απομόνωση και να αναλάβει επιχειρηματικές πρωτοβουλίες (κοινωνικά στερεότυπα για το ρόλο της γυναίκας, αποθάρρυνση από το στενό οικογενειακό της περιβάλλον, άγνοια των διαδικασιών δημιουργίας και λειτουργίας μιας επιχείρησης, σοβαρή υστέρηση σε εκπαίδευση – επιμόρφωση και έλλειψη επιχειρηματικής νοοτροπίας και κουλτούρας)²⁰.

Η ισότητα των ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών, καθώς και η αποφυγή κάθε διάκρισης λόγω φύλου, αποτελούν οριζόντιες προτεραιότητες της Ε.Ε αλλά και των

---

²⁰ Γιδαράκου Ι., “*Ενδογενής ανάπτυξη της υπαίθρου και γυναικεία απασχόληση*”, Στο: Χ. Κασίμης και Λ. Λουλούδης (επιμ) *Υπαιθρος Χώρα – Η ελληνική Αγροτική κοινωνία στο τέλος του Εικοστού αιώνα*, Εκδόσεις Πλέθρον.

http://ec.europa.eu/ellada/at_your_service/information_services/team_europe/index_el.htm, Χειμαριώτης Κ. (μέλος του Team Europe), “*Η Απασχόληση και η Επιχειρηματικότητα των γυναικών της Υπαίθρου*”, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Η Ευρωπαϊκή Ένωση στην Ελλάδα (Team Europe).

εθνικών πολιτικών. Η θέση της γυναίκας στην αγορά εργασίας στον πρωτογενή τομέα, αλλά και στις αγροτικές περιοχές είναι ιδιαίτερα σημαντική αν και πολλές φορές η προσφορά της δεν αποτυπώνεται στις επίσημες στατιστικές και καταγράφεται στην κατηγορία των συμβοηθούτων μελών²¹.

Για τις γυναίκες της υπαίθρου οι νέες εργασιακές προκλήσεις αναδεικνύονται κυρίως σε εξωγεωργικές δραστηριότητες επιχειρηματικής μορφής (με την μορφή συνεταιρισμών), στον αγροτουρισμό, την αξιοποίηση αγροτικών προϊόντων και ειδών πολιτιστικής κληρονομιάς καθώς και στην βιολογική γεωργία. Μεγάλη συμβολή στην αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας έχουν οι ενισχύσεις που παρέχονται για την γυναικεία επιχειρηματικότητα αλλά και οι χρηματοδοτικές παρεμβάσεις κυρίως μέσω των Αξόνων Προτεραιότητας 3 και 4, συνεχίζοντας τις επιτυχημένες τακτικές στο συγκεκριμένο θέμα που καταγράφονται ήδη από τις αρχές τις δεκαετίας του 1990 με την εφαρμογή της κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER²².

Στην συνέχεια της ενότητας, μέσω της μελέτης και ανάλυσης των επεξεργασμένων στοιχείων, από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού του πρώτου τριμήνου του 2010 για λογαριασμό της ΕΛ.ΣΤΑΤ., θα εστιάσουμε στην σχέση του φύλου με άλλες σημαντικές μεταβλητές στον πρωτογενή τομέα. Στον Πίνακα 13 παρατηρούμε ότι τόσο στον πρωτογενή τομέα όσο και στους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας η αναλογία απασχολούμενων ανδρών και γυναικών κυμαίνεται στα ίδια επίπεδα 3/2 (σε ποσοστά 60% άνδρες, 40%γυναίκες). Η διαφορά δηλαδή των δύο φύλων ανέρχεται στο 20% και σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια έχει μειωθεί σημαντικά. Εντούτοις, η παραπάνω σύγκριση του ποσοστού απασχόλησης των δύο φύλων βασίζεται στον αριθμό των εργαζομένων και δεν λαμβάνει υπόψη της το γεγονός ότι οι ώρες εργασίας διαφέρουν επίσης μεταξύ ανδρών και γυναικών. Πιο συγκεκριμένα, η μερική

---

²¹ Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας 2007-2013, Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Ειδική Γραμματεία Προγραμματισμού και Εφαρμογών Γ' ΚΠΣ, Ζ' Έκδοση, Ιούλιος 2009, σελ 622, 623.

²² Γιδαράκου, Ι. 1998., "Αγροτικοί συνεταιρισμοί: παράγοντες τοπικής ανάπτυξης του ελληνικού αγροτικού χώρου". Στο Χρ. Ζιωγανάς (επιμ.), Ανταγωνιστικότητα και ολοκληρωμένη ανάπτυξη του αγροτικού τομέα: Οι νέες προκλήσεις για την Ελλάδα. Πρακτικά 4ου Πανελληνίου Συνεδρίου αγροτικής Οικονομίας. Θεσσαλονίκη.

http://ec.europa.eu/ellada/at_your_service/information_services/team_europe/index_el.htm, Χειμαριώτης Κ. (μέλος του Team Europe), "Η Απασχόληση και η Επιχειρηματικότητα των γυναικών της Υπαίθρου", Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Η Ευρωπαϊκή Ένωση στην Ελλάδα (Team Europe).

απασχόληση είναι πιο πολύ διαδεδομένη μεταξύ των γυναικών και αρκετά περιορισμένη μεταξύ των ανδρών, όπως θα δείξουμε και παρακάτω. Αυτό έχει ως συνέπεια, να δημιουργείται μια στρέβλωση στον υπολογισμό του ποσοστού απασχόλησης και πιο συγκεκριμένα οδηγεί σε υπερεκτίμηση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας.

Πίνακας 13. Η κατανομή των φύλων στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας.

	Άνδρες		Γυναίκες		Σύνολο
πρωτογενής τομέας	334.861	60%	227.532	40%	562.393
Υπόλοιποι τομείς	2.325.202	60%	1.538.031	40%	3.863.233
Μη εργαζόμενος πληθυσμός (άνεργοι, κλπ)	2.684.848	42%	3.755.503	58%	6.440.351
Πληθυσμός	5.344.911	49%	5.521.066	51%	10.865.977

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Σύμφωνα με τον Πίνακα 14 παρατηρούμε ότι το ποσοστό απασχόλησης των ηλικιών 45 και άνω αποτελούν τον πυρήνα των απασχολούμενων τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες με ποσοστά 53% και 68% αντίστοιχα. Επιπλέον στις νεαρές ηλικίες 15 ετών έως 29 ετών το ποσοστό των ανδρών κυμαίνεται στο 13% δηλαδή τριπλάσιο περίπου από αυτό των γυναικών το οποίο ανέρχεται στο 5%. Επιπροσθέτως, για την ομάδα ηλικιών 30-44 το ποσοστό των ανδρών στο σύνολο των απασχολούμενων ανδρών του πρωτογενή τομέα είναι 34% ενώ αντίστοιχα αυτό του γυναικείου φύλου είναι 27%. Όπως διαφαίνεται και από τα παραπάνω ποσοστά, το πρόβλημα της γήρανσης των απασχολούμενων γυναικών είναι πολύ πιο έντονο και προοικονομείται η αύξηση της ανισότητας των δύο φύλων, αφού η έξοδος των γυναικών από την εργασία δεν φαίνεται να αναπληρώνεται σε σημαντικό βαθμό από τις νεότερες ηλικίες. Είναι άξιο να σημειωθεί επίσης, ότι από την ηλικία των 25 και μετά αρχίζουν να αυξάνονται σημαντικά τα ποσοστά των απασχολούμενων ανδρών και γυναικών, αφού στις νεαρές ηλικίες παραμένουν εκτός εργατικού δυναμικού προκειμένου να ακολουθήσουν σπουδές χάρη στις οποίες εισέρχονται εν συνεχεία στην αγορά εργασίας δηλαδή μετά τα 25 έτη.

Πίνακας 14. Η κατανομή των φύλων στον πρωτογενή τομέα με βάση την ηλικία.

	Άνδρες		Γυναίκες		Σύνολο
	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό	
15-19 ετών	3.315	1%	965	0%	4.280
20-24 ετών	13.536	4%	2.971	1%	16.507
25-29 ετών	26.262	8%	7.968	4%	34.230
30-44 ετών	115.138	34%	62.544	27%	177.682
45-64 ετών	151.597	45%	140.511	62%	292.108
65 ετών και άνω	25.013	8%	12.574	6%	37.587
Σύνολο	334.861		227.533		562.394

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Όσο αναφορά την σχέση εκπαίδευσης και φύλου στον πρωτογενή τομέα, με βάση τον Πίνακα 15 το ποσοστό των ανδρών που τελειώσαν την Πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι 53% ενώ για τις γυναίκες αγγίζει το 65%. Παρατηρούμε δηλαδή ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των απασχολούμενων ανδρών αλλά κυρίως των γυναικών (περίπου 2 στις 3 γυναίκες έχουν τελειώσει μόνο το Δημοτικό), έχουν ελλιπή μόρφωση με άλλα λόγια χαμηλό μορφωτικό επίπεδο. Επίσης το παραπάνω συμπέρασμα ενισχύεται και από το γεγονός ότι περίπου 1 στις 3 (30%) γυναίκες έχουν τελειώσει μόνο το Γυμνάσιο η το Λύκειο δηλαδή αρκετά χαμηλός αριθμός ενώ για τους άνδρες σε όρους ποσοστών κυμαίνεται στο 42%. Σε ενίσχυση του αρκετά χαμηλού μορφωτικού επιπέδου (κυρίως των γυναικών) των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα, έρχεται να προστεθεί το 4% τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες που έχουν τελειώσει την Τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Πίνακας 15. Η κατανομή των φύλων στον πρωτογενή τομέα με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης.

	Άνδρες		Γυναίκες		Σύνολο
	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό	
Τριτοβάθμια εκπαίδευση	13.960	4%	8.277	4%	22.237
Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	140.069	42%	68.352	30%	208.421
Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	176.295	53%	147.566	65%	323.861
Δεν πήγε καθόλου σχολείο	4.537	1%	3.337	1%	7.874
Σύνολο	334.861		227.532		562.393

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ

Αλλάζοντας θέμα, σύμφωνα με τον Πίνακα 16 διαπιστώνουμε ότι, οι άνδρες κατέχουν καλύτερα εργασιακά πόστα στον πρωτογενή τομέα σε σχέση με τις γυναίκες, αφού 8 στους 10 άνδρες είναι αυτοαπασχολούμενοι με η χωρίς προσωπικό ενώ αντίστοιχα για τις γυναίκες η αναλογία είναι 6 στις 10. Επίσης ο πρωτεύοντας ρόλος του

ανδρικού φύλου όσο αναφορά την θέση στο επάγγελμα, φανερώνεται και από το γεγονός ότι περίπου μόνο 1 στους 10 άνδρες αποτελεί βοηθό στην οικογενειακή επιχείρηση ενώ για τις γυναίκες περίπου 3 στις 10. Πρέπει να αναφερθεί ακόμα, ότι το ποσοστό των μισθωτών για τους άνδρες και τις γυναίκες κινείται ακόμα σε πολύ χαμηλά επίπεδα, στο 12% και 6% αντίστοιχα αν και τα τελευταία χρόνια παρατηρείται σταδιακή αύξηση των μισθωτών, εξαιτίας της αναδιάρθρωσης του παραγωγικού μοντέλου της οικονομίας. Η διαχρονική αυτή αύξηση, τις τελευταίες 2 δεκαετίες οφείλεται κυρίως στην έλευση μεγάλου αριθμού οικονομικών μεταναστών που είχαν ή συνεχίζουν να έχουν τη γεωργία ως πρώτη τους απασχόληση.

Πίνακας 16. Η κατανομή των φύλων στον πρωτογενή τομέα με βάση την θέση τους στο επάγγελμα.

	Άνδρες		Γυναίκες		Σύνολο
	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό	
Αυτοαπασχολούμενος με προσωπικό	39.519	12%	10.866	5%	50.385
Αυτοαπασχολούμενος χωρίς προσωπικό	227.954	68%	124.900	55%	352.854
Μισθωτός	40.466	12%	13.255	6%	53.721
Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση	26.921	8%	78.510	35%	105.431
Σύνολο	334.860		227.531		562.391

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Με βάση τον Πίνακα 17, παρατηρούμε ότι η συντριπτική πλειοψηφία των ανδρών απασχολείται πλήρως (94% του συνόλου των απασχολούμενων ανδρών στον πρωτογενή τομέα) αλλά και στις γυναίκες το αντίστοιχο ποσοστό είναι αρκετά υψηλό (81% του συνόλου των απασχολούμενων γυναικών στον πρωτογενή τομέα). Επίσης 20% των απασχολούμενων γυναικών απασχολείται μερικώς στον πρωτογενή τομέα (κυρίως διότι φροντίζει μικρά παιδιά η εξαρτώμενους ενήλικες ή επειδή δεν μπορούσε να βρει πλήρη απασχόληση) σε αντίθεση με τους άνδρες που ένα πολύ μικρό ποσοστό περίπου στο 6% απασχολείται μερικώς. Πρέπει να σημειωθεί και το γεγονός ότι το 67% των απασχολούμενων γυναικών δεν διευκρίνισε τον ακριβή λόγο για τον οποίο απασχολείται μερικώς. Η μερική απασχόληση είναι πολύ πιο διαδεδομένη μεταξύ των γυναικών, ενώ είναι αρκετά περιορισμένη μεταξύ των ανδρών. Τις τελευταίες 2 δεκαετίες η μερική απασχόληση αποκτά διαστάσεις όλο και περισσότερο συλλογικές και γίνεται ένα φαινόμενο ευρύτερα κοινωνικό, προσελκύοντας άτομα που ανήκουν σε ορισμένες κοινωνικές ομάδες (νέους, γυναίκες, συνταξιούχους). Είναι γενικά αποδεκτό, ότι η

μερική απασχόληση θα πρέπει να λειτουργήσει συμπληρωματικά στην αγορά εργασίας και να μην αντιστρατεύεται την έννοια της πλήρους²³.

Πίνακας 17. Η κατανομή των φύλων στον πρωτογενή τομέα με κριτήριο αν απασχολούνται πλήρως ή μερικώς.

	Άνδρες		Γυναίκες		Σύνολο
Πλήρης απασχόληση	313.509	94%	184.812	81%	498.321
Μερική απασχόληση(1,2,3,4,5,6)	21.350	6%	42.721	19%	64.071
Σύνολο(Πλήρης & Μερική)	334.859		227.533		562.392
1. Φροντίζει μικρά παιδιά ή εξαρτώμενους ενήλικες	119	1%	6.186	14%	6.305
2. Παρακολουθεί μαθήματα ή εκπαιδεύεται	441	2%	377	1%	818
3 .Έχει ασθένεια ή ανικανότητα	1.037	5%	907	2%	1.944
4 .Δεν μπορούσε να βρει πλήρη απασχόληση	5.330	25%	4.272	10%	9.602
5 .Άλλοι λόγοι	12.526	59%	28.415	67%	40.941
6 .Δεν δήλωσε λόγο	1.897	9%	2.564	6%	4.461

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Τα ίδια ακριβώς συμπεράσματα με τον Πίνακα 17, μπορούμε να εξάγουμε και από την μελέτη και ανάλυση του Πίνακα 18. Όπως διαπιστώνουμε, οι γυναίκες εργάζονται λιγότερες ώρες από τους άντρες, αφού το 34% των γυναικών εργάζεται λιγότερο από 30 ώρες και ένα πολύ μικρό ποσοστό του 20% περισσότερο από 48 ώρες ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό εργάζεται 32-48 ώρες (46 %). Αντίστοιχα για τους άντρες, τα ποσοστά είναι 13%, 41% και 46% αντίστοιχα. Με τα όσα αναφέρθηκαν και στο κεφάλαιο 1, το ανώτατο όριο νόμιμης απασχόλησης των εργαζομένων είναι 48 ώρες την εβδομάδα και 8 ώρες την ημέρα για εξαήμερη απασχόληση και 9 ώρες την ημέρα για πενθήμερη απασχόληση. Παρατηρούμε δηλαδή, ότι η μερική απασχόληση όπως και στον Πίνακα 17 είναι πιο διαδεδομένη στις γυναίκες.

²³ Σουμελή Ε., “Μερική Απασχόληση και Φύλο”, Περιοδικό «Ενημέρωση» του ΙΝΕ, Τεύχος 87, Σεπτέμβριος 2002.

Πίνακας 18. Η κατανομή των φύλων στον πρωτογενή τομέα με βάση τις ώρες εβδομαδιαίας απασχόλησης.

	Άνδρες		Γυναίκες		Σύνολο
	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό	
0-30 ώρες	43.306	13%	77.356	34%	120.662
32-48 ώρες	155.011	46%	104.809	46%	259.820
περισσότερο από 48 ώρες	136.542	41%	45.363	20%	181.905
Σύνολο	334.859		227.528		562.387

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Τέλος από τους Πίνακες 19 και 20 και ως απόρροια των παραπάνω συμπερασμάτων, δηλαδή του δευτερεύοντος ρόλου των γυναικών στην ύπαιθρο, αφού η μερική απασχόληση όπως προείπαμε είναι πιο διαδεδομένη στις γυναίκες καθώς και η γυναικεία παρουσία συμβοηθούντων μελών είναι σαφώς πιο ισχυρή, έρχεται να προστεθεί το γεγονός, ότι οι γυναίκες εργάζονται λιγότερο τα Σαββατοκύριακα από τους άνδρες. Πιο συγκεκριμένα 2 στις 10 γυναίκες δεν εργάζονται ποτέ το Σάββατο και 6 στις 10 ποτέ την Κυριακή ενώ για τους άνδρες οι αναλογίες είναι 1 στους 10 και 5 στους 10 αντίστοιχα. Επίσης λιγότερο ποσοστό γυναικών εργάζονται συνήθως τα Σάββατα και τις Κυριακές σε σχέση με το αντίστοιχο των ανδρών.

Πίνακας 19. Εργασία Σαββάτου από τα φύλα στον πρωτογενή τομέα.

	Άνδρες		Γυναίκες		Σύνολο
	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό	
Εργάζεται συνήθως το Σάββατο	248.262	74%	126.925	56%	375.187
Εργάζεται το Σάββατο μερικές φορές	60.294	18%	52.909	23%	113.203
Δεν εργάζεται το Σάββατο	26.305	8%	47.698	21%	74.003
Σύνολο	334.861		227.532		562.393

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 20. Εργασία Κυριακής από τα φύλα στον πρωτογενή τομέα.

	Άνδρες		Γυναίκες		Σύνολο
	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό	
Εργάζεται συνήθως την Κυριακή	115.109	34%	52.048	23%	167.157
Εργάζεται την Κυριακή μερικές φορές	62.806	19%	36.791	27%	99.597
Δεν εργάζεται την Κυριακή	156.946	47%	138.693	61%	295.639
Σύνολο	334.861		227.532		562.393

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

2.3. Η διάρθρωση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα σε σχέση με την Περιφέρεια

Οι βασικοί στόχοι της περιφερειακής αναπτυξιακής πολιτικής, είναι η αξιοποίηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων των πόλεων και των περιφερειών της χώρας και η μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων. Αν θέλαμε να επικεντρωθούμε στις περιφερειακές ανισότητες, θα τις ορίζαμε ως ανισότητες στις ευκαιρίες που υπάρχουν στις επιμέρους χωρικές μονάδες: ευκαιρίες για οικονομικές δραστηριότητες, για επενδύσεις, για απασχόληση, για σταδιοδρομία, για σπουδές, για περίθαλψη, για αναψυχή, για πολιτιστική δραστηριότητα κ.λπ. Γενικά οι περιφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα παραμένουν υψηλές. Εντούτοις, διαπιστώνεται μείωση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων στις περιμετρικές, παραμεθόριες ορεινές και νησιωτικές Περιφέρειες τα τελευταία χρόνια. Ιδιαίτερη δυναμική παρουσιάζουν η Αττική και η Θεσσαλονίκη με τις ευρύτερες περιοχές τους και οι τουριστικοί – νησιωτικοί Νομοί της χώρας²⁴.

Ο πρωτογενής τομέας διαφέρει από περιοχή σε περιοχή και κατ' επέκταση μεταξύ των περιφερειών αφού υπάρχει γενικά αλληλεξάρτηση των κοινωνικοοικονομικών, πολιτιστικών, γεωγραφικών, κλιματικών, γεωλογικών συνθηκών κ.α μιας περιοχής με την στρατηγική ανάπτυξης που θα ακολουθήσει.

Στηριζόμενοι στον Πίνακα 21, παρατηρούμε την μηδαμινή σχεδόν συμμετοχή του πρωτογενή τομέα στις οικονομίες των δύο μεγαλύτερων αστικών κέντρων της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης με ποσοστά περίπου 0 % και 1 % αντίστοιχα. Αυτό βέβαια είναι το φυσικό επακόλουθο του ότι στηρίζονται κυρίως στον τριτογενή τομέα και δευτερευόντως στον δευτερογενή τομέα. Η Πελοπόννησος παρουσιάζει το μεγαλύτερο ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα όπου το 30% των απασχολουμένων της απασχολείται στον συγκεκριμένο τομέα. Αυτό εξηγείται από το γεγονός των καλών κλιματικών και γεωμορφολογιών συνθηκών που επικρατούν εκεί, όπου οι καλλιεργούμενες εκτάσεις της περιφέρειας αντιστοιχούν στο 10,3% των καλλιεργούμενων εκτάσεων της χώρας. Τα βασικότερα γεωργικά προϊόντα που παράγονται στην περιφέρεια είναι εσπεριδοειδή (46% της συνολικής παραγωγής της

---

²⁴ Παπαδασκαλόπουλος Α. και Χριστοφάκης Μ., “Επιθεώρηση Οικονομικών Επιστημών”, Οι Περιφερειακές Ανισότητες στην Ελλάδα την δεκαετία του 1990, Τεύχος 6, 2004, σελ 65-88.

χώρας), ελαιόλαδο (26% της συνολικής παραγωγής της χώρας) και πατάτα (14% της συνολικής παραγωγής της χώρας). Ενώ η κτηνοτροφία διαδραματίζει δευτερεύοντα ρόλο στην περιφέρεια, τα κυριότερα κτηνοτροφικά προϊόντα που παράγονται είναι το μαλακό τυρί (10,2% της συνολικής παραγωγής της χώρας), το λιωμένο βούτυρο (7,5%), το γάλα (6,4%), και το κρέας (6%)²⁵. Παρόλα αυτά τα τελευταία χρόνια, καταγράφεται μείωση της παραγωγικότητας και μια φθίνουσα πορεία του πρωτογενή τομέα. Η αλλαγή στη σύνθεση της απασχόλησης επιβεβαιώνει τη φθίνουσα πορεία του πρωτογενή τομέα, τη στασιμότητα του δευτερογενή και την ανάπτυξη του τριτογενή. Το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα, παρουσιάζει η Κεντρική Μακεδονία με 26%, ενώ διαθέτει και τον μεγαλύτερο αριθμό απασχολούμενων στον τομέα αυτό με 94.190 άτομα. Η παραπάνω διαπίστωση είναι αποτέλεσμα των ιδιαίτερων συνθηκών που επικρατούν στην περιφέρεια αυτή. Καλύπτοντας το 14,5% της συνολικής έκτασης της χώρας και ενδεικτικά αποτελώντας το κέντρο παραγωγής βασικών προϊόντων της ελληνικής γεωργίας, μεταξύ των οποίων εξαγωγή είναι τα ροδάκινα, το βαμβάκι, ο καπνός, το σπαράγγι και τα προϊόντα μεταποίησης των ροδάκινων και τομάτας είναι λογικό να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στον πρωτογενή τομέα της χώρας. Επίσης, στην περιφέρεια απαντώνται όλοι οι κλάδοι της ζωικής παραγωγής. Η Κεντρική Μακεδονία είναι το κύριο κέντρο παραγωγής βοοτροφίας της χώρας, ενώ σχετικά μεγάλο ποσοστό καταλαμβάνουν και τα άλλα ζωικά προϊόντα²⁶. Σε αντιδιαστολή με τα παραπάνω, όπως και για το παράδειγμα της Πελοποννήσου, τα τελευταία χρόνια καταγράφεται μια φθίνουσα πορεία του πρωτογενή τομέα, στασιμότητα του δευτερογενή και ανάπτυξη του τριτογενή. Όσο αναφορά τις νησιωτικές περιφέρειες το μικρότερο ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα το συναντάμε στο Νότιο Αιγαίο, 8% της συνολικής απασχόλησης στην συγκεκριμένη περιφέρεια ενώ ακολουθούν το Βόρειο Αιγαίο με 15%, τα νησιά του Ιονίου με 19% και τέλος η Κρήτη με 22%. Αυτή η διαφορά της περιφέρειας του Νότιου Αιγαίου με τα υπόλοιπα νησιά οφείλεται στις κλιματικές συνθήκες (ξηρό κλίμα) που επικρατούν κυρίως σε αυτό το σύμπλεγμα νησιών, με λίγες βροχοπτώσεις και ισχυρούς ανέμους, της γεωμορφολογίας τους αφού κυριαρχούνται από

---

²⁵ <http://www.peloponnisos.gr/index.php?option=content&task=view&id=68>, Π.Ε.Π Πελοποννήσου.

²⁶ http://www.ogeeka-dimitra.org.gr/enimerosi/pep_km/pep_km_katastasi.htm, Ο.Γ.Ε.Ε.Κ.Α ΔΗΜΗΤΡΑ, Π.Ε.Π Κεντρικής Μακεδονίας.

ορεινές περιοχές, του μικρού μεγέθους τους κ.α. Τέλος μπορούμε να αναφέρουμε τις περιφέρειες της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης και της Θεσσαλίας, όπου το 25% και το 24% αντίστοιχα των απασχολούμενων απασχολείται στον πρωτογενή τομέα αλλά παρόμοια με τις περιφέρειες της Κεντρικής Μακεδονίας και της Πελοποννήσου αλλά και άλλων περιφερειών που δεν αναλύθηκαν λεπτομερώς παρατηρείται τις τελευταίες δυο δεκαετίες, βαθμιαία αντικατάσταση του πρωτογενή τομέα με τον τριτογενή κυρίως και λιγότερο με τον δευτερογενή ως προς το θέμα της απορρόφησης απασχολούμενων.

Πίνακας 21. Ο αριθμός απασχολούμενων κατά τομείς δραστηριότητας ανά Περιφέρεια.

	πρωτογενής τομέας		δευτερογενής τομέας		τριτογενής τομέας		Σύνολο
Ανατ. Μακεδονία Θράκη	57.507	25%	38.445	17%	129.724	57%	225.676
Κεντρική Μακεδονία	94.190	26%	72.849	20%	201.574	55%	368.613
Δυτική Μακεδονία	20.278	20%	28.759	28%	54.477	53%	103.514
Ήπειρος	28.159	20%	27.634	20%	83.260	60%	139.053
Θεσσαλία	69.225	24%	55.387	19%	168.349	57%	292.961
Ιόνιοι νήσοι	15.929	19%	15.168	18%	53.580	63%	84.677
Δυτική Ελλάς	66.083	23%	51.439	18%	169.920	59%	287.442
Στερεά Ελλάς	45.499	21%	63.589	30%	104.258	49%	213.346
Υπόλοιπο Αττικής	13.972	6%	65.403	29%	142.803	64%	222.178
Πελοπόννησος	73.237	30%	45.943	19%	125.398	51%	244.578
Βόρειο Αιγαίο	11.500	15%	10.676	14%	52.203	70%	74.379
Νότιο Αιγαίο	8.555	8%	27.788	25%	73.547	67%	109.890
Κρήτη	52.865	22%	44.113	18%	143.417	60%	240.395
Περιφέρεια Πρωτευούσης	3.309	0%	273.557	19%	1.175.229	81%	1.452.095
ΠΣ Θεσσαλονίκης	2.084	1%	73.296	20%	291.446	79%	366.826

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Σύμφωνα με τον Πίνακα 22 η Ήπειρος όπως βλέπουμε εμφανίζει πιο έντονα το πρόβλημα της γήρανσης του πληθυσμού σε σχέση με τις άλλες περιφέρειες (εκτός της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης) με τους απασχολούμενους που ανήκουν στην ομάδα 15-29 ετών να αγγίζουν το ποσοστό του 7%, το χαμηλότερο δηλαδή μαζί με τα νησιά του Ιονίου και την Πελοπόννησο (δηλαδή λιγότερος από 1 στους 10 εισέρχεται στον τομέα αυτό), ενώ στις ηλικίες 45 ετών και άνω εμφανίζει το μεγαλύτερο ποσοστό του 69%, με άλλα λόγια περισσότεροι αποχωρούν από τον τομέα και λιγότεροι εισέρχονται. Στο ίδιο περίπου κλίμα κινούνται και στις περιφέρειες των Ιόνιων νήσων και της Πελοποννήσου αλλά και γενικά είναι ένα φαινόμενο που παρατηρείται σχεδόν σε όλες τις περιφέρειες τις τελευταίες δύο δεκαετίες, όπου ο πρωτογενής τομέας ακολουθεί μια πτωτική πορεία,

ως αποτέλεσμα της άνησης του τριτογενή τομέα αλλά και σε πολύ μικρότερο βαθμό του δευτερογενή. Στην Δυτική Ελλάδα το φαινόμενο της γήρανσης δεν φαίνεται να είναι τόσο έντονο, αφού εμφανίζει το μεγαλύτερο ποσοστό απασχολούμενων στις ηλικίες 15-29 ετών, 14% και το μικρότερο ποσοστό στις ηλικίες πάνω από 45 ετών με 51%.

Πίνακας 22. Ομάδες ηλικιών απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα ανά Περιφέρεια.

	15-29 ετών		30-44 ετών		45-64 ετών		65 ετών και άνω		Σύνολο
Ανατ. Μακεδονία Θράκη	7.387	13%	16204	28%	31.468	55%	2.449	4%	57.508
Κεντρική Μακεδονία	8.530	9%	33.781	36%	49.379	52%	2.499	3%	94.189
Δυτική Μακεδονία	1.042	5%	6.462	32%	11.610	57%	1.163	6%	20.277
Ήπειρος	1.916	7%	6.658	24%	15.792	56%	3.792	13%	28.158
Θεσσαλία	6.435	9%	18.824	27%	35.676	52%	8.291	12%	69.226
Ιόνιοι νήσοι	1.184	7%	4.523	28%	9.828	62%	392	2%	15.927
Δυτική Ελλάς	9.302	14%	22.763	34%	32.528	49%	1.490	2%	66.083
Στερεά Ελλάς	4.466	10%	15.298	34%	22.174	49%	3.559	8%	45.497
Υπόλοιπο Αττικής	1.828	13%	4.816	34%	6.107	44%	1.221	9%	13.972
Πελοπόννησος	4.954	7%	22.854	31%	39.073	53%	6.358	9%	73.239
Βόρειο Αιγαίο	871	8%	5.211	45%	5.173	45%	244	2%	11.499
Νότιο Αιγαίο	663	8%	3.172	37%	4.212	49%	509	6%	8.556
Κρήτη	6.105	12%	15.269	29%	26.176	50%	5.314	10%	52.864
Περιφέρεια Πρωτευούσης	201	6%	1.273	38%	1.835	55%	0	0%	3.309
ΠΣ Θεσσαλονίκης	132	6%	570	27%	1.078	52%	306	15%	2.086

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Όσο αναφορά, το μορφωτικό επίπεδο των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα των διαφόρων περιφερειών, διαπιστώνουμε γενικά ότι είναι αρκετά χαμηλό. Στα νησιά του Ιονίου, του Νότιου Αιγαίου και της Κρήτης περίπου 7 στους 10 απασχολούμενους έχουν μόρφωση δημοτικού, ενώ το ίδιο ισχύει και για τις περιπτώσεις της Ηπείρου και της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Όπως ήταν και το αναμενόμενο στα δύο μεγάλα αστικά κέντρα της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, δεν είναι τόσο έντονο το πρόβλημα (ειδικά στην Αθήνα), αφού έχουν τελειώσει μέχρι δημοτικό το 0% και το 46% αντίστοιχα. Στα ίδια επίπεδα με την Θεσσαλονίκη κινείται και το υπόλοιπο Αττικής όπου περίπου 4 στους 10 έχουν εκπαίδευση μέχρι και το δημοτικό. Είναι αξιοσημείωτη η περίπτωση των απασχολούμενων του Βορείου Αιγαίου, όπου μόλις το 35% έχουν μόνο τελειώσει την Πρωτοβάθμια εκπαίδευση ενώ η συντριπτική πλειοψηφία του 60% την Δευτεροβάθμια. Τέλος, εστιάζοντας στα ποσοστά

των απασχολούμενων που έχουν μορφωτικό επίπεδο Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης παρατηρούμε ότι περίπου ο μέσος όρος του πρωτογενή τομέα στην ελληνική επικράτεια είναι γύρω στο 5%. Εξαιρέση αποτελούν οι περιφέρειες πρωτεύουσας και υπολοίπου Αττικής με ποσοστά αρκετά πάνω από το μέσο όρο για τα ελληνικά δεδομένα με 19% και 10% αντίστοιχα.

Πίνακας 23. Οι ανά Περιφέρεια απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης τους.

	Τριτοβάθμια εκπαίδευση		Δευτεροβάθμια εκπαίδευση		Πρωτοβάθμια εκπαίδευση		Δεν πήγε καθόλου σχολείο		Σύνολο
Ανατ. Μακεδονία Θράκη	2.797	5%	15.176	26%	37.711	66%	1.824	3%	57.508
Κεντρική Μακεδονία	3.077	3%	38.497	41%	52.154	55%	462	0%	94.190
Δυτική Μακεδονία	733	4%	8.459	42%	11.086	55%	0	0%	20.278
Ήπειρος	712	3%	7.652	27%	18.839	67%	956	3%	28.159
Θεσσαλία	4.155	6%	26.428	38%	37.709	54%	933	1%	69.225
Ιόνιοι νήσοι	713	4%	3.540	22%	11.676	73%	0	0%	15.929
Δυτική Ελλάς	1.348	2%	23.093	35%	40.890	62%	752	1%	66.083
Στερεά Ελλάς	1.244	3%	19.992	44%	22.598	50%	1.664	4%	45.498
Υπόλοιπο Αττικής	1.371	10%	6.415	46%	6.186	44%	0	0%	13.972
Πελοπόννησος	2.974	4%	29.944	41%	39.508	54%	812	1%	73.238
Βόρειο Αιγαίο	372	3%	6.923	60%	4.005	35%	200	2%	11.500
Νότιο Αιγαίο	0	0%	2.750	32%	5.686	66%	119	1%	8.555
Κρήτη	2.010	4%	15.852	30%	34.852	66%	152	0%	52.866
Περιφέρεια Πρωτεύουσας	644	19%	2.664	81%	0	0%	0	0%	3.308
ΠΣ Θεσσαλονίκης	87	4%	1.037	50%	960	46%	0	0%	2.084

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

2.4. Η μισθωτή απασχόληση στον πρωτογενή τομέα

Με βάση την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.) μισθωτοί ορίζονται τα άτομα που εργάζονται για κάποιο εργοδότη είτε στον δημόσιο είτε στον ιδιωτικό τομέα και αποζημιώνονται υπό την μορφή μισθού, ημερομισθίου, αμοιβών, εφάπαξ καταβολής, πληρωμής ανάλογα με το αποτέλεσμα, η πληρωμής σε είδος²⁷.

Όπως διαπιστώνουμε και από τον Πίνακα 24 για το πρώτο τρίμηνο του 2010, η προσαρμογή της μέσης ελληνικής εκμετάλλευσης στα δεδομένα της σύγχρονης

²⁷ www.statistics.gr, (ΕΛ.ΣΤΑΤ.)

παγκοσμιοποιημένης οικονομίας δεν έχει πραγματοποιηθεί. Παρότι όπως αναφέραμε και στην ενότητα 1.4, παρατηρείται δραστική μείωση των συμβοηθούτων και μη αμειβομένων μελών της οικογένειας και σταδιακή αύξηση των μισθωτών διαχρονικά, παρόλα αυτά το ποσοστό των μισθωτών στον πρωτογενή τομέα, παραμένει σε αρκετά χαμηλό επίπεδο της τάξης του 2% σε σχέση με τους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας και γενικά σε σύγκριση με τα ευρωπαϊκά δεδομένα. Ο τριτογενής τομέας όπως είναι και το αναμενόμενο, κατέχει την μερίδα του λέοντος, ως προς την μισθωμένη εργασία αφού το 75% εντάσσεται σε αυτόν, ενώ ένα ποσοστό του 23% ανήκει στον δευτερογενή τομέα. Η οικογενειακή επιχείρηση παρότι τα τελευταία χρόνια αντικαθίσταται από μεγαλύτερες επιχειρήσεις, με αποτέλεσμα την αύξηση των μισθωτών στον πρωτογενή τομέα, παρόλα αυτά συνεχίζει να αποτελεί την κυρίαρχη μορφή επιχείρησης στον τομέα αυτό.

Πίνακας 24. Η κατανομή μισθωτών στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας.

	πρωτογενής τομέας		δευτερογενής τομέας		τριτογενής τομέας		Σύνολο
Μισθωτός	53.721	2%	647.138	23%	2.111.264	75%	2.812.123

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Για τις ηλικιακές ομάδες των μισθωτών (Πίνακας 25) στον πρωτογενή τομέα, συγκλίνουμε στο γεγονός, ότι γενικά η πλειοψηφία των μισθωτών βρίσκεται σε σχετικά νεαρή ηλικία αφού περίπου 3 στους 10 μισθωτούς είναι μέχρι 29 ετών και 5 στους 10 ηλικίας 30-44 ετών. Περίπου στα ίδια δεδομένα, κινούνται και οι μισθωτοί των άλλων τομέων της οικονομίας όπου 2 στους 10 είναι έως 29 ετών και περίπου 5 στους 10 από 30-44 ετών. Είναι λογικό, σε ότι αφορά τους μισθωτούς και των τριών παραγωγικών τομέων της οικονομίας αλλά κυρίως του πρωτογενή, λόγω των οικογενειακών επιχειρήσεων, οι μισθωτοί να ανήκουν σε σχετικά νεαρές ηλικίες λόγω του ότι το στήσιμο μιας επιχείρησης συνήθως επιχειρείται από άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, με οικονομικό και εμπειρικό υπόβαθρο και επιπλέον συνήθως μια επιχείρηση κληρονομείται όταν κάποιος βρίσκεται σε μεγαλύτερη ηλικία.

Πίνακας 25. Η κατανομή μισθωτών στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με βάση την ηλικία τους.

	πρωτογενής τομέας		υπόλοιποι τομείς	
15-19 ετών	675	1%	18.027	1%
20-24 ετών	3.519	7%	154.759	6%
25-29 ετών	9.056	17%	396.297	14%
30-44 ετών	27.256	51%	1.305.364	47%
45-64 ετών	13.000	24%	870.790	32%
65 ετών και άνω	217	0%	13.163	0%
Σύνολο	53.723		2.758.400	

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Στον Πίνακα 26, όπως αντιλαμβανόμαστε από την επεξεργασία και την ανάλυση των δεδομένων, το μορφωτικό επίπεδο των μισθωτών στους υπόλοιπους τομείς είναι πιο υψηλό σε σχέση με αυτό του πρωτογενή. Πιο συγκεκριμένα 5 στους 10 μισθωτούς στον πρωτογενή τομέα **(αντίστοιχα στους υπόλοιπους τομείς περίπου 4 στους 10)** έχουν τελειώσει την Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, 1 στους 10 **(αντίστοιχα στους άλλους τομείς 5 στους 10)** την Τριτοβάθμια, περίπου 3 στους 10 έχουν τελειώσει την Πρωτοβάθμια **(στους υπόλοιπους τομείς αντίστοιχα 1 στους 10)** και περίπου 1 στους 10 δεν έχουν πάει καθόλου σχολείο. Όπως βλέπουμε, η διαφορά στο μορφωτικό επίπεδο είναι αρκετά μεγάλη ειδικά στην περίπτωση της Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, μεταξύ του πρωτογενή τομέα και των υπόλοιπων τομέων, όπου σε όρους ποσοστών κυμαίνεται γύρω στο 36% . Παρομοίως, το ίδιο συμπέρασμα βγαίνει για την Πρωτοβάθμια εκπαίδευση, μεταξύ του πρωτογενή τομέα και των υπόλοιπων τομέων όπου η διαφορά τους προσεγγίζει το 23% .

Πίνακας 26. Η κατανομή μισθωτών στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης τους.

	πρωτογενής τομέας		υπόλοιποι τομείς	
Τριτοβάθμια εκπαίδευση	4.902	9%	1.252.962	45%
Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	27.798	52%	1.193.388	43%
Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	18.031	34%	308.256	11%
Δεν πήγε καθόλου σχολείο	2.990	6%	3.797	0%
Σύνολο	53.721		2.758.403	

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Στον Πίνακα 27, φαίνεται ότι τόσο στον πρωτογενή τομέα όσο και στους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας οι μισθωτοί απασχολούνται πλήρως κατά την

συντριπτική πλειοψηφία του 90% περίπου. Επίσης ένα ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο που μπορούμε να εξάγουμε από τον παρακάτω πίνακα και είναι άξιο λόγου, είναι το γεγονός ότι η πλειοψηφία των μερικώς απασχολούμενων μισθωτών στον πρωτογενή τομέα (9 στους 10), δηλώνει ότι δεν μπορούσε να βρει πλήρη απασχόληση γι' αυτό αναγκάστηκε να απασχοληθεί μερικώς.

Πίνακας 27. Η κατανομή μισθωτών στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με κριτήριο την πλήρη η την μερική τους απασχόληση.

	πρωτογενής τομέας		υπόλοιποι τομείς	
Πλήρης απασχόληση	49.419	92%	2.593.026	94%
Μερική απασχόληση(1,2,3,4,5,6)	4.301	8%	165.377	6%
Σύνολο(Πλήρης & Μερική)	53.720		2.758.403	
1. Φροντίζει μικρά παιδιά ή εξαρτώμενους ενήλικες	191	4%	7.794	5%
2. Παρακολουθεί μαθήματα ή εκπαιδεύεται	0	0%	9.328	6%
3 .Έχει ασθένεια ή ανικανότητα	70	2%	1.164	1%
4 .Δεν μπορούσε να βρει πλήρη απασχόληση	3.884	90%	114.719	69%
5 .Άλλοι λόγοι	156	4%	27.049	16%
6 .Δεν δήλωσε λόγο	0	0%	5.323	3%

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Από τον Πίνακα 28 σε αλληλεξάρτηση με όσα αναφέραμε παραπάνω για τον Πίνακα 27, παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό (73%) των μισθωτών στον πρωτογενή τομέα απασχολείται 31-48 ώρες την εβδομάδα. Επίσης βλέπουμε ότι μεγαλύτερο ποσοστό μισθωτών στον πρωτογενή τομέα (17%) εργάζεται παραπάνω από το κανονικό ωράριο σε σχέση με τους μισθωτούς των υπόλοιπων τομέων (5%). Όπως θα δούμε και παρακάτω (Πίνακας 31) ένας σημαντικός λόγος που ωθεί μεγαλύτερο ποσοστό μισθωτών στον πρωτογενή τομέα σε σύγκριση με των υπόλοιπων τομέων να εργάζονται περισσότερες ώρες από το κανονικό ωράριο ή περισσότερες μέρες σε σχέση με το πενθήμερο εργασίας είναι και τα χαμηλά εισοδήματα που επικρατούν στον συγκεκριμένο τομέα.

Πίνακας 28. Η κατανομή μισθωτών στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με βάση τις ώρες εβδομαδιαίας απασχόλησης.

	πρωτογενής τομέας		υπόλοιποι τομείς	
	0-30 ώρες	5.717	11%	400.983
31-48 ώρες	38.990	73%	2.218.227	80%
περισσότερο από 48 ώρες	9.015	17%	139.191	5%
Σύνολο	53.722		2.758.401	

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Συνεχίζοντας τα παραπάνω, με βάση τους Πίνακες 29 και 30 ως επιπρόσθετα των συμπερασμάτων που εξήχθησαν, το 82% των μισθωτών στον πρωτογενή τομέα εργάζονται το Σάββατο (συνήθως οι μερικές φορές) σε αντίθεση με το 44% των μισθωτών στους υπόλοιπους τομείς που εργάζονται το Σάββατο. Παρόμοια διαφορά μεταξύ του πρωτογενή τομέα και των υπόλοιπων τομέων παρατηρείται και την Κυριακή όπου το 36% των μισθωτών στον πρωτογενή εργάζεται την συγκεκριμένη μέρα ενώ μόλις το 21% στους υπόλοιπους τομείς.

Πίνακας 29. Εργασία Σαββάτου από μισθωτούς στον πρωτογενή τομέα και στους λοιπούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας.

	πρωτογενής τομέας		υπόλοιποι τομείς	
	Εργάζεται συνήθως το Σάββατο	32.671	61%	801.530
Εργάζεται το Σάββατο μερικές φορές	11.925	22%	419.192	15%
Δεν εργάζεται το Σάββατο	9.125	17%	1.537.679	56%
Σύνολο	53.721		2.758.401	

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 30. Εργασία Κυριακής από μισθωτούς στον πρωτογενή τομέα και στους λοιπούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας .

	πρωτογενής τομέας		υπόλοιποι τομείς	
	Εργάζεται συνήθως την Κυριακή	9.628	18%	273.072
Εργάζεται την Κυριακή μερικές φορές	9.681	18%	301.242	11%
Δεν εργάζεται την Κυριακή	34.412	64%	2.184.088	79%
Σύνολο	53.721		2.758.402	

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Στον Πίνακα 31, εξετάζουμε ίσως τον σημαντικότερο λόγο, για τον οποίο οι μισθωτοί στον πρωτογενή τομέα προτιμούν να εργάζονται περισσότερες ώρες από το

κανονικό ωράριο ή περισσότερες μέρες σε σχέση με το πενθήμερο εργασίας και επιπλέον το λόγο όπως θα δούμε στον Πίνακα 32 πού ένα υψηλό ποσοστό των μισθωτών στον τομέα αυτό θεωρούν την κύρια εργασία τους προσωρινή. Το μεγαλύτερο μέρος των μισθωτών στον πρωτογενή τομέα δηλαδή το 75% αμείβεται το μήνα έως 999 ευρώ ενώ μόλις το 38% στους υπόλοιπους τομείς, με άλλα λόγια υπάρχει διπλάσια διαφορά στα ποσοστά. Επιπλέον, οι περισσότερες καθαρές μηνιαίες αποδοχές για τους μισθωτούς του δευτερογενή και του τριτογενή τομέα φαίνεται και από το γεγονός ότι το 48% των μισθωτών αυτών των τομέων, αμείβεται μηνιαίως πάνω από 1000 ευρώ ενώ μόλις το 14% των μισθωτών στον υπό μελέτη τομέα. Τα ποσοστά μισθωτών που δεν απάντησαν ή δεν γνώριζαν, είναι 11% για τον πρωτογενή και 14% για τους υπόλοιπους τομείς.

Πίνακας 31. Η κατανομή των μισθωτών στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με βάση τις καθαρές μηνιαίες αποδοχές στην κύρια εργασία συμπεριλαμβανομένων και των πρόσθετων αμοιβών.

	πρωτογενής τομέας		υπόλοιποι τομείς	
Μέχρι 999 Ευρώ	40.037	75%	1.048.221	38%
1000 έως 1599 Ευρώ	7.663	14%	1.106.915	40%
1600 και άνω	250	0%	220.033	8%
Δεν γνωρίζει/Δεν απαντά	5.771	11%	383.233	14%
Σύνολο	53.721		2.758.402	

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Μια τελευταία διαφορά, που θα εξετάσουμε στις εργασιακές συνθήκες που επικρατούν για τους μισθωτούς στους παραγωγικούς τομείς της οικονομίας είναι το θέμα την μόνιμης και προσωρινής εργασίας. Όπως είναι φανερό 9 στους 10 μισθωτούς του δευτερογενή και τριτογενή τομέα απασχολούνται μόνιμα ενώ το υπόλοιπο 1 στους 10 προσωρινά. Τα αποτελέσματα είναι εκ διαμέτρου αντίθετα για τον πρωτογενή τομέα, όπου περίπου 6 στους 10 μισθωτούς εργάζεται μόνιμα και 4 στους 10 προσεγγιστικά προσωρινά, δηλαδή ένα αρκετά μεγάλο κομμάτι των μισθωτών.

Πίνακας 32. Η κατανομή των μισθωτών στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με κριτήριο το αν απασχολούνται μόνιμα ή προσωρινά.

	πρωτογενής τομέας		υπόλοιποι τομείς	
Μόνιμη εργασία	34.472	64%	2.454.148	89%
Προσωρινή εργασία	19.248	36%	304.254	11%
Σύνολο	53.720		2.758.402	

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

2.5. Η διάρθρωση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα σε σχέση με τον βοηθό των οικογενειακών επιχειρήσεων

Σύμφωνα με τους ορισμούς που δίνει η Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.), βοηθοί των οικογενειακών επιχειρήσεων ορίζονται τα άτομα που βοηθούν άλλο μέλος της οικογένειας στην λειτουργία της οικογενειακής επιχείρησης, υπό τον όρο ότι δεν κατατάσσονται μισθωτοί (δεν λαμβάνουν μισθό και δεν έχουν άμεσο κέρδος από την επιχείρηση)²⁸.

Μια οικογενειακή επιχείρηση, είναι μια επιχείρηση στην οποία ένα ή περισσότερα μέλη μιας ή περισσότερων οικογενειών έχουν σημαντικά συμφέροντα ιδιοκτησίας και σημαντικές δεσμεύσεις προς την επιχείρηση. Μια εταιρεία λέγεται ότι είναι οικογενειακή επιχείρηση, εάν ένα πρόσωπο είναι ο κύριος μέτοχος της. Δηλαδή, ένα πρόσωπο (και όχι μια κατάσταση, εταιρεία, διοικητική υποστήριξη ή αμοιβαίο κεφάλαιο) μπορεί να συγκεντρώσει αρκετές μετοχές για να εξασφαλιστεί τουλάχιστον το 20% των δικαιωμάτων ψήφου και το υψηλότερο ποσοστό των δικαιωμάτων ψήφου σε σχέση με άλλους μετόχους. Σε μια οικογενειακή επιχείρηση, είναι ένα ή περισσότερα μέλη στο πλαίσιο της διοικητικής ομάδας που προέρχονται από την ιδιοκτήτρια οικογένεια. Οι οικογενειακές επιχειρήσεις μπορούν να έχουν ιδιοκτήτες που δεν είναι μέλη της οικογένειας. Οι οικογενειακές επιχειρήσεις μπορούν επίσης να διοικούνται από άτομα που δεν είναι μέλη της οικογένειας²⁹.

²⁸ www.statistics.gr, (ΕΛ.ΣΤΑΤ.)

²⁹ http://translate.google.gr/translate?hl=el&langpair=en%7Cel&u=http://en.wikipedia.org/wiki/Family_business, Wikipedia (The free Encyclopedia), Οικογενειακή Επιχείρηση.

Τα προβλήματα σε μια οικογενειακή επιχείρηση, εμφανίζονται όταν τα συμφέροντα ενός μέλους της οικογένειας δεν μπορεί να ευθυγραμμιστούν με το συμφέρον της επιχείρησης. Επίσης όταν το συμφέρον ολόκληρης της οικογένειας δεν μπορεί να εξισορροπηθεί με τα συμφέροντα της επιχείρησής τους. Για παράδειγμα, αν μια οικογένεια χρειάζεται να διανείμει τα κονδύλια για την εξυπηρέτηση αναγκών όπως τα έξοδα διαμονής και η συνταξιοδότηση, αλλά η επιχείρηση απαιτεί αυτά τα κονδύλια για να παραμείνει ανταγωνιστική. Επιπροσθέτως, όταν το συμφέρον ενός μέλους της οικογένειας μπορεί να μην συμπίπτει με το συμφέρον ενός άλλου μέλους της οικογένειας³⁰.

Γενικά, ο πυρήνας αξιών και η συμφωνία μεταξύ των μελών της οικογένειας αποτελούν παράγοντες συνοχής και εμφανίζονται ως πλεονεκτήματα της οικογενειακής επιχείρησης. Ειδικότερα, οι οικογενειακές επιχειρήσεις δημιουργούν οικονομικό πλούτο, διανέμουν αγαθά χρήσιμα για την κοινωνία αλλά χαρακτηρίζονται από χαμηλό ενδιαφέρον για την εξέλιξη της επιχείρησής τους και την ανάπτυξη των εργαζομένων τους. Επιπλέον, είναι περισσότερο ευαίσθητες όσον αφορά την οικολογία και την εκπαίδευση αλλά δεν αντιδρούν ικανοποιητικά σε συμβάντα τα οποία δεν γνωρίζουν, όπως π.χ. η νομοθεσία³¹.

Στην Ελλάδα, όταν γίνεται αναφορά στις οικογενειακές επιχειρήσεις, θεωρούνται οι μικρομεσαίες οι οποίες αποτελούν και την πλειοψηφία των επιχειρήσεων ανεξάρτητα από τον κλάδο στον οποίο δραστηριοποιούνται. Ο παραπάνω ορισμός είναι αυθαίρετος, καθώς δεν υπάρχουν στοιχεία για το σύνολο των οικογενειακών επιχειρήσεων στην Ελλάδα.

Η υπάρχουσα κατάσταση στην ελληνική γεωργία τα τελευταία χρόνια, ως προς την διάρθρωση της απασχόλησης κατά θέση στο επάγγελμα αναλύθηκε και στις προηγούμενες ενότητες, όπου σημαντική είναι η συνεισφορά των βοηθών οικογενειακών επιχειρήσεων στον πρωτογενή τομέα και συγκεκριμένα στην οικονομική επιβίωση των οικογενειακών επιχειρήσεων που αποτελούν την κυρίαρχη μορφή επιχείρησης στην ελληνική ύπαιθρο. Αυτό φαίνεται και από τον Πίνακα 33 όπου σε Εθνικό επίπεδο το

---

³⁰http://translate.google.gr/translate?hl=el&langpair=en%7Cel&u=http://en.wikipedia.org/wiki/Family_business, Wikipedia (The free Encyclopedia), Οικογενειακή Επιχείρηση.

³¹http://translate.google.gr/translate?hl=el&langpair=en%7Cel&u=http://en.wikipedia.org/wiki/Family_business, Wikipedia (The free Encyclopedia), Οικογενειακή Επιχείρηση.

41% των βοηθών οικογενειακών επιχειρήσεων απασχολείται στον πρωτογενή τομέα ενώ το υπόλοιπο 59% στους υπόλοιπους τομείς.

Πίνακας 33. Η διάρθρωση των βοηθών στις οικογενειακές επιχειρήσεις στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας.

	πρωτογενής τομέας		δευτερογενής τομέας		τριτογενής τομέας		Σύνολο
	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό	
Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση	105.432	41%	33.116	13%	119.878	46%	258.426

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Στον Πίνακα 34, παρατηρούμε ότι η κυρίαρχη ηλικιακή ομάδα στην οποία ανήκουν οι βοηθοί οικογενειακών επιχειρήσεων στον πρωτογενή τομέα, είναι από 45 έως 64 ετών όπου περίπου 1 στους 2 ανήκουν σε αυτή την ομάδα. Επίσης ένα σημαντικό ποσοστό του 29% ανήκει στην ομάδα 30 έως 44 ετών. Δηλαδή με άλλα λόγια, στον πρωτογενή τομέα δεν ισχύει σε μεγάλο βαθμό το γεγονός ότι συνήθως οι βοηθοί των οικογενειακών επιχειρήσεων είναι συνταξιούχοι οι οποίοι ενισχύουν την επιχείρηση ή άτομα νεαρής ηλικίας που ταυτόχρονα με την εργασία στην επιχείρηση σπουδάζουν ή ασχολούνται με άλλες δραστηριότητες. Αντίθετα στους άλλους τομείς της οικονομίας, το νεανικό στοιχείο στους βοηθούς οικογενειακών επιχειρήσεων είναι ποσοστιαία σημαντικό όπου το 33% (μόλις το 18% στον πρωτογενή) είναι ηλικίας 15- 29 ετών δηλαδή περίπου το 1/3 του συνόλου των βοηθών στους συγκεκριμένους τομείς.

Πίνακας 34. Η διάρθρωση των βοηθών στις οικογενειακές επιχειρήσεις στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με βάση την ηλικία.

Ηλικιακή Ομάδα	πρωτογενής τομέας		υπόλοιποι τομείς	
	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό
15-19 ετών	3.185	3%	5.084	3%
20-24 ετών	7.732	7%	19.836	13%
25-29 ετών	8.208	8%	25.439	17%
30-44 ετών	30.335	29%	48.978	32%
45-64 ετών	47.637	45%	46.685	31%
65 ετών και άνω	8.335	8%	6.973	5%
Σύνολο	105.432		152.995	

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Σε ενίσχυση σε όσα είπαμε για τον Πίνακα 34, έρχεται να προστεθεί ο Πίνακας 35 όπου επίσης παρατηρούμε ότι στον πρωτογενή τομέα 3 στους 5 βοηθούς έχουν τελειώσει μόνο το δημοτικό (δεν συνδυάζουν εργασία με εκπαίδευση) και περίπου 2 στους 5 το γυμνάσιο η το λύκειο. Όπως αναφέραμε και παραπάνω το νεανικό στοιχείο στους βοηθούς οικογενειακών επιχειρήσεων είναι πιο εμφανές στους υπόλοιπους τομείς διότι το 20% έχει τελειώσει την Τριτοβάθμια εκπαίδευση που συνήθως συμβαδίζει με το νεαρό της ηλικίας ενώ ένα 20% την πρωτοβάθμια που συνήθως είναι μεγάλης ηλικίας άτομα.

Πίνακας 35. Η διάρθρωση των βοηθών στις οικογενειακές επιχειρήσεις στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης.

	πρωτογενής τομέας		υπόλοιποι τομείς	
Τριτοβάθμια εκπαίδευση	2.559	2%	30.302	20%
Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	39.106	37%	91.018	59%
Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	62.337	59%	30.520	20%
Δεν πήγε καθόλου σχολείο	1.429	1%	1.154	1%
Σύνολο	105.431		152.994	

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Όσο αναφορά την πλήρη και την μερική απασχόληση των βοηθών των οικογενειακών επιχειρήσεων κυμαίνεται στα ίδια επίπεδα και στον πρωτογενή τομέα αλλά και στους υπόλοιπους τομείς (Πίνακας 36). Πιο συγκεκριμένα στον πρωτογενή τομέα το 82% έχει πλήρη απασχόληση και μόλις το 18% μερική. Αντιστοίχως για τους υπόλοιπους τομείς είναι 85% στην πλήρη απασχόληση και το υπόλοιπο 15% στην μερική. Χρήσιμα συμπεράσματα, για τους λόγους που έχουν μερική απασχόληση οι βοηθοί του πρωτογενή τομέα, δεν μπορούμε να εξάγουμε, διότι ένα μεγάλο ποσοστό του 57% των μερικώς απασχολουμένων δήλωσε άλλο λόγο και όχι κάποιο συγκεκριμένο.

Πίνακας 36. Η διάρθρωση των βοηθών στις οικογενειακές επιχειρήσεις στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με κριτήριο το αν απασχολούνται πλήρως ή μερικώς.

	πρωτογενής τομέας		υπόλοιποι τομείς	
Πλήρης απασχόληση	86.760	82%	130.390	85%
Μερική απασχόληση(1,2,3,4,5,6)	18.672	18%	22.605	15%
Σύνολο(Πλήρης & Μερική)	105.432		152.995	
1. Φροντίζει μικρά παιδιά ή εξαρτώμενους ενήλικες	3.044	16%	3.824	17%
2. Παρακολουθεί μαθήματα ή εκπαιδεύεται	372	2%	2.591	11%
3 .Έχει ασθένεια ή ανικανότητα	938	5%	679	3%
4 .Δεν μπορούσε να βρει πλήρη απασχόληση	2.385	13%	4.022	18%
5 .Άλλοι λόγοι	10.710	57%	9.538	42%
6 .Δεν δήλωσε λόγο	1.223	7%	1.951	9%

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Ως προς το θέμα των ωρών της εβδομαδιαίας απασχόλησης των βοηθών της οικογενειακής επιχείρησης, στηριζόμενοι στον Πίνακα 37 συγκλίνουμε στο γεγονός ότι στους υπόλοιπους τομείς εργάζονται περισσότερες ώρες οι βοηθοί εβδομαδιαίως σε σχέση με τους βοηθούς του πρωτογενή τομέα. Το 24% των βοηθών εργάζεται περισσότερο από 48 ώρες, το 43% μεταξύ 32 και 48 ωρών και το 33% το ανώτερο μέχρι 30 ώρες. Αντίστοιχα στους άλλους τομείς τα ποσοστά είναι 29%, 51% και 20%. Δηλαδή, κατά 5% λιγότερο οι βοηθοί στον πρωτογενή τομέα σε σχέση με τους υπόλοιπους τομείς, εργάζονται πάνω από 48 ώρες, κατά 13% περισσότερο μέχρι 30 ώρες και κατά 8% λιγότερο από 32 έως 48 ώρες.

Πίνακας 37. Η διάρθρωση των βοηθών στις οικογενειακές επιχειρήσεις στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με βάση τις ώρες εβδομαδιαίας απασχόλησης.

	πρωτογενής τομέας		υπόλοιποι τομείς	
0-30 ώρες	34.773	33%	30.322	20%
32-48 ώρες	45.201	43%	78.220	51%
περισσότερο από 48 ώρες	25.457	24%	44.454	29%
Σύνολο	105.431		152.996	

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Τέλος, (Πίνακες 38, 39) η μεγάλη πλειοψηφία των βοηθών στον πρωτογενή τομέα (83%) γενικά εργάζεται (είτε συνήθως είτε μερικές φορές) τα Σάββατα, όπως το ίδιο ισχύει και για τους υπόλοιπους τομείς όπου το 86% εργάζεται συνήθως οι μερικές

φορές τα Σάββατα. Την Κυριακή αντίθετα 1 στους 2 βοηθούς του πρωτογενή τομέα δεν εργάζονται και 3 στους 5 περίπου βοηθούς των υπόλοιπων τομέων επίσης.

Πίνακας 38. Εργασία Σαββάτου των βοηθών στις οικογενειακές επιχειρήσεις στον πρωτογενή τομέα και στους λοιπούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας.

	πρωτογενής τομέας		υπόλοιποι τομείς	
	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό
Εργάζεται συνήθως το Σάββατο	67.883	64%	116.164	76%
Εργάζεται το Σάββατο μερικές φορές	20.111	19%	14.927	10%
Δεν εργάζεται το Σάββατο	17.439	17%	21.903	14%
Σύνολο	105.433		152.994	

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 39. Εργασία Κυριακής των βοηθών στις οικογενειακές επιχειρήσεις στον πρωτογενή τομέα και στους λοιπούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας.

	πρωτογενής τομέας		υπόλοιποι τομείς	
	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό
Εργάζεται συνήθως την Κυριακή	32.325	31%	45.017	29%
Εργάζεται την Κυριακή μερικές φορές	20.485	19%	10.506	7%
Δεν εργάζεται την Κυριακή	52.621	50%	97.471	64%
Σύνολο	105.431		152.994	

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑ

2.6. Η αυτοαπασχόληση στον πρωτογενή τομέα

Σύμφωνα με τους ορισμούς που δίνει η Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.) για τους αυτοαπασχολούμενους, οι αυτοαπασχολούμενοι με προσωπικό είναι τα άτομα που εργάζονται στην επιχείρησή τους ή ως ελεύθεροι επαγγελματίες με σκοπό το κέρδος και απασχολούν τουλάχιστον ένα άτομο. Από την άλλη, αυτοαπασχολούμενοι χωρίς προσωπικό ορίζονται τα άτομα που εργάζονται στην επιχείρησή τους ή ως ελεύθεροι επαγγελματίες με σκοπό το κέρδος και δεν απασχολούν άτομα³².

Σε εθνικό επίπεδο παρατηρούμε (Πίνακας 40) ότι όπως και στην περίπτωση των βοηθών οικογενειακών επιχειρήσεων, έτσι και για τους αυτοαπασχολούμενους του πρωτογενή τομέα, η ποσοστιαία συμμετοχή τους στο σύνολο των αυτοαπασχολούμενων της χώρας είναι αρκετά σημαντική, αφού 3 στους 10 ανήκουν στον πρωτογενή τομέα.

³² www.statistics.gr, (ΕΛ.ΣΤΑΤ.)

Περίπου 5 στους 10 εντάσσονται στον τριτογενή τομέα και οι υπόλοιποι 2 στους 10 στον δευτερογενή.

Πίνακας 40. Η κατανομή αυτοαπασχολούμενων στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας.

	πρωτογενής τομέας		δευτερογενής τομέας		τριτογενής τομέας		Σύνολο
	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό	
Αυτοαπασχολούμενοι	403.240	30%	213.792	16%	738.044	54%	1.355.076

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Στον Πίνακα 41 πού έχει να κάνει με την ηλικιακή διάρθρωση των αυτοαπασχολούμενων, ο πρωτογενής τομέας διαθέτει μεγαλύτερης ηλικίας αυτοαπασχολούμενους με 6 στους 10 να είναι πάνω από 45 ετών. Στην αντίπερα όχθη, στους υπόλοιπους τομείς, στην ηλικία άνω των 45 ετών αντιστοιχούν 5 στους 10. Επιπλέον στις νεαρές ηλικίες, μέχρι δηλαδή 29 ετών παρατηρείται σχεδόν το διπλάσιο ποσοστό στους υπόλοιπους τομείς σε σχέση με τον πρωτογενή (8% σε σχέση με το 5% του πρωτογενή). Τέλος σε ενίσχυση των προαναφερθέντων, στην ομάδα ηλικιών 30 έως 44 ετών στον πρωτογενή τομέα ανήκει το 30% ενώ στους υπολοίπους τομείς το 42%.

Πίνακας 41. Η κατανομή αυτοαπασχολούμενων στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με βάση την ηλικία.

Ηλικιακή Ομάδα	Πρωτογενής τομέας		Υπόλοιποι τομείς	
	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό
15-19 ετών	420	0%	1.083	0%
20-24 ετών	5.256	1%	13.637	1%
25-29 ετών	16.966	4%	66.922	7%
30-44 ετών	120.090	30%	402.387	42%
45-64 ετών	231.473	57%	441.473	46%
65 ετών και άνω	29.036	7%	26.334	3%
Σύνολο	403.241		951.836	

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Περίπου στο ίδιο επίπεδο εκπαίδευσης με τους βοηθούς οικογενειακών επιχειρήσεων, (Πίνακας 35) βρίσκονται οι αυτοαπασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα, (Πίνακας 42) όπου και για τις 2 θέσεις επαγγελματιών ισχύει ότι 6 στους 10 περίπου έχουν τελειώσει το δημοτικό και περίπου 4 στους 10 το γυμνάσιο ή το λύκειο. Σε αντίθετη τροχιά όσο αναφορά το επίπεδο μόρφωσης, κινούνται οι μισθωτοί του

πρωτογενή τομέα (Πίνακας 26) με σαφώς υψηλότερο επίπεδο όπου περίπου 5 στους 10 έχουν τελειώσει την Δευτεροβάθμια εκπαίδευση (γυμνάσιο η λύκειο), περίπου 3 στους 10 την Πρωτοβάθμια (δημοτικό) και 1 στους 10 την Τριτοβάθμια εκπαίδευση. Οι αυτοαπασχολούμενοι του πρωτογενή τομέα σε σύγκριση με τους αντίστοιχους των υπόλοιπων τομέων, είναι χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου, αφού στους άλλους τομείς μόλις το 19% έχει τελειώσει την Πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ένα υψηλό ποσοστό του 45% την Δευτεροβάθμια και επίσης σε υψηλά επίπεδα βρίσκονται αυτοί που έχουν τελειώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση αγγίζοντας το 36%.

Πίνακας 42. Η κατανομή αυτοαπασχολούμενων στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης.

	πρωτογενής τομέας		υπόλοιποι τομείς	
Τριτοβάθμια εκπαίδευση	14.776	4%	342.975	36%
Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	141.517	35%	426.864	45%
Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	243.493	60%	177.413	19%
Δεν πήγε καθόλου σχολείο	3.454	1%	4.585	0%
Σύνολο	403.240		951.837	

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Περισσότερες ώρες εβδομαδιαίως, φαίνεται να εργάζονται οι αυτοαπασχολούμενοι (Πίνακας 43) σε σχέση με τους βοηθούς (Πίνακας 37) στον πρωτογενή τομέα, αφού το 53% των αυτοαπασχολούμενων εργάζεται 30 έως 55 ώρες, το 27% περισσότερο από 55 ώρες και ένα 20% μέχρι 30 ώρες. Αντιστοίχως για τους βοηθούς αυτά τα ποσοστά κυμαίνονται στο 43%, 24% και 33%. Τώρα σε σύγκριση με τους μισθωτούς του πρωτογενή τομέα (Πίνακας 28) οι αυτοαπασχολούμενοι φαίνεται ότι εργάζονται εβδομαδιαίως λιγότερες ώρες και πιο συγκεκριμένα το 80% αυτών εργάζονται περισσότερο από 30 ώρες, ενώ από την άλλη το 90% των μισθωτών εργάζονται πάνω από 30 ώρες. Σε σχέση με τους υπόλοιπους τομείς, οι αυτοαπασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα εργάζονται λιγότερες ώρες την εβδομάδα, αφού το 66% στους άλλους τομείς εργάζεται από 30 έως 55 ώρες (στον πρωτογενή το 53%) ενώ το 28% πάνω από 55 ώρες το ίδιο περίπου ποσοστό με αυτούς του πρωτογενή τομέα (27%) .

Πίνακας 43. Η κατανομή αυτοαπασχολούμενων στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με βάση τις ώρες εβδομαδιαίας εργασίας.

	πρωτογενής τομέας		υπόλοιποι τομείς	
0-30 ώρες	80.176	20%	57.110	6%
30-55 ώρες	215.595	53%	623.659	66%
περισσότερο από 55 ώρες	107.471	27%	271.057	28%
Σύνολο	403.242		951.826	

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Όσο αναφορά την πλήρη και την μερική απασχόληση (Πίνακες 44,45), δεν συγκεντρώσαμε αθροιστικά τα αποτελέσματα των αυτοαπασχολούμενων με προσωπικό και αυτών χωρίς προσωπικό σε έναν πίνακα, όπως στις προηγούμενες περιπτώσεις για τον λόγο του ότι στους λόγους για τους οποίους βρίσκονται σε μερική απασχόληση υπάρχουν κάποια επιπρόσθετα δεδομένα στους αυτοαπασχολούμενους χωρίς προσωπικό. Παρατηρούμε πάντως, ότι και για τις 2 περιπτώσεις αυτοαπασχολούμενων περίπου 9 στους 10 απασχολούνται πλήρως και 1 στους 10 μερικώς. Στα ίδια δεδομένα κινούνται και οι μισθωτοί του πρωτογενή τομέα (Πίνακας 27) ενώ στην περίπτωση των βοηθών 8 στους 10 περίπου απασχολούνται πλήρως και 2 στους 10 μερικώς (Πίνακας 36). Οι αυτοαπασχολούμενοι χωρίς και με προσωπικό στον υπόλοιπους τομείς της οικονομίας προσεγγιστικά όλοι περίπου εργάζονται πλήρως.

Πίνακας 44. Η κατανομή αυτοαπασχολούμενων με προσωπικό στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με κριτήριο το αν απασχολούνται πλήρως ή μερικώς.

	πρωτογενής τομέας		υπόλοιποι τομείς	
Πλήρης απασχόληση	47.462	94%	309.337	99%
Μερική απασχόληση(1,4,5,6)	2.924	6%	3.431	1%
Σύνολο(Πλήρης & Μερική)	50.386		312.768	
1. Φροντίζει μικρά παιδιά ή εξαρτώμενους ενήλικες	149	5%	521	15%
4 .Δεν μπορούσε να βρει πλήρη απασχόληση	418	14%	367	11%
5 .Άλλοι λόγοι	2.100	72%	2.260	66%
6 .Δεν δήλωσε λόγο	257	9%	283	8%

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 45. Η κατανομή αυτοαπασχολούμενων χωρίς προσωπικό στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με κριτήριο το αν απασχολούνται πλήρως ή μερικώς.

	πρωτογενής τομέας		υπόλοιποι τομείς	
Πλήρης απασχόληση	314.680	89%	611.310	96%
Μερική απασχόληση(1,2,3,4,5,6)	38.175	11%	27.758	4%
Σύνολο(Πλήρης & Μερική)	352.855		639.068	
1. Φροντίζει μικρά παιδιά ή εξαρτώμενους ενήλικες	2.921	8%	2.238	8%
2. Παρακολουθεί μαθήματα ή εκπαιδεύεται	446	1%	1.099	4%
3 Έχει ασθένεια ή ανικανότητα	937	2%	240	1%
4 Δεν μπορούσε να βρει πλήρη απασχόληση	2.915	8%	14.421	52%
5 Άλλοι λόγοι	27.975	73%	8.394	30%
6 Δεν δήλωσε λόγο	2.981	8%	1.366	5%

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Τα Σάββατα, (Πίνακας 46) οι αυτοαπασχολούμενοι του πρωτογενή τομέα φαίνεται να εργάζονται περισσότερο από τους αντίστοιχους των υπόλοιπων τομέων, διότι εργάζονται μερικές φορές το Σάββατο 2 στους 10 του πρωτογενή τομέα ενώ 1 στους 10 των υπόλοιπων τομέων, ενώ συνήθως το Σάββατο εργάζονται κατά την ίδια αναλογία τόσο στον πρωτογενή όσο και στους άλλους τομείς. Από την άλλη, τις Κυριακές (Πίνακας 47) κάτι ανάλογο ισχύει, αφού οι αυτοαπασχολούμενοι που εργάζονται συνήθως τις Κυριακές είναι κατά 11% περισσότεροι στον πρωτογενή τομέα και αυτοί που εργάζονται μερικές φορές είναι κατά 9% περισσότεροι πάλι στον πρωτογενή.

Πίνακας 46. Εργασία το Σάββατο από αυτοαπασχολούμενους στον πρωτογενή τομέα και στους λοιπούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας.

	πρωτογενής τομέας		υπόλοιποι τομείς	
Εργάζεται συνήθως το Σάββατο	274.635	68%	652.119	69%
Εργάζεται το Σάββατο μερικές φορές	81.167	20%	107.575	11%
Δεν εργάζεται το Σάββατο	47.439	12%	192.143	20%
Σύνολο	403.241		951.837	

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 47. Εργασία την Κυριακή από αυτοαπασχολούμενους στον πρωτογενή τομέα και στους λοιπούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας.

	πρωτογενής τομέας		υπόλοιποι τομείς	
	Αριθμός εργαζομένων	Ποσοστό	Αριθμός εργαζομένων	Ποσοστό
Εργάζεται συνήθως την Κυριακή	125.204	31%	190.620	20%
Εργάζεται την Κυριακή μερικές φορές	69.429	17%	75.794	8%
Δεν εργάζεται την Κυριακή	208.605	52%	685.423	72%
Σύνολο	403.238		951.837	

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

2.7. Η διάρθρωση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα σε σχέση με την πλήρη και την μερική απασχόληση

Ο ορισμός που δίνεται για την πλήρη απασχόληση γενικά αναφέρεται στην εργασία μέσα στα πλαίσια του νόμιμου ωραρίου. Το ανώτατο όριο νόμιμης απασχόλησης των εργαζομένων είναι 48 ώρες την εβδομάδα και 8 ώρες την ημέρα για εξαήμερη απασχόληση και 9 ώρες την ημέρα για πενθήμερη απασχόληση (όπως έχουμε αναφέρει και στην ενότητα 1.7). Από την άλλη, μερική απασχόληση ορίζεται η απασχόληση της οποίας οι ώρες εργασίας υπολογιζόμενες σε ημερήσια, εβδομαδιαία, δεκαπενθήμερη ή μηνιαία βάση είναι λιγότερες από το νόμιμο ωράριο εργασίας³³. Όπως έχει προαναφερθεί και στην ενότητα 1.7 η μερική απασχόληση έχει τις εξής μορφές:

- Καθημερινή απασχόληση με μειωμένο ωράριο
- Απασχόληση για λιγότερες από 5 ή 6 ημέρες την εβδομάδα με μειωμένο ωράριο
- Απασχόληση για λιγότερες από 5 ή 6 ημέρες την εβδομάδα με πλήρες ωράριο
- Εκ περιτροπής εργασία (εκ περιτροπής εργασία, η οποία αναγνωρίζεται ως ειδική μορφή μερικής απασχόλησης (άρθρο 2, παράγραφος 2, Ν.2639/1998). Συγκεκριμένα εκ περιτροπής εργασία θεωρείται η μειωμένη απασχόληση κατά την οποία ο εργαζόμενος απασχολείται μεν με πλήρες ημερήσιο ωράριο αλλά

³³<http://www.kepea.gr/aarticle.php?id=208>, ΚΕ.Π.Ε.Α (Κέντρο Πληροφόρησης Εργαζομένων και Ανέργων).

λιγότερες από τις ισχύουσες στην επιχείρηση ημέρες εργασίας, με βάση υπολογισμού την εβδομάδα, το δεκαπενθήμερο, τον μήνα ή το έτος)³⁴.

Στην Ελλάδα η μερική απασχόληση περιορίζεται ακόμα σε χαμηλά επίπεδα, διότι οι εργαζόμενοι αναζητούν θέσεις πλήρους απασχόλησης γιατί οι μισθοί είναι χαμηλοί σε σχέση με τα βιοτικό επίπεδο που κυριαρχεί σήμερα στην Ελλάδα. Αυτός είναι ένας λόγος που η μερική απασχόληση ως ποσοστό της συνολικής απασχόλησης στην Ελλάδα είναι χαμηλή σε σχέση με το μέσον όρο της ΕΕ. Άλλος ένας λόγος, σύμφωνα με το ΙΝΕ (Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε.), είναι ότι οι εργοδότες προτιμούν τις υπερωρίες των πλήρως απασχολούμενων αντί για τη μερική απασχόληση για να επιτυγχάνουν την ευελιξία του χρόνου εργασίας. Επιπλέον, στον ιδιωτικό τομέα, για όσους δεν είναι συνδικαλισμένοι, οι υπερωρίες είναι συχνά *απλήρωτη* εργασία. Η ανάπτυξη της σχετίζεται με την υψηλή ανεργία. Οι υπερωρίες προσφέρουν στις επιχειρήσεις την επιθυμητή ευελιξία του χρόνου εργασίας και καθιστούν λιγότερο ελκυστική και λιγότερο συχνή τη μερική απασχόληση³⁵.

Επιπλέον στην Ελλάδα, οι γυναίκες συμμετέχουν περισσότερο στη μερική απασχόληση γιατί οι άνδρες αναζητούν ενεργά και καταλαμβάνουν θέσεις πλήρους απασχόλησης. Οι θέσεις πλήρους απασχόλησης θεωρούνται ως η πρότυπη εργασία για τους επικεφαλείς των νοικοκυριών – που συνήθως είναι άνδρες³⁶.

Ως βασικός στόχος θα πρέπει λοιπόν να παραμείνει η υπεράσπιση και διεύρυνση της πλήρους και σταθερής απασχόλησης και η ισότιμη συμμετοχή ανδρών και γυναικών στην αμειβόμενη εργασία τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά.

Από τον Πίνακα 48, παρατηρούμε ότι τόσο στον πρωτογενή όσο και στους υπόλοιπους τομείς της ελληνικής οικονομίας η πλήρης απασχόληση κυριαρχεί όπου προσεγγιστικά 9 στους 10 εργαζόμενους και για τις δύο περιπτώσεις απασχολείται

---

³⁴<http://www.kepea.gr/aarticle.php?id=208>, ΚΕ.Π.Ε.Α (Κέντρο Πληροφόρησης Εργαζομένων και Ανέργων).

Σουμελή Ε., “Μερική Απασχόληση και Φύλο”, Περιοδικό «Ενημέρωση» του ΙΝΕ, Τεύχος 87, Σεπτέμβριος 2002.

³⁵Σουμελή Ε., “Μερική Απασχόληση και Φύλο”, Περιοδικό «Ενημέρωση» του ΙΝΕ, Τεύχος 87, Σεπτέμβριος 2002.

³⁶Σουμελή Ε., “Μερική Απασχόληση και Φύλο”, Περιοδικό «Ενημέρωση» του ΙΝΕ, Τεύχος 87, Σεπτέμβριος 2002.

πλήρως. Αντίθετα και για τον πρωτογενή και για τους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας όπως αναφέραμε και προηγουμένως η μερική απασχόληση δεν είναι τόσο διαδεδομένη ακόμα στην χώρα μας και πολύ μικρό μέρος της εργασιακής πίτας ανήκει σε αυτή. Συγκεκριμένα, το 11% των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα έχει μερική απασχόληση σχεδόν το διπλάσιο ποσοστό από τους αντίστοιχους των άλλων τομέων (6%). Επίσης από τον συγκεκριμένο πίνακα, το 64% αυτών που απασχολούνται μερικώς στον πρωτογενή τομέα δεν διασαφήνισε για πιο λόγο επέλεξε την μερική απασχόληση. Παρόλα αυτά, ένα 15% δήλωσε σαν λόγο την αδυναμία εύρεσης πλήρους απασχόλησης. Αντιθέτως στους υπόλοιπους τομείς, έχουμε καλύτερη εικόνα για τον λόγο που οι απασχολούμενοι απασχολούνται μερικώς διότι ένα μεγάλο ποσοστό του 61% δηλώνει ότι δεν μπορούσε να βρει πλήρη απασχόληση.

Πίνακας 48. Η κατανομή των πλήρως και των μερικώς απασχολούμενων στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας .

	πρωτογενής τομέας		υπόλοιποι τομείς	
Πλήρης απασχόληση	498.321	89%	3.644.064	94%
Μερική απασχόληση(1,2,3,4,5,6)	64.071	11%	219.167	6%
Σύνολο(Πλήρης & Μερική)	562.392		3.863.231	
1. Φροντίζει μικρά παιδιά ή εξαρτώμενους ενήλικες	6.305	10%	14.376	7%
2. Παρακολουθεί μαθήματα ή εκπαιδεύεται	818	1%	13.017	6%
3 Έχει ασθένεια ή ανικανότητα	1.944	3%	2.082	1%
4 .Δεν μπορούσε να βρει πλήρη απασχόληση	9.602	15%	133.530	61%
5 .Άλλοι λόγοι	40.941	64%	47.240	22%
6 .Δεν δήλωσε λόγο	4.461	7%	8.922	4%

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ

Παρακάτω στον Πίνακα 49, παρατηρούμε ότι στον πρωτογενή τομέα περίπου 5 στους 10 όσοι απασχολούνται πλήρως είναι 45 έως 64 ετών και 3 στους 10 είναι 30 έως 44 ετών. Δηλαδή βλέπουμε ότι ηλικιακά επικρατεί μια σχετική γήρανση όσων απασχολούνται πλήρως. Πιο πολύ γερασμένοι εμφανίζονται αυτοί που απασχολούνται μερικώς όπου παρομοίως 5 στους 10 είναι ηλικίας 45 έως 64 ετών και περίπου 2 στους 10 ηλικίας 65 ετών και άνω ενώ 2 στους 10 ηλικίας 30 έως 44 ετών. Εισερχόμενοι τώρα στους λόγους επιλογής της μερικής απασχόλησης, διαπιστώνουμε ότι όσοι την επέλεξαν λόγω του ότι φροντίζουν μικρά παιδιά οι εξαρτώμενους ενήλικες είναι ηλικίας μεταξύ 30 και 44 ετών κατά το 60%. Επίσης το 60% όσων εκπαιδεύονται η παρακολουθούν μαθήματα είναι ηλικίας 15 έως 29 ετών όπως ήταν και το αναμενόμενο. Παρομοίως

όπως ήταν αναμενόμενο το 51% όσων δήλωσαν ασθένεια η ανικανότητα είναι 65 ετών και άνω. Σε όσους δεν βρήκαν πλήρη απασχόληση, ηλικιακά δεν επικρατεί ξεκάθαρα μια ηλικιακή ομάδα αφού το 38% είναι 30 έως 44 ετών, το 33% είναι 45 έως 64 ετών και το 28% είναι 15 έως 29 ετών.

Πίνακας 49. Η κατανομή των πλήρως και των μερικώς απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα με βάση την ηλικία.

	15-29 ετών		30-44 ετών		45-64 ετών		65 ετών και άνω		Σύνολο
Πλήρης απασχόληση	48.672	10%	162.129	33%	260.113	52%	27.407	5%	498.321
Μερική απασχόληση(1,2,3,4,5,6)	6.344	10%	15.550	24%	31.994	50%	10.180	16%	64.068
1. Φροντίζει μικρά παιδιά ή εξαρτώμενους ενήλικες	1.271	20%	3.786	60%	1.247	20%	0	0%	6.304
2. Παρακολουθεί μαθήματα ή εκπαιδεύεται	498	61%	0	0%	250	31%	69	8%	817
3. Έχει ασθένεια ή ανικανότητα	0	0%	236	12%	713	37%	995	51%	1.944
4. Δεν μπορούσε να βρει πλήρη απασχόληση	2.675	28%	3.613	38%	3.126	33%	187	2%	9.601
5. Άλλοι λόγοι	1.253	3%	7.479	18%	23.783	58%	8.425	21%	40.940
6. Δεν δήλωσε λόγο	647	15%	436	10%	2.875	64%	504	11%	4.462

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Συνεχίζοντας με το επίπεδο εκπαίδευσης στον Πίνακα 50, παρατηρούμε ότι τόσο οι απασχολούμενοι στην μερική όσο στην πλήρη απασχόληση στον πρωτογενή τομέα, έχουν γενικά χαμηλό επίπεδο μόρφωσης αφού και στις 2 περιπτώσεις περίπου 6 στους 10 έχουν τελειώσει μόνο το δημοτικό. Όσοι τώρα έχουν δηλώσει ως λόγο μερικής απασχόλησης ότι φροντίζουν μικρά παιδιά ή εξαρτώμενους ενήλικες κατά το μεγαλύτερο ποσοστό του 57% έχουν τελειώσει την δευτεροβάθμια εκπαίδευση ενώ κατά ένα 40% την πρωτοβάθμια. Όσοι δήλωσαν ότι παρακολουθούν μαθήματα ή εκπαιδεύονται έχουν τελειώσει το γυμνάσιο ή το λύκειο το 61% αυτών και περίπου το 39% αυτών το δημοτικό. Οι μερικώς απασχολούμενοι με ασθένεια η ανικανότητα που όπως είδαμε και στον Πίνακα 49 είναι μεγάλης ηλικίας, όπως ήταν το λογικό έχουν τελειώσει το δημοτικό κατά ένα ποσοστό της τάξης του 86%. Τέλος όσοι δεν βρήκαν πλήρη απασχόληση οι μισοί από αυτούς έχουν τελειώσει την Δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Πίνακας 50. Η κατανομή των πλήρως και των μερικώς απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης.

	Τριτοβάθμια εκπαίδευση		Δευτεροβάθμια εκπαίδευση		Πρωτοβάθμια εκπαίδευση		Δεν πήγε καθόλου σχολείο		Σύνολο
Πλήρης απασχόληση	19.196	4%	185.593	37%	287.223	58%	6.309	1%	498.321
Μερική απασχόληση(1,2,3,4,5,6)	3.041	5%	22.828	36%	36.638	57%	1.564	2%	64.071
1. Φροντίζει μικρά παιδιά ή εξαρτώμενους ενήλικες	241	4%	3.571	57%	2.493	40%	0	0%	6.305
2. Παρακολουθεί μαθήματα ή εκπαιδεύεται	0	0%	498	61%	319	39%	0	0%	817
3. Έχει ασθένεια ή ανικανότητα	93	5%	54	3%	1.671	86%	127	7%	1.945
4. Δεν μπορούσε να βρει πλήρη απασχόληση	379	4%	5.065	53%	3.588	37%	570	6%	9.602
5. Άλλοι λόγοι	2.102	5%	12.157	30%	25.815	63%	867	2%	40.941
6. Δεν δήλωσε λόγο	226	5%	1.483	33%	2.752	62%	0	0%	4.461

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.Σ

2.8. Η διάρθρωση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα σε σχέση με την δεύτερη απασχόληση

Το θέμα που θα διαπραγματευτούμε στην συγκεκριμένη ενότητα είναι αυτό της δεύτερης απασχόλησης, που εντάσσεται στην έννοια της πολυαπασχόλησης. Πολυαπασχόληση των αγροτών είναι η παράλληλη απασχόλησή τους και σε άλλη αμειβόμενη δραστηριότητα έξω από τη γεωργική εκμετάλλευση εντός ή εκτός του πρωτογενή τομέα. Η πολυαπασχόληση, μπορεί να αφορά τον ίδιο τον αρχηγό της γεωργικής εκμετάλλευσης ή και τα άλλα μέλη του νοικοκυριού (σύζυγος, παιδιά).

Στις αγροτικές περιοχές, ο πρωτογενής τομέας συρρικνώνεται, με την εφαρμογή της Νέας Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ). Η γεωργική δραστηριότητα, λόγω της εκμηχάνισής της, της εποχικότητάς της και των προβλημάτων που αντιμετωπίζει στις μειονεκτικές περιοχές της χώρας σε πολλές περιπτώσεις δεν εξασφαλίζει πλήρη απασχόληση ούτε σε ένα μέλος της αγροτικής οικογένειας. Λόγω λοιπόν της αδυναμίας του πρωτογενή τομέα να εξασφαλίζει ικανοποιητικά εισοδήματα στον αγροτικό πληθυσμό, η αναζήτηση απασχόλησης από τα μέλη της αγροτικής οικογένειας στους άλλους τομείς της οικονομίας (δευτερογενή, τριτογενή) είναι δεδομένη. Είναι αποδεδειγμένο πλέον ότι εάν το πλεονάζον εργατικό δυναμικό δε βρει θέσεις εργασίας στον τόπο του, θα τις αναζητήσει εκτός περιοχής, δηλαδή θα μεταναστεύσει. Επομένως η δημιουργία θέσεων απασχόλησης και στους άλλους τομείς της οικονομίας είναι απολύτως απαραίτητη, προκειμένου να συγκρατηθεί ο πληθυσμός στην ύπαιθρο. Μια εναλλακτική διέξοδος των ανθρώπων της υπαίθρου είναι λοιπόν η πολυαπασχόληση, δηλαδή η συμπληρωματική απασχόληση με νέες καινοτόμες μορφές ανάπτυξης. Αυτές οι δραστηριότητες πολυαπασχόλησης σε αγροτικές περιοχές συνιστώνται εξαιρετικά, μετά την αναδιάρθρωση της νέας ΚΑΠ. Το αγροτικό εισόδημα θα αποτελείται από ολοκληρωμένους άμεσους και έμμεσους πόρους και όχι αποκλειστικά και μόνον από την πρωτογενή αγροτική παραγωγή. Οι δραστηριότητες αυτές θα είναι ένα συμπλήρωμα απασχόλησης στην πρωτογενή αγροτική παραγωγή με προσδόκιμο αποτέλεσμα την αύξηση του αγροτικού εισοδήματος, καθώς επίσης την ανάπτυξη της οικονομίας της υπαίθρου (π.χ παραγωγή καινοτόμων αγροδιατροφικών προϊόντων, επεξεργασία τοπικών παραδοσιακά παραγόμενων αγροδιατροφικών προϊόντων, αποτίμηση και εμπορία μη εμπορεύσιμων επί του παρόντος αγαθών και υπη-ρεσιών, συνεταιρική παραγωγή, επεξεργασία και διανομή τοπικών χαρακτηριστικών αγροδιατροφικών προϊόντων,

τοπική χειροτεχνία, ανάπτυξη περιβαλλοντικά κατευθυνόμενων τουριστικών δραστηριοτήτων κλπ.). Το τελικό αναμενόμενο αποτέλεσμα θα είναι η βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων, ο οποίοι θα εξακολουθούν να διάγουν στο αγροτικό περιβάλλον της υπαίθρου³⁷.

Η πολυαπασχόληση στην ύπαιθρο προωθείται και από την έννοια της πολυλειτουργικότητας της γεωργίας η οποία έχει αναδειχθεί τα τελευταία χρόνια ως μια έννοια πολυσήμαντη αλλά και με διαμφισβητούμενο χαρακτήρα. Πολυσήμαντη, διότι περιλαμβάνει όλους τους δυνατούς ρόλους της γεωργίας στις σύγχρονες κοινωνίες, πέρα από τον καθαρά παραγωγικό. Αμφισβητούμενη, καθώς υπάρχουν τρεις τουλάχιστον διαφορετικές προσεγγίσεις της εντός της ΕΕ ενώ αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα σημεία τριβής μεταξύ ΕΕ και ΗΠΑ στο πλαίσιο των πολυμερών εμπορικών διαπραγματεύσεων και του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου. Επιπρόσθετα, οι καθαρά παραγωγικοί ρόλοι της γεωργίας τους οποίους καλύπτει η έννοια της πολυλειτουργικότητας κατατάσσονται συνήθως σε τέσσερις κατηγορίες: α) περιβαλλοντικός, τόσο στη θετική (π.χ. ενίσχυση της βιοποικιλότητας, διατήρηση του εδάφους, προστασία από τις πλημμύρες, παραγωγή τοπίου, δημιουργία ενδιαιτημάτων ειδών άγριας ζωής), όσο και στην αρνητική του διάσταση (ρύποι γεωργικής προέλευσης, διάβρωση εδάφους, απώλεια βιοποικιλότητας κ.ά.). β) διατροφικός (επισιτιστική ασφάλεια, εξάλειψη της πείνας) γ) αναπτυξιακός (**δημιουργία θέσεων απασχόλησης και εισοδήματος στην ύπαιθρο**, βιωσιμότητα αγροτικών κοινωνιών) δ) κοινωνικός (παραδοσιακός τρόπος ζωής, οικογενειακές γεωργικές δομές, πολιτιστική κληρονομιά)³⁸.

Από τους 30.710 γεωργοκτηνοτρόφους (Πίνακας 51) οι οποίοι έχουν δεύτερη απασχόληση, τα 2/10 περίπου απασχολούνται ξανά με γεωργοκτηνοτροφικές δραστηριότητες, 2/10 απασχολούνται ως πωλητές και ασκούντες συναφή επαγγέλματα, περίπου τα 2/10 ως διευθύνοντες επιχειρηματίες και προϊστάμενοι, 1/10

³⁷ http://www.iapacyprus.eu/index.php?option=com_content&task=view&id=103&Itemid=1,

Ινστιτούτο Αγροτικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης.

³⁸ Τσιμπούκας Κ., Τσουκαλάς Στ., Σπαθής Π., Καρανικόλας Π. και Νέλλας Ελ. (2002): “Η οικονομική βιωσιμότητα των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στην Ελλάδα, στο πλαίσιο της γεωργικής διαρθρωτικής πολιτικής. Εκτιμήσεις με βάση τα στοιχεία του RICA”, Πρακτικά του 6^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Αγροτικής Οικονομίας, σ. 671-686, Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα.

Καρανικόλας Π., Βασσάλος Μ., Μαρτίνος Ν. και Κ. Τσιμπούκας (2008): “Οικονομική βιωσιμότητα και πολυλειτουργικότητα της γεωργίας: η περίπτωση της Βόρειας Αμοργού”, Πρακτικά του 5^{ου} Διεπιστημονικού-Διαπανεπιστημιακού Συνεδρίου του Μετσόβειου Κέντρου Διεπιστημονικής Έρευνας του ΕΜΠ.

ως παροχείς προσωπικών υπηρεσιών, περίπου 1/10 μοιράζεται μεταξύ απασχολούμενων ως τεχνιτών ανέγερσης και αποπεράτωσης και ως πλανόδιων πωλητών, οικιακών βοηθών κ.λ.π και τέλος 2/10 περίπου κατατάσσονται σε υπόλοιπα επαγγέλματα μικρότερης βαρύτητας ως προς την συμμετοχή των γεωργοκτηνοτρόφων.

Πίνακας 51 .Επαγγέλματα που δηλώνονται από τους γεωργοκτηνοτρόφους ως 2^η απασχόληση.

Πωλητές και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	6.084	20%
Γεωργοί,κτηνοτρόφοι	5.227	17%
Διευθύνοντες επιχειρηματίες και προϊστάμενοι	4.659	15%
Απασχολούμενοι στην παροχή προσωπικών υπηρεσιών	3.345	11%
Τεχνίτες ανέγερσης και αποπεράτωσης	2.108	7%
Πλανόδιοι πωλητές, οικιακοί βοηθοί κ.λ.π	1.810	6%
Λοιπά επαγγέλματα	7.477	24%
Σύνολο	30.710	

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Όσο αναφορά, τους απασχολούμενους που δηλώνουν τις γεωργοκτηνοτροφικές δραστηριότητες ως δεύτερη απασχόληση κυμαίνονται γύρω στους 41.000 εργαζόμενους (Πίνακας 52) από τους οποίους τα 2/10 προέρχονται από διευθύνοντες επιχειρηματίες και προϊσταμένους, περίπου το 1/10 από τεχνίτες ανέγερσης και αποπεράτωσης, περίπου το 1/10 από πωλητές και ασκούντες συναφών επαγγελμάτων, περίπου 1/10 από οδηγούς μέσων μεταφοράς, περίπου 1/10 από παροχείς προσωπικών υπηρεσιών και 1/10 προέρχονται από πλανόδιους πωλητές, οικιακούς βοηθούς, μηχανικούς, εφαρμοστές και ανειδίκευτους εργάτες ορυχείων. Τέλος, τα υπόλοιπα 3/10 προέρχονται από τα υπόλοιπα επαγγέλματα (εκτός των αγροτικών δραστηριοτήτων) ελάχιστης ποσοστιαίας σημασίας το καθένα από αυτά.

Πίνακας 52 . Επαγγέλματα που δηλώνουν γεωργοκτηνοτρόφοι ως 2^η απασχόληση.

Διευθύνοντες επιχειρηματίες και προϊστάμενοι	8.234	20%
Τεχνίτες ανέγερσης και αποπεράτωσης	5.748	14%
Πωλητές και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	4.883	12%
Οδηγοί μέσων μεταφοράς	3.096	8%
Απασχολούμενοι στην παροχή προσωπικών υπηρεσιών	2.679	7%
Πλανόδιοι πωλητές, οικιακοί βοηθοί	1.445	4%
Μηχανικοί, εφαρμοστές	1.417	3%
Ανειδίκευτοι εργάτες ορυχείων,	1.222	3%
Λοιπά επαγγέλματα εκτός των αγροτικών δραστηριοτήτων	11.823	29%
Σύνολο	40.547	

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΩΡΩΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

3.1. Οικονομετρική μεθοδολογία

Η οικονομετρική ανάλυση χρησιμοποιεί τις συναρτησιακές σχέσεις της οικονομικής θεωρίας και αφού τις μετατρέψει σε μαθηματικές, δηλαδή αφού κατασκευάσει ένα υπόδειγμα (model), προσπαθεί να τις εκτιμήσει εμπειρικά.

Η οικονομετρική ανάλυση ενός οικονομικού φαινομένου και η εμπειρική εκτίμηση των παραμέτρων μιας οικονομικής σχέσης επιχειρείται για έναν οι περισσότερους από τους παρακάτω τρεις σκοπούς:

- 1) **Την εμπειρική επαλήθευση ή τον έλεγχο της θεωρίας.** Το πρώτο βήμα για τον οικονομετρικό έλεγχο μιας θεωρίας είναι να εκφράσουμε την θεωρία μαθηματικά, δηλαδή να διατυπώσουμε το υπόδειγμα η την διατηρούμενη υπόθεση. Αν από την αντιπαράθεση του υποδείγματος με τα πραγματικά δεδομένα προκύψει ότι το υπόδειγμα εξηγεί την πραγματική συμπεριφορά των οικονομικών μονάδων, αν με άλλα λόγια η θεωρία συμβιβάζεται με τα πραγματικά δεδομένα, η θεωρία επαληθεύεται και γίνεται δεκτή. Αν η θεωρία δεν συμβιβάζεται με τα πραγματικά δεδομένα, τότε η θεωρία ή δεν γίνεται δεκτή ή τροποποιείται με βάση τα καινούργια δεδομένα.
- 2) **Την άσκηση οικονομικής πολιτικής.**
- 3) **Την πρόβλεψη των μελλοντικών τιμών των οικονομικών μεταβλητών.** Οι προβλέψεις είναι απαραίτητες για τον έλεγχο και την λήψη των αναγκαίων μέτρων από τους φορείς λήψεων αποφάσεων που θα επηρεάσουν τις τιμές των διαφόρων οικονομικών μεταβλητών³⁹.

---

³⁹ Χρήστου Γ., “Εισαγωγή στην Οικονομετρία”, Β΄ Έκδοση, Α΄ Τόμος, Gutenberg, Αθήνα 2004, σελ 3-7.

3.2. Το γραμμικό υπόδειγμα: απλή παλινδρόμηση

Έστω ότι θέλουμε να ερευνήσουμε εμπειρικά την σχέση που υπάρχει ανάμεσα σε δύο μεταβλητές, την Y και την X με βάση τις πληροφορίες από ένα δείγμα T για μια δεδομένη χρονική περίοδο. Έχουμε δηλαδή T ζεύγη από παρατηρήσεις (Y_t, X_t) , όπου $t=1,2,\dots,T$. Ας υποθέσουμε ότι η μαθηματική μορφή της συναρτησιακής σχέσης ανάμεσα στις Y και X είναι γραμμική, οπότε μπορούμε να γράψουμε:

$$Y_t = \beta_0 + \beta_1 X_t \quad (3.2.1)$$

Η σχέση (3.2.1) είναι σχέση προσδιοριστική και σημαίνει ότι όλο το δείγμα T με το ίδιο X έχουν το ίδιο Y . Στην πραγματικότητα όμως αυτό δεν ισχύει και η σχέση (3.2.1) δεν ικανοποιείται από όλα τα ζεύγη των T παρατηρήσεων (Y_t, X_t) . Με άλλα λόγια, η ευθεία που ορίζεται από την θεωρητική σχέση (3.2.1) δεν περνάει από όλα τα σημεία που καθορίζουν τα ζεύγη (Y_t, X_t) . Οι διαφορές ή οι αποκλίσεις από την ευθεία μπορούν να ληφθούν υπόψη με την προσθήκη μιας τυχαίας μεταβλητής u_t , οπότε η προσδιοριστική σχέση (3.2.1) γίνεται η στοχαστική σχέση:

$$Y_t = \beta_0 + \beta_1 X_t + u_t \quad (3.2.2)$$

Υπάρχουν τρεις βασικοί λόγοι που δικαιολογούν την προσθήκη του διαταρακτικού όρου u_t .

- 1) Η μεταβλητή X μπορεί να είναι ο βασικός προσδιοριστικός παράγοντας της μεταβλητής Y , αλλά υπάρχουν και άλλοι παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν την Y . Επίσης η Y επηρεάζεται και από τις διαφορές προτιμήσεων κ.λ.π. Είναι φανερό ότι δεν μπορούμε να συμπεριλάβουμε όλες αυτές τις μεταβλητές που επηρεάζουν την μεταβλητή Y και επομένως οι ατομικές αποκλίσεις, μπορεί να θεωρηθεί πως οφείλονται στις επιδράσεις των μεταβλητών που δεν περιλαμβάνονται. Γενικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η Y είναι η συνάρτηση ενός μεγάλου αριθμού μεταβλητών, δηλαδή $Y=f(X_1, X_2, X_3, \dots)$ και θεωρούμε την X_1 ως την πιο σπουδαία, οπότε $Y=f(X_1, u)$. Δηλαδή, ο διαταρακτικός όρος u παριστάνει την επίδραση όλων των άλλων μεταβλητών που έχουν παραλειφθεί.
- 2) Η παρουσία του διαταρακτικού όρου μπορεί επίσης να αποδοθεί στο γεγονός ότι η ανθρώπινη συμπεριφορά είναι κατά κάποιον τρόπο

αστάθμητη, οπότε και αν ακόμα μπορούσαμε να συμπεριλάβουμε όλους τους παράγοντες που επηρεάζουν μια δεδομένη μεταβλητή, πάλι θα υπήρχαν ατομικές διαφορές.

- 3) Ο τρίτος λόγος για την ύπαρξη του διαταρακτικού όρου, αναφέρεται στα σφάλματα μέτρησης των μεταβλητών⁴⁰.

3.3. Κλασική γραμμική παλινδρόμηση: οι βασικές υποθέσεις

Οι βασικές υποθέσεις του υποδείγματος της κλασικής γραμμικής παλινδρόμησης είναι οι εξής:

- 1) $Y_t = \beta_0 + \beta_1 X_t + u_t$
- 2) $u_t \sim (0, \sigma^2)$
  - I. u_t είναι τυχαία μεταβλητή
  - II. $E u_t = 0$
  - III. $E u_t^2 = \sigma^2$
- 3) $E u_t u_s = 0$ για $t \neq s$
- 4) Η μεταβλητή X δεν είναι στοχαστική. Οι τιμές παραμένουν σταθερές και δεν είναι όλες ίσες μεταξύ τους.

Η πρώτη υπόθεση αναφέρεται στην γραμμική σχέση που συνδέει τις μεταβλητές Y (εξαρτημένη) και X (ανεξάρτητη).

Η υπόθεση 2 σημαίνει ότι η μεταβλητή u_t είναι τυχαία μεταβλητή που παίρνει τιμές θετικές και αρνητικές, αλλά κατά μέσο όρο η τιμή της είναι μηδέν. Επίσης η διακύμανση της τυχαίας μεταβλητής u_t , είναι σταθερή για όλες τις τιμές της X . Όταν η διακύμανση παραμένει σταθερή, ο διαταρακτικός όρος είναι ομοσκεδαστικός η χαρακτηρίζεται από ομοσκεδαστικότητα. Αν η διακύμανση δεν είναι σταθερή, ο διαταρακτικός όρος είναι ετεροσκεδαστικός η χαρακτηρίζεται από ετεροσκεδαστικότητα. Η υπόθεση 2) III. επομένως, σημαίνει πως ο διαταρακτικός όρος είναι ομοσκεδαστικός.

---

⁴⁰ Χρήστου Γ., "Εισαγωγή στην Οικονομετρία", Β' Έκδοση, Α' Τόμος, Gutenberg, Αθήνα 2004, σελ 13-15.

Η υπόθεση 3 σημαίνει ότι οι διαταρακτικοί όροι είναι ασυσχέτιστοι μεταξύ τους και επομένως η συνδιακύμανση του διαταρακτικού όρου, της παρατήρησης t , με τον διαταρακτικό όρο, οποιασδήποτε άλλης παρατήρησης s , είναι μηδέν⁴¹.

Κλείνοντας την ενότητα αυτή, να αναφερθεί ότι η εκτίμηση των παραμέτρων του υποδείγματος της γραμμικής παλινδρόμησης γίνεται με την μέθοδο των ελαχίστων τετραγώνων (least squares method).

3.4. Το γραμμικό υπόδειγμα: πολλαπλή παλινδρόμηση

Η συμπεριφορά των περισσότερων οικονομικών μεταβλητών είναι συνάρτηση όχι μιας (απλή γραμμική παλινδρόμηση) αλλά πολλών μεταβλητών. Έστω ότι $Y=f(X_1, X_2, \dots, X_k)$ δηλαδή η Y είναι συνάρτηση των K ερμηνευτικών μεταβλητών $X_1, X_2, \dots, X_k$. Αν υποθέσουμε ότι η συναρτησιακή σχέση $Y=f(X_1, X_2, \dots, X_k)$ είναι γραμμική, για ένα δείγμα από T παρατηρήσεις, μπορούμε να γράψουμε

$$Y_t = \beta_0 + \beta_1 X_{t1} + \beta_2 X_{t2} + \dots + \beta_k X_{tk} + u_t \quad (3.4.1)$$

όπου X_{t1} είναι η t παρατήρηση της ερμηνευτικής μεταβλητής X_1 , X_{t2} η t παρατήρηση της ερμηνευτικής μεταβλητής X_2 κ.λ.π. Η σχέση (3.4.1) αποτελεί το υπόδειγμα της γραμμικής πολλαπλής παλινδρόμησης, που είναι επέκταση της απλής παλινδρόμησης για περισσότερες από μια ερμηνευτικές μεταβλητές. Για $K=1$, η σχέση (3.4.1) γίνεται το υπόδειγμα της απλής γραμμικής παλινδρόμησης⁴².

3.5. Το κλασικό γραμμικό υπόδειγμα: οι βασικές υποθέσεις

Οι βασικές υποθέσεις που συνιστούν το κλασικό γραμμικό υπόδειγμα στη γενική του μορφή, δηλαδή με K ερμηνευτικές μεταβλητές, είναι σχεδόν οι ίδιες με τις υποθέσεις για το διμεταβλητό γραμμικό υπόδειγμα. Οι υποθέσεις αυτές που πρέπει να ισχύουν για όλες τις παρατηρήσεις είναι οι ακόλουθες:

- 1) $Y_t = \beta_0 + \beta_1 X_{t1} + \beta_2 X_{t2} + \dots + \beta_k X_{tk} + u_t$
- 2) $u_t \sim (0, \sigma^2)$

⁴¹ Χρήστου Γ., "Εισαγωγή στην Οικονομετρία", Β' Έκδοση, Α' Τόμος, Gutenberg, Αθήνα 2004, σελ 15-18.

⁴² Χρήστου Γ., "Εισαγωγή στην Οικονομετρία", Β' Έκδοση, Α' Τόμος, Gutenberg, Αθήνα 2004, σελ 75.

- I. $\mathbf{u}_t$ είναι τυχαία μεταβλητή
  - II. $\mathbf{E}\mathbf{u}_t = \mathbf{0}$
  - III. $\mathbf{E}\mathbf{u}_t^2 = \sigma^2$
- 3) $\mathbf{E}\mathbf{u}_t\mathbf{u}_s = \mathbf{0}$ για $t \neq s$
  - 4) Οι ερμηνευτικές μεταβλητές δεν είναι στοχαστικές. Οι τιμές τους παραμένουν σταθερές και δεν είναι όλες ίσες μεταξύ τους.
  - 5) Δεν υπάρχουν ακριβείς γραμμικές σχέσεις ανάμεσα στις ερμηνευτικές μεταβλητές.
  - 6) Ο αριθμός των παρατηρήσεων του δείγματος είναι μεγαλύτερος από τον αριθμό των συντελεστών του υποδείγματος που θέλουμε να εκτιμήσουμε⁴³.

3.6. Το γραμμικό υπόδειγμα: πολλαπλή παλινδρόμηση με εξαρτημένη μεταβλητή τις ώρες συνήθους απασχόλησης

Το πρώτο βήμα που ακολουθούμε, είναι η εξειδίκευση του υποδείγματος, που αναφέρεται στον καθορισμό των διαφόρων μεταβλητών που θα περιληφθούν στο υπόδειγμα, στον διαχωρισμό τους σε ενδογενείς και εξωγενείς καθώς και στην μαθηματική διατύπωση του υποδείγματος⁴⁴. Στην συγκεκριμένη ενότητα θέλουμε να μελετήσουμε τους σημαντικότερους προσδιοριστικούς παράγοντες προσφοράς ωρών εργασίας από την πλευρά των εργαζομένων. Οι πιο σημαντικοί παράγοντες που προσδιορίζουν τις ώρες συνήθους απασχόλησης (D) είναι η εκπαίδευση (T), το φύλο (F), η ηλικία (H), ο 2ψήφιος κλάδος πρώτης απασχόλησης (K), η περιφέρεια (P), ο βαθμός αστικότητας του τόπου διαμονής (V), η θέση στο επάγγελμα (L) και ο τομέας απασχόλησης (G). Στην γενική της μορφή η συνάρτηση των ωρών συνήθους απασχόλησης μπορεί να γραφτεί ως εξής:

$$\mathbf{D} = \mathbf{f}(\mathbf{T}, \mathbf{F}, \mathbf{H}, \mathbf{K}, \mathbf{P}, \mathbf{V}, \mathbf{L}, \mathbf{G}) \quad (3.6.1)$$

Φυσικά μπορεί να υπάρχουν και άλλοι παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν τις ώρες συνήθους απασχόλησης. Στην περίπτωση που εμείς εξετάζουμε ορίσαμε τις

⁴³ Χρήστου Γ., "Εισαγωγή στην Οικονομετρία", Β' Έκδοση, Α' Τόμος, Gutenberg, Αθήνα 2004, σελ 76-77.

⁴⁴ Χρήστου Γ., "Εισαγωγή στην Οικονομετρία", Β' Έκδοση, Α' Τόμος, Gutenberg, Αθήνα 2004, σελ 7.

τιμές της κάθε παραμετρικής μεταβλητής (T,F,K,P,V,L,G) ως καινούριες μεταβλητές ενώ για τις συνεχείς μεταβλητές όπως στην περίπτωση της ηλικίας (H) και των ωρών συνήθους απασχόλησης (D) δεν μπήκαμε σε αυτήν την διαδικασία. Με άλλα λόγια για την περίπτωση της εκπαίδευσης ορίστηκαν οι μεταβλητές $T_1=Τριτοβάθμια$, $T_2=Δευτεροβάθμια$, $T_3 =Πρωτοβάθμια$, $T_4=δεν πήγε καθόλου σχολείο$, όπου στην περίπτωση που η t παρατήρηση έχει τελειώσει π.χ την τριτοβάθμια εκπαίδευση τότε για $T= f(T_1, T_2, T_3, T_4)$ έχουμε $T= f(1,0,0,0)$, αν έχει τελειώσει την δευτεροβάθμια έχουμε $T= f(0,1,0,0)$ και ούτε καθεξής. Με άλλα λόγια, ορίσαμε διχοτομικές μεταβλητές δηλαδή μεταβλητές που μπορεί να πάρουν δύο τιμές όπως π.χ για την T_1 που παίρνει τις τιμές 0 ή 1 (έχει τελειώσει τριτοβάθμια εκπαίδευση ή όχι) και το ίδιο ισχύει και για τις υπόλοιπες. Οπότε για τις υπόλοιπες μεταβλητές ορίστηκαν οι εξής μεταβλητές :1) για το φύλο $F_1=άνδρες$, $F_2=γυναίκες$ 2) για τον 2ψήφιο κλάδο πρώτης απασχόλησης $K_1=φυτική, ζωική, θήρα και δασοκομία και λοιπές δραστηριότητες$, $K_2=υπόλοιποι κλάδοι$ 3) για την περιφέρεια $P_1=Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, Κεντρική Μακεδονία, Δυτική Μακεδονία, Ήπειρος, Θεσσαλία$, $P_2=Δυτική Ελλάς, Στερεά Ελλάς, Αττική, Πελοπόννησος$ και $P_3=Ιόνιοι νήσοι, Βόρειο Αιγαίο, Νότιο Αιγαίο, Κρήτη$ 4) για τον βαθμό αστικότητας $V_1=αστικές$, $V_2=ημιαστικές$ και $V_3=αγροτικές$ 5) για την θέση στο επάγγελμα $L_1=αυτοαπασχολούμενος με η χωρίς προσωπικό$, $L_2=μισθωτός$ και $L_3=βοηθός οικογενειακής επιχείρησης$ 6) για τον τομέα απασχόλησης $G_1=πρωτογενής$, $G_2=δευτερογενής$ και $G_3=τριτογενής$.

Αν υποθέσουμε ότι η συνάρτηση των ωρών συνήθους απασχόλησης είναι γραμμική μπορούμε να γράψουμε:

$$D=\beta_0+\beta_1T_1+\beta_2T_2+\beta_3T_3+\beta_4T_4+\beta_5F_1+\beta_6F_2+\beta_7K_1+\beta_8K_2+\beta_9P_1+\beta_{10}P_2+\beta_{11}P_3+\beta_{12}V_1+\beta_{13}V_2+\beta_{14}V_3+\beta_{15}L_1+\beta_{16}L_2+\beta_{17}L_3+\beta_{18}G_1+\beta_{19}G_2+\beta_{20}G_3+\beta_{21}H+u \quad (3.6.2)$$

Η παραπάνω εξίσωση αποτελεί το υπόδειγμα που θα ερευνηθεί οικονομετρικά. Για την πλήρη εξειδίκευση του απαιτείται επιπλέον ο καθορισμός των προσδοκώμενων πρόσημων των συντελεστών και ο καθορισμός του τυχαίου όρου.

Το δεύτερο βήμα είναι η εκτίμηση του υποδείγματος, δηλαδή η εφαρμογή των κατάλληλων οικονομετρικών μεθόδων για την εκτίμηση των συντελεστών του υποδείγματος⁴⁵. Ως προς το είδος των στατιστικών παρατηρήσεων, για τις μεταβλητές του υποδείγματος στην περίπτωση μας έχουμε τα διαστρωματικά στοιχεία

⁴⁵ Χρήστου Γ., “Εισαγωγή στην Οικονομετρία”, Β΄ Έκδοση, Α΄ Τόμος, Gutenberg, Αθήνα 2004, σελ 9.

(αναφέρονται σε παρατηρήσεις για ένα στρώμα οικονομικών μονάδων για το 1^ο τρίμηνο του 2010). Στην περίπτωση μας έχουμε εφαρμόσει πληθυσμιακή στάθμιση κάνοντας χρήση της μεταβλητής weight 1000 ώστε τα αποτελέσματα μας να αξιολογηθούν σε επίπεδο πληθυσμού. Επίσης ασχολούμαστε μόνο με τον εργαζόμενο πληθυσμό δηλαδή τα αποτελέσματα μας ανάγονται σε επίπεδο 4.500.00 ατόμων περίπου.

Το τρίτο βήμα, είναι ο έλεγχος του υποδείγματος και για αυτό τον σκοπό χρησιμοποιούνται κριτήρια που μπορούν να διακριθούν σε οικονομικά (priori κριτήρια από την οικονομική θεωρία και αναφέρονται κυρίως στα πρόσημα και τα όρια των συντελεστών), στατιστικά και οικονομετρικά⁴⁶.

3.7. Ανάλυση και αποτελέσματα βήμα προς βήμα της πολλαπλής παλινδρόμησης με εξαρτημένη μεταβλητή τις ώρες συνήθους απασχόλησης

Στην προηγούμενη ενότητα, εξήγαμε την γραμμική συνάρτηση των ωρών συνήθους απασχόλησης που είναι η εξής:

$$D = \beta_0 + \beta_1 T_1 + \beta_2 T_2 + \beta_3 T_3 + \beta_4 T_4 + \beta_5 F_1 + \beta_6 F_2 + \beta_7 K_1 + \beta_8 K_2 + \beta_9 P_1 + \beta_{10} P_2 + \beta_{11} P_3 + \beta_{12} V_1 + \beta_{13} V_2 + \beta_{14} V_3 + \beta_{15} L_1 + \beta_{16} L_2 + \beta_{17} L_3 + \beta_{18} G_1 + \beta_{19} G_2 + \beta_{20} G_3 + \beta_{21} H + u \quad (3.6.2)$$

Η παραπάνω εξίσωση, ερευνήθηκε οικονομετρικά (χρήση του SPSS) και η διαδικασία παρουσιάζεται στην συνέχεια αυτής της ενότητας.

Στην ανάλυση πολλαπλής παλινδρόμησης μπορεί να χρησιμοποιηθεί οποιοσδήποτε αριθμός μεταβλητών πρόβλεψης, αλλά οι πολλές μεταβλητές δεν είναι απαραίτητα το ιδανικό. Είναι σημαντικό να βρεθούν μεταβλητές που επηρεάζουν σημαντικά την εξαρτημένη μεταβλητή. Το SPSS έχει διαδικασίες, με τις οποίες μόνον οι σημαντικές μεταβλητές πρόβλεψης θα συμπεριληφθούν στην εξίσωση παλινδρόμησης. Με τη μέθοδο καταχώρησης **Forward (=προς τα μπρος)** ορίζονται μία εξαρτημένη μεταβλητή και οποιοσδήποτε αριθμός ανεξάρτητων μεταβλητών. Η διαδικασία **Regression (=παλινδρόμηση)** θα υπολογίσει ποια ανεξάρτητη μεταβλητή

⁴⁶ Χρήστου Γ., "Εισαγωγή στην Οικονομετρία", Β' Έκδοση, Α' Τόμος, Gutenberg, Αθήνα 2004, σελ 9.

έχει την υψηλότερη διμεταβλητή συσχέτιση με την εξαρτημένη μεταβλητή. Το SPSS θα δημιουργήσει στη συνέχεια την εξίσωση παλινδρόμησης με τη μία επιλεγμένη ανεξάρτητη μεταβλητή. Αυτό σημαίνει ότι μετά το πρώτο βήμα έχει υπολογιστεί μια συνάρτηση παλινδρόμησης που συμπεριλαμβάνει την προσδιορισμένη εξαρτημένη μεταβλητή και μόνο μία ανεξάρτητη μεταβλητή. Στη συνέχεια, η διαδικασία **Regression** θα καταχωρήσει τη δεύτερη μεταβλητή, η οποία εξηγεί το μεγαλύτερο τμήμα της επιπλέον διακύμανσης. Αυτή η δεύτερη μεταβλητή θα συμπεριληφθεί μόνον αν εξηγεί ένα σημαντικό τμήμα της επιπλέον διακύμανσης. Μετά απ' αυτό το δεύτερο βήμα η εξίσωση παλινδρόμησης έχει την ίδια εξαρτημένη μεταβλητή αλλά τώρα έχει δύο μεταβλητές πρόβλεψης. Στη συνέχεια, αν υπάρχει κάποια τρίτη μεταβλητή που εξηγεί σημαντικά περισσότερη διακύμανση, θα συμπεριληφθεί επίσης στην εξίσωση παλινδρόμησης. Αυτή η διαδικασία θα συνεχιστεί μέχρι να μην υπάρχουν άλλες μεταβλητές που να εξηγούν σημαντικά επιπλέον διακύμανση. Εξ' ορισμού η διαδικασία **Regression** θα σταματήσει να προσθέτει νέες μεταβλητές όταν η τιμή p που σχετίζεται με τον συνυπολογισμό μιας επιπλέον μεταβλητής αυξάνει πέρα από το επίπεδο σημαντικότητας 0,05⁴⁷.

Το μέτρο της ισχύς της σχέσης ανάμεσα στις ανεξάρτητες μεταβλητές και την εξαρτημένη μεταβλητή ορίζεται μ' ένα κεφαλαίο R και συνήθως αναφερόμαστε σ' αυτό ως πολλαπλό R . Αυτός ο αριθμός στο τετράγωνο (R^2) δίνει μια τιμή που αντιπροσωπεύει το ποσοστό της διακύμανσης στην εξαρτημένη μεταβλητή που εξηγείται από τις ανεξάρτητες⁴⁸.

Στην ανάλυση πολλαπλής παλινδρόμησης, το B (στην περίπτωση μας $\beta_1, \beta_2, \dots, \beta_{21}$) μπορεί σε γενικές γραμμές να ερμηνευτεί ως η κλίση ή η σταθμική σταθερά για τη μεταβλητή που μας ενδιαφέρει και η σταθερά (β_0) το σημείο τομής με τον άξονα Y . Μια θετική τιμή για έναν από τους συντελεστές B δείχνει ότι μια υψηλότερη τιμή για την αντίστοιχη μεταβλητή θα αυξήσει την τιμή της εξαρτημένης μεταβλητής. Ένας αρνητικός συντελεστής σε μια μεταβλητή πρόβλεψης θα μειώνει την τιμή της εξαρτημένης μεταβλητής. Όσο μεγαλύτερη είναι η τιμή B (απόλυτες τιμές), τόσο μεγαλύτερη η επίδραση στην τιμή της εξαρτημένης μεταβλητής. Όσο

---

⁴⁷ Darren G. and Malley P., "Spss for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference 11.0 Update", Pearson Education Inc, 2003.

⁴⁸ Darren G. and Malley P., "Spss for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference 11.0 Update", Pearson Education Inc, 2003.

μικρότερη είναι η τιμή B (απόλυτες τιμές), τόσο μικρότερη επίδραση έχει αυτή στην εξαρτημένη μεταβλητή⁴⁹.

Πάντως, συνήθως οι τιμές B δεν μπορούν να συγκριθούν άμεσα επειδή διαφορετικές μεταβλητές μπορεί να μετρώνται σε διαφορετικές κλίμακες ή να έχουν διαφορετικά μετρικά. Για να ξεπεράσουν αυτή τη δυσκολία οι στατιστικοί έχουν δημιουργήσει μια τυποποιημένη τιμή που ονομάζεται *Beta* (β), η οποία επιτρέπει άμεσες συγκρίσεις της σχετικής ισχύος των σχέσεων μεταξύ μεταβλητών. Το β κυμαίνεται ανάμεσα στο ± 1.0 και είναι μια μερική συσχέτιση. Μερική συσχέτιση είναι η συσχέτιση μεταξύ δύο μεταβλητών, στις οποίες μοιράζεται η επίδραση όλων των υπολοίπων μεταβλητών της εξίσωσης. Η *Beta* είναι η μοναδική συνεισφορά μιας μεταβλητής στην ερμηνεία μιας άλλης. Το βάρος *Beta*, συχνά καλείται τυποποιημένος συντελεστής παλινδρόμησης, δεν είναι απλώς μια σημαντική έννοια στην παλινδρόμηση αλλά αποτελεί και στοιχείο που χρησιμοποιείται στην μοντελοποίηση της δομικής εξίσωσης (structural equation modeling) για να παρουσιάσει το μέγεθος και τη διεύθυνση των σχέσεων ανάμεσα σε όλες τις μεταβλητές ενός μοντέλου⁵⁰.

Σύμφωνα με τον Πίνακα 53 τα κύρια στοιχεία της ανάλυσης που εντοπίζουμε στην περίπτωση της εξίσωσης (3.6.2) μετά την χρήση του SPSS είναι τα εξής:

---

⁴⁹ Darren G. and Malley P., "*Spss for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference 11.0 Update*", Pearson Education Inc, 2003.

⁵⁰ Darren G. and Malley P., "*Spss for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference 11.0 Update*", Pearson Education Inc, 2003.

Πίνακας 53 . Οι μεταβλητές στην ανάλυση πολλαπλής παλινδρόμησης.

Μεταβλητές στην ανάλυση	B	Std .Error	Beta (β)	sig
ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ [Δευτεροβάθμια (T₂)]				
Τριτοβάθμια (T ₁)	-3.284	.012	-.135	.000
Πρωτοβάθμια (T ₃)	.374	.016	.012	.000
Δεν πήγε καθόλου σχολείο (T ₄)	-1.771	.082	-.009	.000
ΦΥΛΟ [Ανδρες (F₁)]				
Γυναίκες (F ₂)	-3.961	.011	-.165	.000
2ΨΗΦΙΟΣ ΚΛΑΔΟΣ ΠΡΩΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ [Φυτική, ζωική, θήρα και δασοκομία και λοιπές δραστηριότητες (K₁)]				
Υπόλοιποι κλάδοι (K ₂)	3.164	.076	.088	.000
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ [Δυτική Ελλάς, Στερεά Ελλάς, Αττική, Πελοπόννησος (P₂)]				
Ανατολική Μακεδονία & Θράκη, Κεντρική Μακεδονία, Δυτική Μακεδονία, Ήπειρος, Θεσσαλία (P ₁)	-429	.011	-.017	.000
Ιόνιοι νήσοι, Βόρειο Αιγαίο, Νότιο Αιγαίο, Κρήτη (P ₃)	.081	.017	.002	.000
ΒΑΘΜΟΣ ΑΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ [Ημιαστικές (V₂)]				
Αστικές (V ₁)	-.829	.016	-.033	.000
Αγροτικές (V ₃)	.109	.018	.004	.000
ΘΕΣΗ ΣΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ [βοηθός οικογενειακής επιχείρησης (L₃)]				
Αυτοαπασχολούμενος με η χωρίς προσωπικό (L ₁)	4.605	.024	.180	.000
Μισθωτός (L ₂)	-4.274	.023	-.175	.000
ΤΟΜΕΑΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ [Δευτερογενής (G₂)]				
Πρωτογενής (G ₁)	-.672	.076	-.019	.000
Τριτογενής (G ₃)	.702	.014	.028	.000
ΗΛΙΚΙΑ				
	-.044	.000	-.043	.000
Σταθερά (constant) β₀	45.441	.084		.000

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ

Δεκατέσσερις μεταβλητές ικανοποίησαν το κριτήριο εισαγωγής [σύμφωνα με την μέθοδο **Forward (=προς τα μπρος)**] προκειμένου να συμπεριληφθούν στην εξίσωση οι (T₁, T₃, T₄, F₂, K₂, P₁, P₃, V₁, V₃, L₁, L₂, G₁, G₃, H) και επτά μεταβλητές δεν το ικανοποίησαν (T₂, F₁, K₁, P₂, V₂, L₃, G₂). Οπότε η εξίσωση (3.6.2) παρουσιάζεται ως εξής:

$$D = \beta_0 + \beta_1 T_1 + \beta_2 T_3 + \beta_3 T_4 + \beta_4 F_2 + \beta_5 K_2 + \beta_6 P_1 + \beta_7 P_3 + \beta_8 V_1 + \beta_9 V_3 + \beta_{10} L_1 + \beta_{11} L_2 + \beta_{12} G_1 + \beta_{13} G_3 + \beta_{14} H + u \quad (3.7.1)$$

Η ανάλυση πολλαπλής παλινδρόμησης έδωσε τις ακόλουθες τιμές B :

- I. $\beta_1 = -3,284$
- II. $\beta_2 = +0,374$
- III. $\beta_3 = -1,771$
- IV. $\beta_4 = -3,961$
- V. $\beta_5 = +3,164$
- VI. $\beta_6 = -0,429$
- VII. $\beta_7 = +0,081$
- VIII. $\beta_8 = -0,829$
- IX. $\beta_9 = +0,109$
- X. $\beta_{10} = +4,605$
- XI. $\beta_{11} = -4,274$
- XII. $\beta_{12} = -0,672$
- XIII. $\beta_{13} = +0,702$
- XIV. $\beta_{14} = -0,044$

Επίσης έδωσε σταθερά $\beta_0 = +45,441$.

Απ' αυτά τα νούμερα με αντικατάσταση στον τύπο (3.7.1) έχουμε :

$$\mathbf{D} = 45,441 - 3,284\mathbf{T}_1 + 0,374\mathbf{T}_3 - 1,771\mathbf{T}_4 - 3,961\mathbf{F}_2 + 3,164\mathbf{K}_2 - 0,429\mathbf{P}_1 + 0,081\mathbf{P}_3 - 0,829\mathbf{V}_1 + 0,109\mathbf{V}_3 + 4,605\mathbf{L}_1 - 4,274\mathbf{L}_2 - 0,672\mathbf{G}_1 + 0,702\mathbf{G}_3 - 0,044\mathbf{H} + \mathbf{u} \quad (3.7.2)$$

Ο πολλαπλός R , δείχνει μια μέτρια θετική συσχέτιση ανάμεσα στις δεκατέσσερις μεταβλητές πρόβλεψης και την εξαρτημένη μεταβλητή $\mathbf{D}$ = ώρες συνήθους απασχόλησης ($R = 0,416$). Η τιμή του R^2 δείχνει ότι το 17,3% περίπου της διακύμανσης στην $\mathbf{D}$ εξηγείται από τις δεκατέσσερις μεταβλητές πρόβλεψης.

Οι τιμές $Beta$ (β) κατά φθίνουσα σειρά ως προς τις απόλυτες τιμές είναι οι εξής:

- I. $L_1(\beta) = +0,180$
- II. $L_2(\beta) = -0,175$
- III. $F_2(\beta) = -0,165$
- IV. $T_1(\beta) = -0,135$
- V. $K_2(\beta) = +0,088$
- VI. $H(\beta) = -0,043$

- VII. $V_1(\beta) = -0,033$
- VIII. $G_3(\beta) = +0,028$
- IX. $G_1(\beta) = -0,019$
- X. $P_1(\beta) = -0,017$
- XI. $T_3(\beta) = +0,012$
- XII. $T_4(\beta) = -0,009$
- XIII. $V_3(\beta) = +0,004$
- XIV. $P_3(\beta) = +0,002$

Οι τιμές *Beta* (β) δείχνουν τη σχετική επίδραση των καταχωρημένων μεταβλητών, δηλαδή ότι η L_1 (αυτοαπασχολούμενος με η χωρίς προσωπικό) έχει τη μεγαλύτερη επίδραση στην D (ώρες συνήθους απασχόλησης) ($\beta=0,180$), ακολουθεί η L_2 (μισθωτός) ($\beta=0,175$), η F_2 (γυναίκα) ($\beta=0,165$), η T_1 (Τριτοβάθμια εκπαίδευση) ($\beta=0,135$), η K_2 (υπόλοιποι κλάδοι δραστηριότητας εκτός των φυτικής, ζωικής, θήρας και λοιπών δραστηριοτήτων) ($\beta=0,088$) και συνεχίζεται κατά φθίνουσα σειρά για τις υπόλοιπες μεταβλητές. Να αναφέρουμε ότι στο τέλος βρίσκονται οι μεταβλητές (μικρότερη επίδραση στην εξαρτημένη μεταβλητή), V_3 (αγροτικές περιοχές) ($\beta=0,004$) και η P_3 (περιφέρειες των Ιόνιων νήσων, Βορείου Αιγαίου, Νοτίου Αιγαίου, Κρήτης) ($\beta=0,002$). Η κατεύθυνση της επίδρασης είναι θετική για τις ($L_1, K_2, G_3, T_3, V_3, P_3$) και αρνητική για τις ($L_2, F_2, T_1, H, V_1, G_1, P_1, T_4$).

3.8. Λογιστική(logistic) παλινδρόμηση

Συχνά το ερώτημα που ανακύπτει, είναι πως διατυπώνεται και πως εκτιμάται ένα υπόδειγμα στο οποίο η εξαρτημένη μεταβλητή είναι διχοτομική (όταν οι επιλογές είναι δυο, παίρνει δηλαδή δύο τιμές 0 ή 1) ή πολυχοτομική (όταν οι επιλογές είναι περισσότερες από δύο). Όπως θα δείξουμε και στην ενότητα 3.9 θα αναλύσουμε την περίπτωση όπου έχουμε ως εξαρτημένη μεταβλητή την διχοτομική $X_1(0,1)$ που παίρνει την τιμή 0 για $D > 35$ ώρες και την τιμή 1 για $D \leq 35$ ώρες αλλά και τη περίπτωση όπου έχουμε ως εξαρτημένη μεταβλητή την διχοτομική $X_2(0,1)$ που παίρνει την τιμή 0 για $D > 30$ ώρες και την τιμή 1 για $D \leq 30$ ώρες. Οι μεταβλητές X_1 και X_2 ορίστηκαν με άλλα λόγια με βάση την μεταβλητή D (ώρες συνήθους απασχόλησης) κάνοντας χρήση του SPSS.

Στην περίπτωση που η εξαρτημένη μεταβλητή παίρνει μόνο δύο τιμές, ένα από τα πιο γνωστά μοντέλα παλινδρόμησης είναι αυτό της λογιστικής παλινδρόμησης. Η λογιστική παλινδρόμηση αναφέρεται στην περίπτωση που μας ενδιαφέρει να εξετάσουμε πώς η αναμενόμενη τιμή της εξαρτημένης διχοτομικής μεταβλητής επηρεάζεται από ένα αριθμό παραγόντων. Η λογική της λογιστικής παλινδρόμησης στηρίζεται στα Odds που ισούνται με $\frac{\pi}{1-\pi}$, όπου π είναι η πιθανότητα εμφάνισης ενός ενδεχομένου. Επειδή όμως αυτός ο λόγος είναι θετικός και χωρίς πάνω όριο, όσο το π πηγαίνει στο 1 ο παραπάνω λόγος πηγαίνει στο άπειρο και όσο το π πηγαίνει στο 0 ο λόγος πηγαίνει στο μηδέν. Για να αντιμετωπίσουμε αυτό το πρόβλημα παίρνουμε το λογάριθμο του λόγου. Επομένως, το μοντέλο της λογιστικής παλινδρόμησης παίρνει τη μορφή:

$$\frac{\pi(\chi)}{1-\pi(\chi)} = \beta_0 + \sum_{\kappa=1}^{\rho} \beta_{\kappa} \chi_{\kappa} \quad (3.8.1)$$

Από την παραπάνω σχέση προκύπτει ότι:

$$\pi(\chi) = \frac{\exp\{\beta_0 + \sum_{\kappa=1}^{\rho} \beta_{\kappa} \chi_{\kappa}\}}{1 + \exp\{\beta_0 + \sum_{\kappa=1}^{\rho} \beta_{\kappa} \chi_{\kappa}\}} \quad (3.8.2)$$

$$1 - \pi(\chi) = \frac{1}{1 + \exp\{\beta_0 + \sum_{\kappa=1}^{\rho} \beta_{\kappa} \chi_{\kappa}\}} \quad (3.8.3)$$

Όσον αφορά την ερμηνεία, βασίζεται όχι πλέον στον συντελεστή β όπως στη γραμμική παλινδρόμηση αλλά στο γινόμενο e^{β} . Δηλαδή, ο λόγος $\frac{\pi}{1-\pi}$ αυξάνεται σε σχέση με το γινόμενο e^{β} για κάθε αύξηση του x κατά μία μονάδα. Για παράδειγμα, αν για ένα μοντέλο ο λόγος $\frac{\pi}{1-\pi} = 2$ και το $e^{\beta} = 1.5$, τότε μια αύξηση του χ κατά μία μονάδα θα αυξήσει τον αρχικό λόγο κατά 50% ($=1.5-1$)⁵¹.

⁵¹ Χρήστου Γ., “Εισαγωγή στην Οικονομετρία”, Β΄ Έκδοση, Β΄ Τόμος, Gutenberg, Αθήνα 2004, σελ 629, 636-642.

Άλλων ειδών μοντέλα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε μια ανάλυση κατηγορικών δεδομένων είναι τα λογαριθμικά μοντέλα και τα ιεραρχικά. Δεν θα ασχοληθούμε όμως με αυτά μοντέλα.

3.9.Ανάλυση της λογιστικής(logistic) παλινδρόμησης για τις εξαρτημένες μεταβλητές X_1 και X_2

Όπως και στην περίπτωση της ανάλυσης πολλαπλής παλινδρόμησης, έτσι και εδώ, το είδος των στατιστικών παρατηρήσεων για τις μεταβλητές του υποδείγματος είναι τα διαστρωματικά στοιχεία (αναφέρονται σε παρατηρήσεις για ένα στρώμα οικονομικών μονάδων για το 1^ο τρίμηνο του 2010). Στην περίπτωση μας έχουμε εφαρμόσει πληθυσμιακή στάθμιση κάνοντας χρήση της μεταβλητής weight 1000 ώστε τα αποτελέσματα μας να αξιολογηθούν σε επίπεδο πληθυσμού. Επίσης ασχολούμαστε μόνο με τον εργαζόμενο πληθυσμό δηλαδή τα αποτελέσματα μας ανάγονται σε επίπεδο 4.500.00 ατόμων περίπου.

Θα ξεκινήσουμε την ανάλυση μας, κάνοντας χρήση του SPSS, με την διαδικασία **Backward (=προς τα πίσω)** με την μέθοδο του **Wald**. Αυτή η μέθοδος καταχωρεί όλες τις ανεξάρτητες μεταβλητές μαζί και στη συνέχεια αφαιρεί μεταβλητές, μία κάθε φορά, με βάση μια προκαθορισμένη τιμή σημαντικότητας. Η συνηθισμένη τιμή, πάνω από την οποία αφαιρείται μια μεταβλητή, είναι $p \geq 0,10$. Όταν δεν υπάρχουν άλλες μεταβλητές που να πληρούν την προϋπόθεση σημαντικότητας, η διαδικασία σταματάει.

Για την περίπτωση της μεταβλητής X_1 το κριτήριο εισαγωγής σύμφωνα με την μέθοδο **Backward (Wald)** το ικανοποίησαν δεκατέσσερις μεταβλητές προκειμένου να συμπεριληφθούν στην εξίσωση (οι $T_1, T_2, T_3, F_1, K_1, P_1, P_2, V_1, V_2, L_1, L_2, G_1, G_2, H$) και επτά μεταβλητές δεν το ικανοποίησαν ($T_4, F_2, K_2, P_3, V_3, L_3, G_3$). Επίσης παρατηρούμε ότι το μοντέλο μας είναι στατιστικά σημαντικό αφού το **p-value** που αντιστοιχεί στο μοντέλο μας είναι $0,000 < 0,05$ οπότε απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση ότι όλοι οι συντελεστές β είναι ίσοι με μηδέν.

Η ερμηνεία που θα μπορούσαμε να δώσουμε για να δικαιολογήσουμε την απουσία των εν λόγω μεταβλητών από την ανάλυση είναι ότι στο διαχωρισμό των παρατηρήσεων (των απασχολουμένων στην περίπτωση μας) δεν παίζει τόσο σημαντικό ρόλο το αν ο απασχολούμενος δεν πήγε καθόλου σχολείο (T_4), αν ο

απασχολούμενος είναι γυναίκα (F_2), αν η κύρια απασχόληση του αφορά άλλες δραστηριότητες εκτός της φυτικής, ζωικής, θήρας και λοιπών δραστηριοτήτων (K_2), αν εργάζεται στις περιφέρειες των Ιόνιων νήσων, Βορείου Αιγαίου, Νοτίου Αιγαίου και της Κρήτης (P_3), αν απασχολείται σε αγροτικές περιοχές (V_3), αν ο απασχολούμενος είναι βοηθός οικογενειακής επιχείρησης (L_3) και αν απασχολείται στον τριτογενή τομέα (G_3).

Το μοντέλο της λογιστικής παλινδρόμησης, πάνω στο οποίο θα βασιστούμε για να κάνουμε την ανάλυση είναι:

$$\log \frac{\pi(\chi)}{1-\pi(\chi)} = \beta_0 + \beta_1 T_1 + \beta_2 T_2 + \beta_3 T_3 + \beta_4 F_1 + \beta_5 K_1 + \beta_6 P_1 + \beta_7 P_2 + \beta_8 V_1 + \beta_9 V_2 + \beta_{10} L_{10} + \beta_{11} L_2 + \beta_{12} G_1 + \beta_{13} G_2 + \beta_{14} H \quad (3.9.1)$$

Τέλος, σύμφωνα με τον Πίνακα 54, όσο αναφορά τον τελικό διαχωρισμό των απασχολούμενων σε αυτούς που εργάζονται λιγότερο από 35 ώρες και σε αυτούς που εργάζονται περισσότερο από 35 ώρες, η ομάδα των απασχολούμενων που θα εργαστεί λιγότερο από 35 ώρες αποτελείται από 734.236 (710.981 + 23.255) άτομα ενώ η ομάδα που αφορά αυτούς που θα εργαστούν πάνω από 35 ώρες από 3.691.389 (3.664.539 + 26.850) άτομα. Αυτοί που φαίνεται ότι θα εργαστούν λιγότερο από 35 ώρες δεδομένου ότι εργάζονται περισσότερο από 35 ώρες είναι 710.981 άτομα, ενώ αυτοί που θα εργαστούν λιγότερο από 35 ώρες δεδομένου ότι εργάζονται λιγότερο από 35 ώρες είναι 23.255 άτομα. Αντιστοίχως αυτοί που φαίνεται ότι θα εργαστούν περισσότερο από 35 ώρες δεδομένου ότι εργάζονται περισσότερο από 35 ώρες ανέρχονται σε 3.664.539 άτομα, ενώ αυτοί που θα εργαστούν περισσότερο από 35 ώρες δεδομένου ότι εργάζονται λιγότερο από 35 ώρες είναι 26.850 άτομα. Ο διαχωρισμός των απασχολούμενων έγινε με ποσοστό σωστού διαχωρισμού ίσο με **83,3%** (αρκετά υψηλό).

Πίνακας 54. Διαχωρισμός των απασχολούμενων με βάση την μεταβλητή X_1 .

Παρατηρήσεις		Προβλέψεις		Ποσοστό σωστού διαχωρισμού
		X_1		
		0	1	
X_1	0	3.664.539	26.850	99,3%
	1	710.981	23.255	3,2%
Συνολικό ποσοστό				83,3%

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ

Για την περίπτωση της μεταβλητής X_2 το κριτήριο εισαγωγής σύμφωνα με την μέθοδο **Backward (Wald)** το ικανοποίησαν δεκατέσσερις μεταβλητές (οι $T_1, T_2, T_3, F_1, K_1, P_1, P_2, V_1, V_2, L_1, L_2, G_1, G_2, H$) και επτά μεταβλητές δεν το ικανοποίησαν ($T_4, F_2, K_2, P_3, V_3, L_3, G_3$). Επίσης το μοντέλο μας είναι στατιστικά σημαντικό αφού το **p-value** που αντιστοιχεί στο μοντέλο μας είναι $0,000 < 0,05$ οπότε απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση ότι όλοι οι συντελεστές β είναι ίσοι με μηδέν.

Το μοντέλο της λογιστικής παλινδρόμησης, πάνω στο οποίο θα βασιστούμε για να κάνουμε την ανάλυση είναι ακριβώς το ίδιο όπως και για την περίπτωση της X_1 δηλαδή η (3.9.1)

Όσο αναφορά τον διαχωρισμό των απασχολούμενων σε αυτούς που εργάζονται λιγότερο από 30 ώρες και σε αυτούς που εργάζονται περισσότερο από 30 ώρες, σύμφωνα με τον Πίνακα 55, η ομάδα των απασχολούμενων που θα εργαστεί λιγότερο από 30 ώρες αποτελείται από 609.085 (601.192 + 7.893) άτομα ενώ η ομάδα που αφορά αυτούς που θα εργαστούν πάνω από 30 ώρες από 3.816.540 (3.803.656 + 12.884) άτομα. Αυτοί που φαίνεται ότι θα εργαστούν λιγότερο από 30 ώρες δεδομένου ότι εργάζονται περισσότερο από 30 ώρες είναι 601.192 άτομα, ενώ αυτοί που θα εργαστούν λιγότερο από 30 ώρες δεδομένου ότι εργάζονται λιγότερο από 30 ώρες είναι 7.893 άτομα. Αντιστοίχως αυτοί που φαίνεται ότι θα εργαστούν περισσότερο από 30 ώρες δεδομένου ότι εργάζονται περισσότερο από 30 ώρες ανέρχονται σε 3.803.656 άτομα, ενώ αυτοί που θα εργαστούν περισσότερο από 30 ώρες δεδομένου ότι εργάζονται λιγότερο από 30 ώρες είναι 12.884 άτομα. Ο διαχωρισμός των απασχολούμενων έγινε με ποσοστό σωστού διαχωρισμού ίσο με **86,1%** επίσης (**αρκετά υψηλό**) και μεγαλύτερο από το αντίστοιχο ποσοστό για την περίπτωση της X_1 (**83,3%**).

Πίνακας 55. Διαχωρισμός των απασχολούμενων με βάση την μεταβλητή X_2 .

Παρατηρήσεις		Προβλέψεις		Ποσοστό σωστού διαχωρισμού
		X_2		
		0	1	
X_2	0	3.803.656	12.884	99,7%
	1	601.192	7.893	1,3%
Συνολικό ποσοστό				86,1%

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (1^ο τρίμηνο 2010), ΕΛ.ΣΤΑΤ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΤΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΟΣΟ ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΗΝ ΜΕΤΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΤΟΝ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τα γενικά συμπεράσματα τα οποία μπορούμε να εξάγουμε από την παρούσα μεταπτυχιακή μελέτη είναι τα εξής:

- Διαχρονικά ο τριτογενής τομέας αποτελεί τον κυρίαρχο τομέα στο θέμα της απασχόλησης στην ελληνική οικονομία. Ο δευτερογενής τομέας, αποτελεί τον δεύτερο σε σημαντικότητα τομέα. Ο πρωτογενής τομέας, με την μικρότερη % συμμετοχή απασχόλησης στο σύνολο του απασχολούμενου δυναμικού της χώρας παρουσιάζει συνεχή και έντονη μείωση της απασχόλησης.
- Διαχρονικά στον πρωτογενή τομέα εντείνεται συνεχώς η γήρανση του απασχολούμενου δυναμικού.
- Παρατηρείται στον πρωτογενή τομέα μείωση των συμβοηθούτων και μη αμειβομένων μελών της οικογένειας και σταδιακή αύξηση των μισθωτών διαχρονικά, εξαιτίας της αναδιάρθρωσης του παραγωγικού μοντέλου της οικονομίας αν και η μισθωμένη εργασία αποτελεί μικρό μέρος σε σχέση με την οικογενειακή. Ο αριθμός των αυτοαπασχολούμενων είναι αρκετά μεγάλος και η προσαρμογή της μέσης ελληνικής εκμετάλλευσης στα δεδομένα της σύγχρονης παγκοσμιοποιημένης οικονομίας δεν έχει ακόμη πραγματοποιηθεί.
- Στον υπό μελέτη τομέα το επίπεδο εκπαίδευσης του απασχολούμενου δυναμικού στο σύνολο του είναι αρκετά χαμηλό. Το υψηλότερο ποσοστό απασχολούμενων εξακολουθεί να αφορά άτομα που σχετίζονται με την στοιχειώδη εκπαίδευση. Ακολουθεί το ποσοστό των απασχολούμενων που είναι μέσης εκπαίδευσης και έρχεται τρίτο και τελευταίο το ποσοστό των απασχολούμενων με σπουδές πέρα του Λυκείου. Παρατηρείται πάντως μια σταδιακή άνοδος του επιπέδου μόρφωσης των απασχολούμενων αλλά με αργό ρυθμό.
- Το 40% περίπου των εργαζομένων κατά μέσο όρο στον πρωτογενή τομέα απασχολείται ημερησίως όπως ορίζει το νόμιμο ωράριο ή περισσότερο από το νόμιμο (κανονικό) ωράριο. Το υπόλοιπο 60% κατά μέσο όρο εργάζεται λιγότερο από το νόμιμο ωράριο δηλαδή ως μερική απασχόληση.

- Το μεγαλύτερο ποσοστό των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα συγκεντρώνεται στις αγροτικές περιοχές. Παρόλα αυτά την χρονιά 2004 παρατηρήθηκε μια ραγδαία μείωση όπου και διατηρήθηκε στα επόμενα χρόνια, στα ποσοστά των αγροτικών περιοχών και παράλληλη αύξηση στα ποσοστά των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα στις λοιπές αστικές και ημιαστικές περιοχές.
- Στηριζόμενοι στο 1^ο τρίμηνο του 2010, παρατηρούμε ότι η μερική απασχόληση είναι πιο πολύ διαδεδομένη μεταξύ των γυναικών και αρκετά περιορισμένη μεταξύ των ανδρών στον πρωτογενή τομέα. Επίσης, το πρόβλημα της γήρανσης των απασχολούμενων γυναικών είναι πολύ πιο έντονο ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό των απασχολούμενων ανδρών αλλά κυρίως των γυναικών έχουν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο. Τέλος οι άνδρες κατέχουν καλύτερα εργασιακά πόστα σε σχέση με τις γυναίκες οι οποίες κιάλας εργάζονται λιγότερο τα Σαββατοκύριακα από τους άνδρες.
- Το 1^ο τρίμηνο του 2010 η Πελοπόννησος παρουσιάζει το μεγαλύτερο ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα. Το δεύτερο μεγαλύτερο παρουσιάζει η Κεντρική Μακεδονία. Γενικά παρατηρείται τα τελευταία χρόνια, βαθμιαία αντικατάσταση του πρωτογενή τομέα με τον τριτογενή κυρίως και λιγότερο με τον δευτερογενή ως προς το θέμα της απορρόφησης απασχολούμενων. Η Ήπειρος εμφανίζει πιο έντονα το πρόβλημα της γήρανσης του πληθυσμού. Στο ίδιο περίπου κλίμα κινούνται και στις περιφέρειες των Ιόνιων νήσων και της Πελοποννήσου. Στην Δυτική Ελλάδα το φαινόμενο της γήρανσης δεν φαίνεται να είναι τόσο έντονο. Το μορφωτικό επίπεδο των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα των διαφόρων περιφερειών, διαπιστώνουμε γενικά ότι είναι αρκετά χαμηλό.
- Το ποσοστό των μισθωτών στον πρωτογενή τομέα, παραμένει σε αρκετά χαμηλό επίπεδο σε σχέση με τους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας στον πρωτογενή τομέα το 1^ο τρίμηνο του 2010. Η πλειοψηφία των μισθωτών βρίσκεται σε σχετικά νεαρή ηλικία στον υπό μελέτη τομέα ενώ το μορφωτικό επίπεδο τους είναι πιο χαμηλό σε σχέση με τους άλλους τομείς. Στον πρωτογενή τομέα οι μισθωτοί απασχολούνται πλήρως κατά την συντριπτική πλειοψηφία τους. Τέλος μεγαλύτερο ποσοστό μισθωτών στον πρωτογενή τομέα σε σύγκριση με των υπόλοιπων τομέων εργάζονται περισσότερες ώρες

από το κανονικό ωράριο ή περισσότερες μέρες σε σχέση με το πενθήμερο εργασίας.

- Όσο αναφορά τους βοηθούς οικογενειακών επιχειρήσεων στον πρωτογενή τομέα το 1^ο τρίμηνο του 2010 το νεανικό στοιχείο είναι πιο εμφανές στους υπόλοιπους τομείς και επιπροσθέτως στους υπόλοιπους τομείς εργάζονται περισσότερες ώρες οι βοηθοί εβδομαδιαίως σε σχέση με του πρωτογενή τομέα.
- Με βάση το 1^ο τρίμηνο του 2010 ο πρωτογενής τομέας διαθέτει μεγαλύτερης ηλικίας αυτοαπασχολούμενους σε σύγκριση με τους άλλους τομείς της οικονομίας. Επιπλέον οι αυτοαπασχολούμενοι του πρωτογενή τομέα, είναι χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου και εργάζονται λιγότερες ώρες εβδομαδιαίως σε σχέση με των υπόλοιπων τομέων.
- Στον πρωτογενή όσο και στους υπόλοιπους τομείς της ελληνικής οικονομίας για το 1^ο τρίμηνο του 2010 η πλήρης απασχόληση κυριαρχεί ενώ η μερική απασχόληση δεν είναι τόσο διαδεδομένη.
- Όσο αναφορά την σχέση της εξαρτημένης μεταβλητής **D** (ώρες συνήθους απασχόλησης) με τις ανεξάρτητες μεταβλητές που ορίσαμε στο κεφάλαιο 3, η **L₁** (αυτοαπασχολούμενος με η χωρίς προσωπικό) έχει τη μεγαλύτερη επίδραση στην **D**, ακολουθεί η **L₂** (μισθωτός), η **F₂** (γυναίκα), η **T₁** (Τριτοβάθμια εκπαίδευση), η **K₂** (υπόλοιποι κλάδοι δραστηριότητας εκτός των φυτικής, ζωικής, θήρας και λοιπών δραστηριοτήτων) και συνεχίζεται κατά φθίνουσα σειρά για τις υπόλοιπες μεταβλητές. Να αναφέρουμε ότι την μικρότερη επίδραση στην εξαρτημένη μεταβλητή έχουν η **V₃** (αγροτικές περιοχές) και η **P₃** (περιφέρειες των Ιόνιων νήσων, Βορείου Αιγαίου, Νοτίου Αιγαίου, Κρήτης).
- Τέλος με βάση τις μεταβλητές **X₁** (παίρνει την τιμή 0 για **D** > 35 ώρες και την τιμή 1 για **D** ≤ 35 ώρες) και **X₂** (παίρνει την τιμή 0 για **D** > 30 ώρες και την τιμή 1 για **D** ≤ 30 ώρες) που ορίσαμε παρατηρήσαμε ότι ο διαχωρισμός των απασχολούμενων της ελληνικής οικονομίας έγινε με ποσοστό σωστού διαχωρισμού με βάση τις 35 ώρες και τις 30 ώρες αρκετά υψηλό και για τις δύο περιπτώσεις αλλά λίγο μεγαλύτερο στην **X₂**.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Χρήστου Γ., “*Εισαγωγή στην Οικονομετρία*”, Β΄ Έκδοση, Α΄ Τόμος, Gutenberg, Αθήνα 2004, σελ 3-10, 13-18, 75-77.
- Χρήστου Γ., “*Εισαγωγή στην Οικονομετρία*”, Β΄ Έκδοση, Β΄ Τόμος, Gutenberg, Αθήνα 2004, σελ 629, 636-642.
- Darren G. and Malley P., “*Spss for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference 11.0 Update*”, Pearson Education Inc, 2003.
- Γιδαράκου Ι., “*Ενδογενής ανάπτυξη της υπαίθρου και γυναικεία απασχόληση*”, Στο: Χ. Κασίμης και Λ. Λουλούδης (επιμ) *Υπαιθρος Χώρα – Η ελληνική Αγροτική κοινωνία στο τέλος του Εικοστού αιώνα*, Εκδόσεις Πλέθρον.
- Γιδαράκου, Ι. 1998., “*Αγροτικοί συνεταιρισμοί: παράγοντες τοπικής ανάπτυξης του ελληνικού αγροτικού χώρου*”. Στο Χρ. Ζιωγανάς (επιμ.), *Ανταγωνιστικότητα και ολοκληρωμένη ανάπτυξη του αγροτικού τομέα: Οι νέες προκλήσεις για την Ελλάδα*. Πρακτικά 4ου Πανελληνίου Συνεδρίου αγροτικής Οικονομίας. Θεσσαλονίκη.
- Παπαδασκαλόπουλος Α. και Χριστοφάκης Μ., “*Επιθεώρηση Οικονομικών Επιστημών*”, Οι Περιφερειακές Ανισότητες στην Ελλάδα την δεκαετία του 1990, Τεύχος 6, 2004, σελ 65-88.
- Τσιμπούκας Κ., Τσουκαλάς Στ., Σπαθής Π., Καρανικόλας Π. και Νέλλας Ελ. (2002): “*Η οικονομική βιωσιμότητα των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στην Ελλάδα, στο πλαίσιο της γεωργικής διαρθρωτικής πολιτικής. Εκτιμήσεις με βάση τα στοιχεία του RICA*”, Πρακτικά του 6^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Αγροτικής Οικονομίας, σ. 671-686, Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα.
- Καρανικόλας Π., Βασσάλος Μ., Μαρτίνος Ν. και Κ. Τσιμπούκας (2008): “*Οικονομική βιωσιμότητα και πολυλειτουργικότητα της γεωργίας: η περίπτωση της Βόρειας Αμοργού*”, Πρακτικά του 5^{ου} Διεπιστημονικού-Διαπανεπιστημιακού Συνεδρίου του Μετσόβειου Κέντρου Διεπιστημονικής Έρευνας του ΕΜΠ.
- Καδίτη Ε. και Νίτση Ε., Έκθεση “*Ο Αγροτικός τομέας στην Ελλάδα*”, από το ΚΕΠΕ, 8 Σεπτεμβρίου 2010.
- Παχάκη Κ. και Τονικίδου Π., Έκθεση “*Η Ελληνική Γεωργία ενώπιον των Νέων Συνθηκών και Θεσμικού Πλαισίου*” από το ΚΕΠΕ, Αθήνα 2006.
- Σουμελή Ε., “*Μερική Απασχόληση και Φύλο*”, Περιοδικό «Ενημέρωση» του ΙΝΕ, Τεύχος 87, Σεπτέμβριος 2002.

Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΣΕ-ΑΔΕΔΥ, Ετήσια Έκθεση του 2007 “*Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση*”.

Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΣΕ-ΑΔΕΔΥ, Ετήσια Έκθεση του 2009 “*Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση*”.

Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΣΕ-ΑΔΕΔΥ, Ετήσια Έκθεση του 2010 “*Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση*”.

Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας 2007-2013, Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Ειδική Γραμματεία Προγραμματισμού και Εφαρμογών Γ΄ ΚΠΣ, Ζ΄ Έκδοση , Ιούλιος 2009, σελ 622, 623.

Ιστοσελίδες

- www.statistics.gr , (ΕΛ.ΣΤΑΤ.)
- http://ec.europa.eu/ellada/at_your_service/information_services/team_europe/index_el.htm, Χειμαριώτης Κ. (μέλος του Team Europe), “*Η Απασχόληση και η Επιχειρηματικότητα των γυναικών της Υπαίθρου*”, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Η Ευρωπαϊκή Ένωση στην Ελλάδα (Team Europe).
- <http://www.peloponnisos.gr/index.php?option=content&task=view&id=68>, Π.Ε.Π Πελοποννήσου.
- http://www.ogeeka-dimitra.org.gr/enimerosi/pep_km/pep_km_katastasi.htm, Ο.Γ.Ε.Ε.Κ.Α ΔΗΜΗΤΡΑ, Π.Ε.Π Κεντρικής Μακεδονίας.
- http://translate.google.gr/translate?hl=el&langpair=en%7Cel&u=http://en.wikipedia.org/wiki/Family_business, Wikipedia (The free Encyclopedia), Οικογενειακή Επιχείρηση.
- http://www.iapacyprus.eu/index.php?option=com_content&task=view&id=103&Itemid=1, Ινστιτούτο Αγροτικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης.
- http://ec.europa.eu/agriculture/publi/reports/ruralemployment/com857_el.pdf , Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο «*Απασχόληση στις αγροτικές περιοχές: κάλυψη του ελλείματος θέσεων εργασίας*», Βρυξέλλες 21 Δεκεμβρίου 2006.
- http://www.empeiria-dp.gr/stud/24_5el.pdf, Αναπτυξιακή Σύμπραξη Εμπειρία, «*Έκθεση με βασικά στοιχεία που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη σε ένα σχέδιο δράσης στον πρωτογενή τομέα* », 2007.

- <http://www.tovima.gr/default.asp?pid=2&artid=289269&ct=16&dt=19/09/2009>, Το ΒΗΜΑ online.
- <http://www.somtechnik.gr/Pravo/ORa.htm>, Ωράρια εργασίας και Αργίες.
- <http://www.kepea.gr/aarticle.php?id=208>, ΚΕ.Π.Ε.Α (Κέντρο Πληροφόρησης Εργαζομένων και Ανέργων).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

ΟΙ ΠΙΝΑΚΕΣ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 1 ΣΕ ΑΠΟΛΥΤΕΣ ΤΙΜΕΣ

Πίνακας 1α. Ο αριθμός των απασχολούμενων στους τρεις βασικούς τομείς δραστηριότητας (σε χιλιάδες).

	Πρωτογενής τομέας	Δευτερογενής τομέας	Τριτογενής τομέας	Σύνολο Χώρας
1998	723,9	936,7	2.357,2	4.017,9
1999	722,5	921,2	2.387,7	4.031,4
2000	706,3	930,4	2.451,7	4.088,5
2001	658,1	940,3	2.488,0	4.086,3
2002	649,6	953,3	2.572,9	4.175,8
2003	656,1	966,7	2.651,6	4.274,5
2004	543,9	967,2	2.802,0	4.313,2
2005	542,0	980,0	2.847,0	4.369,0
2006	533,3	983,3	2.935,7	4.452,3
2007	519,7	1.015,5	2.974,7	4.509,9
2008	516,9	1.016,4	3.026,1	4.559,4
2009	536,6	955,7	3.016,4	4.508,7

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 4α. Πίνακας 4. Ο αριθμός των απασχολούμενων με βάση την θέση τους στο επάγγελμα στον πρωτογενή τομέα (σε χιλιάδες).

	Εργοδότες	Εργαζόμενοι για δικό τους λογαριασμό	Μισθωτοί (με μισθό ή ημερομίσθιο)	Συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη της οικογενείας	Σύνολο
1998	40,8	388,0	31,6	263,4	723,9
1999	49,7	396,6	31,6	244,7	722,6
2000	54,5	394,4	27,2	230,3	706,3
2001	53,2	376,0	30,3	198,7	658,1
2002	46,9	377,9	32,5	192,3	649,6
2003	41,9	388,0	36,2	190,0	656,1
2004	41,0	323,9	38,8	140,2	544,0
2005	37,6	328,1	35,8	140,4	542,0
2006	36,7	325,4	35,2	136,1	533,3
2007	40,5	314,1	34,9	130,3	519,7
2008	40,9	321,8	38,5	115,7	516,8
2009	46,4	335,6	48,6	105,9	536,6

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 5α. Ο αριθμός των απασχολούμενων με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης στον πρωτογενή τομέα (σε χιλιάδες).

	Έχουν μεταπτυχιακό τίτλο	Πτυχιούχοι ανωτάτων σχολών	Φοίτησαν σε ΑΕΙ, αλλά δεν πήραν πτυχίο	Πτυχιούχοι ανώτερων τεχνικών επαγγελματικών σχολών	Έχουν απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης	Έχουν τελειώσει την γ' τάξη μέσης εκπαίδευσης	Έχουν απολυτήριο στοιχειώδους εκπαίδευσης	Δεν τελείωσαν τη στοιχειώδη εκπαίδευση	Δεν πήγαν καθόλου σε σχολείο	Σύνολο
1998	0,1	5,6	0,0	5,9	70,2	67,6	490,9	59,5	24,2	723,9
1999	0,1	6,1	0,1	8,6	83,6	68,6	469,7	56,2	29,7	722,6
2000	0,1	4,4	0,2	9,6	84,3	66,0	472,3	42,5	26,8	706,3
2001	0,1	5,1	0,1	8,1	79,6	68,7	448,0	31,0	17,5	658,1
2002	0,0	3,5	0,0	7,1	86,4	63,6	438,1	30,9	20,0	649,6
2003	0,0	3,7	0,0	9,2	91,2	65,3	431,3	34,4	21,1	656,1
2004	0,2	4,2	0,0	9,8	84,2	70,7	338,5	21,9	14,2	544,0
2005	0,2	4,5	0,0	10,0	84,6	74,7	334,4	21,4	12,2	542,0
2006	0,3	6,1	-	10,0	92,5	73,2	320,3	19,9	11,0	533,3
2007	0,3	6,5	-	11,7	96,1	79,9	299,2	17,6	8,3	519,7
2008	0,3	5,1	-	15,7	102,2	78,7	292,1	15,2	7,5	516,8
2009	0,1	6,4	-	16,2	102,7	84,7	304,4	13,5	8,5	536,6

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 7α. Ο αριθμός των απασχολούμενων με βάση τον βαθμό απασχόλησης στην κύρια εργασία στον πρωτογενή τομέα (σε χιλιάδες).

	Εργάστηκαν το κανονικό τους ωράριο	Εργάστηκαν περισσότερο από το κανονικό ωράριο	Εργάστηκαν λιγότερο από το κανονικό τους ωράριο ή καθόλου Σύνολο (1+2+3+4+5+6)	Σύνολο
1998	479,3	34,7	210,0	723,9
1999	506,7	29,0	186,8	722,6
2000	526,3	26,8	153,3	706,3
2001	504,7	25,7	127,7	658,1
2002	457,9	24,7	167,0	649,6
2003	459,7	28,8	167,6	656,1
2004	368,8	21,5	153,7	544,0
2005	384,5	17,1	140,4	542,0
2006	359,5	14,2	159,7	533,3
2007	347,0	18,6	154,1	519,7
2008	356,0	16,8	144,1	516,8
2009	349,0	17,8	169,8	536,6

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 8α. Ο αριθμός των απασχολούμενων με βάση τις ώρες εβδομαδιαίας απασχόλησης στην κύρια ή μοναδική εργασία στον πρωτογενή τομέα (σε χιλιάδες).

	έως 14 ώρες	15 – 24 ώρες	25 – 34 ώρες	35 – 39 ώρες	40 – 47 ώρες	48 ώρες και άνω	Σύνολο
1998	100,0	95,5	88,2	42,4	113,3	284,6	723,9
1999	80,8	77,2	94,8	49,7	129,1	290,9	722,6
2000	71,2	65,6	102,9	45,7	130,5	290,6	706,3
2001	62,8	51,6	104,2	39,0	123,2	277,4	658,1
2002	78,1	66,3	93,6	34,9	116,7	260,1	649,6
2003	83,0	59,7	84,3	36,4	114,2	278,7	656,1
2004	79,0	53,4	71,1	25,2	90,7	224,6	544,0
2005	74,1	56,6	67,6	23,0	93,7	227,0	542,0
2006	88,5	59,5	68,4	24,2	96,8	196,0	533,3
2007	86,7	60,7	66,5	26,1	84,0	195,7	519,7
2008	77,9	63,6	69,9	26,2	86,0	193,3	516,8
2009	88,2	62,3	67,6	26,0	85,4	207,1	536,6

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 9α. Ο αριθμός των απασχολούμενων με βάση τον βαθμό αστικότητας του τόπου διαμονής στον πρωτογενή τομέα (σε χιλιάδες).

	Περιφέρεια Πρωτευούσης	Π. Σ. Θεσσαλονίκης	Λοιπές αστικές	Ημιαστικές περιοχές	Αγροτικές περιοχές	Σύνολο
1998	0,2	0,1	2,1	6,8	45,9	55,0
1999	0,2	0,0	2,5	6,1	42,9	51,7
2000	0,1	0,1	1,7	5,8	40,9	48,6
2001	0,0	0,1	0,8	4,1	29,5	34,5
2002	0,0	0,2	1,4	3,0	30,1	34,6
2003	0,0	0,2	1,4	3,0	29,6	34,0
2004	0,0	0,0	2,1	5,1	18,1	25,3
2005	0,0	0,0	2,3	6,2	21,6	30,1
2006	0,0	0,0	1,9	6,3	23,5	31,7
2007	0,0	0,0	2,7	7,6	24,2	34,6
2008	0,2	0,0	3,1	8,0	30,4	41,8
2009	0,2	0,0	2,9	7,7	28,2	39,0

Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων έρευνας εργατικού δυναμικού (διάφορα τρίμηνα), ΕΛ.ΣΤΑΤ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

ΕΠΕΞΗΓΗΣΕΙΣ

- ΙΝΕ: Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε
- ΚΕΠΕ: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών
- ΕΛ.ΣΤΑΤ. : Ελληνική Στατιστική Αρχή
- Π.Ε.Π. : Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
- ΚΕ.Π.Ε.Α. : Κέντρο Πληροφόρησης Εργαζομένων και Ανέργων
- ΟΓΕΕΚΑ - «ΔΗΜΗΤΡΑ»: Οργανισμός Γεωργικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Κατάρτισης και Απασχόλησης

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 2008